

Διπλωματική εργασία

Επιβλέπων: Κωστής Πανηγύρης, Σύμβουλος: Ασπασώ Κουζούπη

Ομάδα φοιτητών: Σοφία Μπαγανά, Κατερίνα Φωτιάδου

«Πλατφόρμα Κριαρίτσι»: Χωροθέτηση δομών εφήμερης κατοίκησης και αναγνώρισης των κινήσεων στην Ύπαιθρο

Περιεχόμενα

- σελ. 09** Εισαγωγή
- σελ. 11** Η Έννοια της Ύπαιθρου
- σελ. 15** Ελληνική Ύπαιθρος
- σελ. 21** Τουρισμός
- σελ. 27** Τουρισμός στην Ελλάδα: τα τοπία της Ύπαιθρου και η πολιτιστική τους ταυτότητα
- σελ. 35** Τοπία τουρισμού: τοπία του ενδιάμεσου (in-between)
- σελ. 39** Ύπαιθρος & Διακοπές: ο τουρίστας, ο παραθεριστής, η παραλία
- σελ. 47** Η Μεσόγειος και το Αιγαίο: ο βράχος, η σκιά και το φως
- σελ.63** Προϊστορικότητα – Καλύβα – Θεόχτιστα & Άλλα Αρχέτυπα
- σελ. 73** Αρχέτυπα: μάντρες – στάνες, καλύβα, ξερολιθιά
- σελ. 93** Κριαρίτσι/περίπτωση ενός μεταβαλλόμενου τοπίου
- σελ. 121** Κριαρίτσι Σήμερα/ένα τοπίο σε αναμονή: Natura 2000 – Ίταμος, Natura 2000 - το ρέμα στο Κριαρίτσι, Προσωπική βιωματική καταγραφή / δομές και πρώτες ύλες
- σελ. 157** Πλατφόρμα Κριαρίτσι: χωροθέτηση δομών εφήμερης κατοίκησης και αναγνώρισης των κινήσεων στην ύπαιθρο
- σελ. 179** Ανάλυση της περιοχής σε υπο-περιοχές και λειτουργίες:
- μονοπάτι
 - χώρος στάθμευσης
 - συναρτημένοι κοινόχρηστοι χώροι
 - περιοχή αγροτουρισμού - κατασκήνωσης - εφήμερης κατοίκησης
 - κοινόχρηστοι υπαίθριοι και ημιυπαίθριοι χώροι
 - πλατφόρμες εφήμερης κατοίκησης στο Κριαρίτσι
- σελ. 333** Επιδιώξεις
- σελ. 335** Βιβλιογραφία
- σελ. 341** Παράρτημα & υποσημειώσεις

Εισαγωγή

Ο τουρισμός - επηρεάζει εδώ και αρκετές δεκαετίες σε πολύ μεγάλο βαθμό τα τοπία της υπαίθρου. Τα τοπία τουρισμού διαμορφώνονται από την ταυτότητα ενός πολιτισμού, ενώ ταυτόχρονα την ανα-διαμορφώνουν και αυτά. Η αμοιβαία αυτή επιρροή συμβαίνει μέσα από μία αμφίδρομη ανταλλαγή πολιτισμικών χαρακτηριστικών. Τα τοπία τουρισμού και η τουριστικά υπερ-αναπτυγμένη υπαίθρος τείνουν να μετατραπούν από τοπία προορισμού σε ενδιάμεσους χώρους, τους οποίους η κινητικότητα, οι μεταφορικές υποδομές, και οι συνεχείς μεταβολές, καθιστούν χώρους αναμονής της 'τουριστικής έκστασης', αναμονής άφιξης στον τουριστικό προορισμό -στην γη της 'τουριστικής επαγγελίας'-, αλλά και χώρους συνύπαρξης με τους άλλους τουρίστες.

Η Μνήμη του κατορθώνει στο τοπίο τη σύσμιξη ονείρου και πράξης, ώστε το συγκεκριμένο να παίρνει την όψη ενός κόσμου καινούργιου.

Ν.Γ Πεντζίκης, Κ.Μανωλίδης, 2017

Η Έννοια της Υπαίθρου - “Ο Ενδιάμεσος Χώρος”

Η υπαίθρος θεωρητικά είναι η εξοχή, τα χωριά, οι αγροί, οποιοσδήποτε τόπος ή τοπίο είναι σχετικά απομακρυσμένο από τα αστικά κέντρα, εκεί όπου ζει το μεγαλύτερο πλήθος των ανθρώπων στην σύγχρονη εποχή. Όταν αναφερόμασταν κάποτε στην υπαίθρο η πρώτη εικόνα που μας ερχόταν στο μυαλό ήταν μια ομοιογενής “πράσινη” περιοχή μακριά από το αστικό περιβάλλον όπου αναπτύσσονταν κατά κύριο λόγο αγροτικές και δασοκομικές δραστηριότητες. Παρ’ όλα αυτά, ορισμός συγκεκριμένα για την υπαίθρο δεν υπάρχει¹. Πλέον οι χαρακτηρισμοί που υποδηλώνουν την υπαίθρο ως ένα μη αστικό περιβάλλον ή τόπο αγροτικών δραστηριοτήτων θεωρούνται ανεπαρκείς αφού δεν ταυτίζεται εξ’ ολοκλήρου με αυτούς αλλά ούτε και με αγροτικές και γεωργικές δραστηριότητες που είναι βέβαια και οι κύριες δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα εκεί. Ενώ έχουν γίνει προσπάθειες τυπολόγησης της υπαίθρου σε ευρωπαϊκό αλλά και παγκόσμιο επίπεδο, όλες έχουν διαφορετικά κριτήρια και απευθύνονται σε διαφορετικές πρακτικές, κάτι το οποίο οδήγησε και στην επινόηση μιας νέας έννοιας, την επινόηση των «λιγότερο ευνοημένων περιοχών»². Αυτό αποδεικνύει και πάλι την πολυπλοκότητα της υπαίθρου και την αδυναμία να προσδιοριστεί ως μια ομοιογενής έννοια.

Τα μέρη που θεωρούνται υπαίθρος δεν είναι όλα ίδια, αφού διαφέρουν ανάλογα με το πού βρίσκονται γεωγραφικά σε σχέση με την θάλασσα (πεδινά, ορεινά, παραθαλάσσια λιμναία, παραποτάμια, κ. ά), ανάλογα με τους φυσικούς και τους ανθρώπινους πόρους που διαθέτουν, την οικονομική τους διάρθρωση, και τις δραστηριότητες και πρακτικές που ασκούνται σε αυτά, αλλά και το νομοθετικό πλαίσιο που προσδιορίζει την παροντική και μελλοντική δυναμική τους. Όλα αυτά και όσα προαναφέρθηκαν καθιστούν την υπαίθρο σήμερα ως έναν χώρο ανομοιογενή, πολύπλοκο με σύνθετο χαρακτήρα δυνάμει υπό μεταβολή και μετεξέλιξη και συχνά, λόγω απομακρυσμένων ανθρώπινων δραστηριοτήτων ή ως απόρροια αυτών.

Ο άνθρωπος μέσα από την εξέλιξη του και την εξέλιξη των κατασκευαστικών τεχνικών έχτισε κατοικίες και εξαιτίας της ανάγκης για επιβίωση ανέπτυξε γεωργικές και κτηνοτροφικές δραστηριότητες. Ο κόσμος με τον καιρό άρχισε σταδιακά να εγκαταλείπει την ύπαιθρο λόγω της περιορισμένης εργασίας με την οποία μπορούσε να ασχοληθεί εκεί - γεωργία και κτηνοτροφία - ενώ τώρα πλέον η ταυτότητα και οι αξίες της υπαίθρου άρχισαν να αναθεωρούνται. Η ύπαιθρος στις μέρες μας είναι δηλαδή ο χώρος όπου πραγματοποιούνται οι αγροτικές δραστηριότητες αλλά πλέον και άλλες που ξεκίνησαν στο πιο πρόσφατο παρελθόν και συνεχώς εξελίσσονται, όπως ο τουρισμός και ο παραθερισμός, η μεταποίηση, τα λατομεία κλπ. Η ύπαιθρος εγκαταλείπει πλέον την "πρόικα" του αγροτικού κόσμου και συνάπτει σχέσεις με τα καταναλωτικά "ιδεώδη". Όταν άρχισαν να σχηματίζονται μεγάλα αστικά κέντρα, πόλεις, οι υποδομές και τα κτίρια να είναι πιο επιβλητικά και μεγάλα, ο "ελεύθερος χώρος" μεταξύ των οικοδομημένων μπετονένιων κτιρίων είναι σήμερα αυτό που αποκαλούμε 'το ύπαιθρο'. Παράλληλα πλέον θεωρούμε πως στην ύπαιθρο δύνανται να ασκούνται κοινωνικές και περιβαλλοντικές λειτουργίες (εξοχική κατοικία, δραστηριότητες ψυχαγωγίας, ανάδειξη της πολιτισμικής κληρονομιάς όπως οι αρχαιολογικοί χώροι, προστασία του περιβάλλοντος κλπ.). Εξαιτίας των λειτουργιών αυτών που ασκούνται και συνυπάρχουν, που αλληλοεπιδρούν ή έρχονται και σε ρήξη, η ύπαιθρος είναι ένας "ενδιάμεσος χώρος"³.

Στην ύπαιθρο βλέπουμε συσχετισμούς ανάμεσα στο παλιό και το νέο, το δομημένο και το ακατέργαστο. Τα τοπία που ανήκουν στην ύπαιθρο ως τοπία ενός ενδιάμεσου χώρου μετασχηματίζουν την ταυτότητα των στοιχείων που την αποτελούν καθώς σε αυτά διαδραματίζονται κοινωνικοί, πολιτιστικοί και φυσικοί μετασχηματισμοί διαρκώς. Ως ενδιάμεσος χώρος η ύπαιθρος δεν έχει ταυτότητα, έχει την ικανότητα όμως να επαναπροσδιορίζει την ταυτότητα των στοιχείων και των χώρων που "κατοικούν" σε αυτήν, εμποδίζοντας την αναπόληση οποιασδήποτε προϋπάρχουσας ταυτότητας τους και επιτρέποντας τον πειραματισμό και την παραγωγή νέων συσχετισμών μεταξύ τους.

Δεν είναι ένας αδρανής κενός χώρος όπου στοιχία όπως οι άνθρωποι, τα μνημεία, τα κτίρια και η φύση εγκαθίστανται χωρίς καμία αλληλεπίδραση.

Παρόλο που τοπία του ενδιάμεσου μπορούν να χαρακτηριστούν και χώροι αστικού περιβάλλοντος, η ύπαιθρος είναι ένας ιδιαίτερος χώρος αφού δεν έχει αστικό χαρακτήρα αλλά έχει χάσει και την αγροτική της ιδιότητα οπότε διαφέρει από τα παραδοσιακά τοπία που έχουν μια συγκεκριμένη αναλλοίωτη ταυτότητα. Από μια προσπάθεια έρευνας της E. Grosz για την σχέση φυσικού τοπίου και τεχνητού⁴ διαπιστώνεται πως η ύπαιθρος σήμερα, με βάση τη σχέση αυτή, αντιμετωπίζεται ως κενός⁵ που παρεμβάλλεται μεταξύ πολιτισμικών τεχνητών τοπίων και γίνεται ενδιάμεσος χώρος, "ευαίσθητος", ο οποίος μεταβάλλεται από τις επιρροές αυτών καθώς εξυπηρετεί και την επικοινωνία ενός δικτύου που δημιουργούν αυτά τα τεχνητά τοπία, οι πόλεις. Η ύπαιθρος αναδεικνύει και την αξία του τοπικού, πράγμα σημαντικό για τον τουρισμό για παράδειγμα, αναθεωρώντας έτσι και την σχέση πόλης – υπαίθρου, ενώ παράλληλα ο διαχωρισμός των δύο αυτών τόπων αρχίζει επίσης και να εξασθενεί όπως τον γνωρίζουμε.

Η Ελληνική Ύπαιθρος

Κάθε σημείο της ελληνικής υπαίθρου έχει ξεχωριστή ομορφιά και χαρακτήρα, είτε ορεινή είτε παραθαλάσσια, είτε κάτι το ενδιάμεσο. Η ελληνική ύπαιθρος έχει μία εξαιρετική πολυμορφία η οποία οφείλεται στο γεωγραφικό της ανάγλυφο, τις ακτές της, τις θάλασσες της και το κλίμα της. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα το έδαφος της Ελλάδας να είναι ένας ισχυρός πόλος έλξης για την ανάπτυξη πολλών και ποικίλων δραστηριοτήτων σε αυτή. Επίσης, η ύπαιθρος για την Ελλάδα έχει και ιστορική σημασία, αφού σε αυτή έχει γραφτεί και ένα μεγάλο μέρος της ιστορίας του τόπου και έχουν διαδραματιστεί σημαντικά ιστορικά γεγονότα.

Από τα αρχαία χρόνια μέχρι σήμερα, η ελληνική ύπαιθρος έχει συνδεθεί άμεσα και με την ανάδειξη του πολιτισμού της Ελλάδας μέσα από την μυθολογία και τα γεγονότα που εξιστορούνταν ως μύθοι και διαδραματιζόταν εκεί: το Πήλιο ήταν η θερινή κατοικία των θεών και το βουνό των Κενταύρων από όπου κατέβηκε ο Ιάσωνας και ξεκίνησε το ταξίδι του με τους Αργοναύτες και πολλοί άλλοι μύθοι και ιστορίες που προέρχονται από την ελληνική μυθολογία έδωσαν στον τόπο κάτι το ιερό. Οι άνθρωποι με την φύση και τους θεούς γινόταν μια ολότητα. Οι θεοί δεν κατοικούσαν σε πόλεις αλλά στην ύπαιθρο, αποδίδοντας της έτσι και μια ιερότητα.

Η απογροτοποίηση και η πολυπλοκότητα που απέκτησε ραγδαία τις τελευταίες δεκαετίες η ύπαιθρος σε όλο τον κόσμο έχει επηρεάσει σημαντικά την Ελλάδα, αφού έχει υπάρξει και μία παραδοσιακά αγροτική χώρα.

Μέσα από την αγροτική δραστηριότητα που υφίσταται ακόμη σε μερικές περιοχές της ελληνικής υπαίθρου το τοπίο διατηρεί ακόμη την παραγωγική του ταυτότητα.

Τα τελευταία 30 χρόνια λόγω κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών συνθηκών αλλά και εξαιτίας των μετακινήσεων μαζικά στα μεγάλα αστικά κέντρα (π.χ Αθήνα, Θεσσαλονίκη) η μορφή της υπαίθρου έχει αλλάξει ριζικά, με νέες αναπτυξιακές δραστηριότητες να εξελίσσονται ραγδαία σε αυτή. Στην ύπαιθρο της χώρας άρχισαν να ανθίζουν περισσότεροι χώροι κατανάλωσης, όπως ο μαζικός τουρισμός, ο αγροτουρισμός, η 2η (εξοχική) κατοικία, χώροι αναψυχής κλπ. Αυτές οι αλλαγές, οδήγησαν σε μία νέα πραγματικότητα: η ελληνική ύπαιθρος δόθηκε ως πρόσφορο έδαφος για να γίνουν τάση η μόνιμη ή ευκαιριακή κατοίκηση⁵ όπως και εξαιτίας της αύξησης του αριθμού των τουριστών τα τελευταία χρόνια, έχει αυξηθεί και η κατασκευή τουριστικών καταλυμάτων στην ύπαιθρο. Ταυτόχρονα, έχει αυξηθεί και η ανάγκη για αξιοποίηση του πλούτου των φυσικών πόρων και η ανάδειξη προστατευόμενων περιοχών (δάση, υγρά τοπία, ποτάμια κλπ.) ώστε να γίνουν πόλοι έλξης. Για την ελληνική ύπαιθρο, αν θα θέλαμε να ομαδοποιήσουμε τα τοπία της ανάλογα με τις δραστηριότητες που εξελίσσονται σε αυτή, θα μπορούσαμε να αναφερθούμε στις αγροτικές περιοχές (πεδινές, μακριά συνήθως από την θάλασσα), περιαστικές περιοχές (βιοτεχνική και βιομηχανική παραγωγή, εφοδιαστικές υποδομές) και παράκτιες, νησιωτικές και ορεινές περιοχές οι οποίες έχουν και ιδιαίτερο φυσικό κάλλος.

«Δρόμοι χωματένιοι. Θάλασσα. Βήματα.

Γραμμές στους βράχους. Χρώματα και σχήματα στις πέτρες σαν αραβικό τοπίο, σαν κινέζικη μινιατούρα. Γραφή. Είμαι ζωντανή και έρχομαι χορεύοντας στους ήχους μιας υπόγειας μουσικής που με ρίχνει συνεχώς έξω από κάτι πρωταρχικό μόλις αρχίσω να τη συνειδητοποιώ.»

Ελένη Ρεμπελίνα, Παραλλαγές για την γη, 1981

Σήμερα, την ελληνική ύπαιθρο "μοιράζονται" οι εξοχικές κατοικίες, οι τουριστικές μονάδες, οι δραστηριότητες αναψυχής, η βιομηχανική/βιοτεχνική παραγωγή, οι μεταφορικές κ.α. υποδομές, οι γεωργικές και αγροτικές δραστηριότητες, και όλα αυτά μαζί, εξαιτίας της μικρής έκτασης της χώρας την οποία μοιράζονται, προσδίδουν έναν ιδιαίτερο χαρακτήρα σε αυτή. Η ελληνική ύπαιθρος είναι ταυτόχρονα χώρος κατοίκησης, αναψυχής, τουρισμού, πολιτισμού, παραγωγής, μετακίνησης, και ιδιαίτερου φυσικού πλούτου. Όταν όλα αυτά όμως εισέρχονται σε τριβή τί συμβαίνει, και πώς τελικά επηρεάζονται πραγματικά τα τοπία της υπαίθρου καθώς εισβάλλουν ταυτόχρονα πολυποικίλες και συχνά παράταιρες λειτουργίες διεκδικώντας την θέση τους σε αυτό;

Τουρισμός

«Το να πηγαίνει κανείς στη Μεσόγειο το καλοκαίρι χωρίς να ψάχνει για καλλιτεχνικά και αρχιτεκτονικά μνημεία θεωρούνταν τρέλα, ως τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αι., ο οποίος έφερε τότε την λατρεία του ήλιου και του μαυρισμένου δέρματος»

E. Howbsbawn, (Τοπία Τουρισμού, 2015)

Ο τουρισμός είναι ένας από τους πιο δημοφιλείς τρόπους ψυχαγωγίας και ειδικά τα τελευταία χρόνια έχει μεγάλη απήχηση, ιδιαίτερα στον Δυτικό Κόσμο. Πρακτικά, ο τουρισμός επινοήθηκε πρόσφατα, αφού ως δραστηριότητα "γεννήθηκε" τον 19ο αι. μ.Χ, τότε που Άγγλοι ευγενείς έκαναν tour στα εδάφη της Ιταλίας και αργότερα αυτό διαδόθηκε και σε υπόλοιπες χώρες της Ευρώπης με κόσμο να ταξιδεύει και από την Αμερική. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι και ένα αναπόσπαστο κομμάτι της ζωής των πολιτών του Δυτικού Κόσμου, οι οποίοι λόγω της καθημερινότητας τους που απαιτεί πολλές ώρες εργασίας και υποχρεώσεων, εκμεταλλεύονται τον ελεύθερο χρόνο τους κάνοντας διακοπές σε διάφορους προορισμούς για να χαλαρώσουν.

Το 1800 η Αγγλία χρησιμοποιεί τον όρο «tourist» (τουρίστας)⁶ για πρώτη φορά και εισάγει την έννοια του τουρισμού, και το 1963 η συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για τον Τουρισμό και τα διεθνή ταξίδια ορίζει το «επισκέπτη» ως ένα άτομο που ταξιδεύει σε άλλη διεθνή χώρα, εξαιρουμένης της χώρας που μένει μόνιμα και για οποιονδήποτε άλλο λόγο εκτός από αμειβόμενη εργασία. Διαφοροποιήθηκαν ταυτόχρονα και οι έννοιες «τουρίστα» και «εκδρομέα».

Εκεί που χορταριάζει το χάος παμε και χτίζουμε σπίτια.

Γιάννης Στίγκας

Σήμερα ο τουρισμός όμως σε σχέση με το παρελθόν έχει αλλάξει ριζικά και συνεχώς αλλάζει και στο παρόν με τον κόσμο να προσαρμόζεται άμεσα στις νέες συνθήκες. Στην αρχή τα ταξίδια συνδεόταν με την εξερεύνηση νέων κόσμων και περιοχών από ερευνητές και χώρες που επιδίωκαν την κατάκτηση νέων εδαφών και την ανάπτυξη εμπορικών δραστηριοτήτων. Για να ταξιδέψει κανείς για ψυχαγωγία θα έπρεπε να ανήκει σε ένα ανώτερο κοινωνικό στρώμα αφού τα μέσα και οι τρόποι μετακίνησης ήταν ελάχιστα, τα έξοδα υψηλά και ο χρόνος που διέθετε κάποιος για να κάνει τις διακοπές του ήταν προνόμιο για λίγους και όχι για όλους σε μια κοινωνία. Οι συνθήκες άλλαξαν όμως με τα χρόνια εξαιτίας της αναβάθμισης των υποδομών των μετακινήσεων (τρένα, πλοία, αυτοκινητόδρομοι κλπ.) και την εξέλιξη της τεχνολογίας και των μέσων της που ανέδειξαν νέα επαναστατικά μοντέλα μετακίνησης, όπως το αυτοκίνητο και το αεροπλάνο (20ος αι.). Έτσι αναπτύχθηκε η ανάγκη δημιουργίας υποδομών που να είναι όσο το δυνατόν κατάλληλες και να ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις των τουριστών. Αυτή την ανάγκη για δημιουργία υποδομών, λοιπόν, ανέλαβε να ικανοποιήσει και η αρχιτεκτονική. Προσεγγίζοντας ο κάθε πολιτισμός την ανάδειξη του τόπου του από την δική του πλευρά, με αποτέλεσμα την παρουσίαση πολλών αρχιτεκτονικών έργων και τάσεις που συνεχώς είτε έχουν απήχηση είτε επιδοκιμάζονται και αναθεωρούνται από τον κόσμο.

Σε πολλές περιπτώσεις ο τουρισμός είναι και μία από τις σημαντικότερες πηγές εσόδων για την οικονομία μίας χώρας και για αυτό επηρεάζει άμεσα την αρχιτεκτονική του τουρισμού καθώς οι χώρες, έχοντας υπόψη τους αυτή την συνθήκη, επενδύουν περισσότερο στην κατασκευή "ελκυστικών" resort που παρέχουν υπερβολικά μεγάλη ποικιλία δραστηριοτήτων. Αυτή η τάση, που ορισμένες φορές υπερκαλύπτει και ξεπερνά τις πραγματικές ανάγκες εκείνων που παραθερίζουν εκεί, έχει λανσάρει αυτό το μοντέλο διακοπών μέσα από την διαφήμιση. Είναι όμως απαραίτητα πραγματικά όλα αυτά;

Πολλοί άνθρωποι την τελευταία δεκαετία στρέφουν το ενδιαφέρον τους προς άλλα είδη εναλλακτικού τουρισμού, όπως είναι ο αγροτουρισμός, η κατασκήνωση (κάμπινγκ), ο οικοτουρισμός κλπ. Αρχικός σκοπός για την δημιουργία του εναλλακτικού τουρισμού ήταν από τους "οικοδεσπότες", που ζούσαν στην ύπαιθρο και η ασχολία τους ήταν κατά βάση οι γεωργικές δραστηριότητες, η προσφορά εναλλακτικών, οικονομικότερων διακοπών αλλά και ανάδειξη μέσα από αυτό την ζωή στην ύπαιθρο και την εργασία τους. Ο εναλλακτικός τουρισμός απέκτησε πολύ γρήγορα αναγνώριση και ζήτηση αφού ολοένα και περισσότεροι επιλέγουν να κάνουν εναλλακτικές διακοπές στην ύπαιθρο. Ο κόσμος αφήνει πίσω τα μπετά της πόλης και όταν πάει διακοπές επιλέγει να περνάει περισσότερο χρόνο στην φύση. Και εδώ δημιουργείται πάλι ένα σημαντικό ζήτημα για την αρχιτεκτονική και τον τουρισμό. Η αξιοποίηση και η διαμόρφωση του φυσικού περιβάλλοντος γίνεται μείζονος σημασίας. Ταυτόχρονα, στο ίδιο περιβάλλον συνυπάρχουν διαφορετικά μοντέλα τουρισμού (ενοικιαζόμενα δωμάτια, ξενοδοχειακές μονάδες, κατασκήνωσεις κλπ.) τα οποία 'διεκδικούν' τον χώρο.

Η αρχιτεκτονική σε αυτό το σημείο, όπως εννοείται και από πάντα, καλείται να διαμορφώσει κατάλληλα το περιβάλλον. Ωστόσο, δεν έχουν όλες οι περιοχές την ίδια επισκεψιμότητα όλες τις εποχές. Στα πλαίσια αυτών των ζητημάτων, είναι απαραίτητη πλέον η στρατηγική σχεδιασμού και η κατασκευή χώρων παραθερισμού, ώστε να προβλέπεται να μην υπάρχουν περιβαλλοντικές επιπτώσεις, και να ενσωματώνεται η αρχιτεκτονική με το φυσικό τοπίο ώστε αυτό να αναδεικνύεται περισσότερο, και να μην ξεχωρίζει η κατασκευή, κάτι που είναι και ζητούμενη τάση σήμερα.

Τουρισμός στην Ελλάδα

τα τοπία της υπαίθρου και η πολιτιστική του ταυτότητα

Το ιδιαίτερο και σπάνιο εντυπωσιακό φυσικό της κάλλος σε συνάρτηση με την ιστορία και το πολιτιστικό της υπόβαθρο, δημιούργησαν έναν μύθο για την Ελλάδα που ταξιδεύει σε όλο τον κόσμο, καθώς ένα μεγάλο μέρος της Ελλάδας αποτελείται από την ύπαιθρο, η οποία είναι έμμεσα συσχετισμένη με τον εγχώριο αλλά και τον εισερχόμενο τουρισμό από το εξωτερικό. Η απόδραση στην ύπαιθρο για τους κατοίκους των μητροπολιτικών και μεγάλων αστικών κέντρων της χώρας κατά την διάρκεια όλου του χρόνου είναι ένα έντονο φαινόμενο που συναντάμε ολοένα και περισσότερο, καθώς ο κόσμος λόγω του γρήγορου ρυθμού της καθημερινότητας και των υποχρεώσεων στις πόλεις που απαιτούνται αναζητάει μία "έξοδο" διαφυγής, μία δική του "γη της επαγγελίας" την φύση. Ακόμη, δεκάδες εκατομμύρια τουρίστες απ' όλο τον κόσμο επισκέπτονται κάθε χρόνο την Ελλάδα με προορισμό κυρίως την ύπαιθρο όπως τα βουνά για πεζοπορία ή για χειμερινά σπορ και δραστηριότητες αλλά και τον αρχαιολογικό και πολιτιστικό της πλούτο. Υψηλότερη κίνηση τουρισμού όμως σημειώνεται κατά τους θερινούς μήνες όπου όλοι θαυμάζουν τις μεσογειακές ακτές και το απέραντο γαλάζιο της θάλασσας, σήματα κατατεθέντα για την Ελλάδα.

Η έναρξη της ανάπτυξης του τουρισμού στην χώρα ξεκίνησε από την αναγνώριση της αξίας των αρχαιολογικών της μνημείων ως πολιτιστική κληρονομιά για όλο τον κόσμο καθώς και το 1896, πραγματοποιήθηκαν οι Ολυμπιακοί Αγώνες στην Ελλάδα, ελκύοντας πολλούς τουρίστες να επισκεφτούν την πρωτεύουσα. Το 1929 ιδρύθηκε ο Ε.Ο.Τ ⁷ και παρατηρήθηκε αύξηση των κρουαζιέρων που στις ελληνικές ακτές και που την 10ετία του 1930 μέσα από τις εντυπώσεις και τις αναφορές των τουριστών που ταξίδευαν στην Ελλάδα, ο τουρισμός επαναπροσδιορίζει το νέο ελληνικό κράτος ενώ τις στάσεις και τις νοοτροπίες του. Ταυτόχρονα, άρχισε να γίνεται προσέγγιση της ανάδειξης του θαλασσινού τοπίου: καλλιτέχνες μέσα από φωτογραφίες, ζωγραφίες, άρθρα, αρχιτεκτονικά έργα κλπ., ανέδειξαν την «κατασκευή της Αιγαιοκότητας». Ο κόσμος αναζητούσε νέα τοπία τουρισμού και αξιοθέατα ικανά να καλύψουν την ανάγκη τους για αναψυχή και ψυχαγωγία. Η ελληνική ύπαιθρος, ορεινές και παραθαλάσσιες περιοχές, άρχισε να αναδεικνύεται ως τουριστικός προορισμός εκείνη την περίοδο ενώ μέχρι και τότε ήταν κυρίως περιοχή για γεωργικές δραστηριότητες.

Το ελληνικό τοπίο όσο αφορά
τον τουρισμό ήταν περισσότερο ιδέα,
παρά χώρος.

Όπως παρουσιάζεται και στο βιβλίο Αναπλάθοντας

τον παράδεισο:

Το ελληνικό ταξίδι 1937-1947¹¹ στην ελληνική
ύπαιθρο και γενικότερα σε όλη την χώρα
έχει κάτι το ηδονικό.

Προχωρώντας προς την δεκαετία του '50, μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, έχουμε την διαμόρφωση ενός μεταπολεμικού "ελληνικού τουριστικού προϊόντος" ενώ ακόμη από τις δεκαετίες '50 – '60 αρχίζει η Ελλάδα να επεξεργάζεται σχέδια για την διαχείριση της αυξανόμενης εισροής τουρισμού εντός της χώρας, ρίχνοντας το βλέμμα της πιο αποφασιστικά στην ύπαιθρο. Η κατασκευή ξενοδοχειακών μονάδων, μονάδων καταλυμάτων και οργανωμένων παραλιών σε τοπία με ιδιαίτερη φυσική ομορφιά και ιστορία που συνδύαζαν και τρόπους αναψυχής άρχισε να γίνεται απαραίτητη. Η αρχιτεκτονική που εφαρμόστηκε για αυτό τον σκοπό εγκαθίδρυσε τη συνέχεια μέσω του χώρου και της εμπειρίας του, πραγματοποίησε την αφομοίωση της νεωτερικότητας και του μοντέρνου τότε τρόπου ζωής. Τις επόμενες δεκαετίες που ακολούθησαν, λόγω του ότι αυξήθηκε υπερβολικά ο αριθμός των τουριστών που έρχονταν για να επισκεφτούν περίφημα μέρη της Ελλάδας που είχαν αρχίσει να διαφημίζονται στο εξωτερικό, τίθεται το ζήτημα πάλι της αύξησης των ξενοδοχειακών μονάδων αλλά και τις κλίμακας αυτών πλέον.

Μετά την δεκαετία του '50, το ελληνικό τοπίο ανακασκευάζεται και τότε, τίθεται για την ελληνική αρχιτεκτονική σοβαρά το ζήτημα ταλάντευσης ανάμεσα στο μοντέρνο και το παραδοσιακό. Ενώ ως χώρα Ελευθεράκης κατοίκησης⁸, Η δημιουργία ξενοδοχειακών μονάδων όπως τα Ξενία⁹ στην αρχή πέτυχε, με το να εναρμονιστούν με το τοπίο και να επικοινωνούν με αυτό παρά την κλίμακα τους εφευρίσκοντας ένα νέο ελληνικό αρχιτεκτονικό ιδίωμα. Ο ολοένα και αυξανόμενος αριθμός τουριστών στην χώρα με τον καιρό οδήγησε σε ζήτηση για περισσότερες ανέσεις, οδηγώντας σε άλλες, ακόμη μεγαλύτερες κλίμακες με αποτέλεσμα τα κτίρια να φαίνονταν ότι "απουσιάζουν" από το τοπίο, να βρίσκονται εκεί σαν να μην υπήρξαν όμως ποτέ και να ήρθαν ξαφνικά, να επιβλήθηκαν σε αυτό. Αυτοί οι τεράστιοι όγκοι – "τέκνα" του μοντερνισμού του Διεθνούς Στυλ (για την αρχιτεκτονική) κατέστρεφαν την - μορφή του φυσικού τοπίου. Πολλοί αρχιτέκτονες αντέδρασαν τότε, όπως ο Δ. Πικιώνης και ο Α. Κωνσταντινίδης, όπου για αυτούς το φυσικό τοπίο έχει ιερότητα και δεν πρέπει να υποστεί την παραμικρή αλλοίωση, ειδικά εξαιτίας επιχειρηματικών συμφερόντων. Ακόμη και η ανθρώπινη παρουσία μέσα στο φυσικό τοπίο για αυτούς μοιάζει "περιττή". Ο Α. Καλίνσκη, την ίδια περίοδο, επινοεί το «τουριστικό παράδοξο» και ο Dean MacCannell διατυπώνει την θεωρία της «διαλεκτικής της αυθεντικότητας»¹⁰.

Αυτές οι θεωρίες μαζί με άλλες παρόμοιες αντιλήψεις ομοϊδεατών άρχισαν να προβληματίζουν για την σταδιακή απώλεια των χαρακτηριστικών και της ταυτότητας μιας περιοχής. Ο ρόλος της αρχιτεκτονικής με το τοπίο σε αυτό το σημείο έθεσε ερωτήματα στην σχέση του κτιρίου με το περιβάλλον που βρίσκεται. Παράλληλα, η κατασκήνωση ως μοντέλο τουρισμού άρχισε να αποκτά αναγνωρισιμότητα στην Ελλάδα, καθώς ο θαυμασμός και η βίωση του ελληνικού φυσικού τοπίου γινόταν ολοένα και πιο επιθυμητή και το κλίμα και οι γεωγραφικές συνθήκες εύφορες για αυτή τη δραστηριότητα.

Γεννήθηκε έτσι η ανάγκη επαναπροσδιορισμού της ταυτότητας και της φύσης του ελληνικού τοπίου και της ύπαιθρου χαράσσοντας μια γραμμή προς την παράδοση επειδή η διαμόρφωση

του Διεθνούς Στυλ δημιουργούσε αμηχανία στον κόσμο που ταξίδευε και ήθελε να δει το ξεχωριστό αυθεντικό ελληνικό τοπίο. Ο Τάκης Χ. Ζενέτος εισήγαγε τότε μία νέα έννοια, την έννοια του τεχνητού η οποία δεν βρίσκει πρόσφορο έδαφος και φτάνουμε στην επιλογή είτε των τεράστιων ξενοδοχειακών μονάδων – resort που δεν έχουν κοινά με το τοπίο και δεν επικοινωνούν υποχρεωτικά με αυτό είτε στις μονάδες μικρότερης κλίμακας και την επεξεργασία των μικρών κτισμάτων των μονάδων που έρχονται σε επαφή με το τοπίο και συνυπάρχουν αρμονικά με αυτό. Τότε η αρχιτεκτονική έστρεψε το βλέμμα της στα τοπία τουρισμού: η αποκατάσταση και επανάχρηση παραδοσιακών κτιρίων ορεινών και παραθαλάσσιων περιοχών ήταν μια καινοτόμα και επαναστατική κίνηση για την ανακατασκευή του ελληνικού τοπίου. Η μίμηση των παραδοσιακών στοιχείων των κτιρίων φαίνεται να επικρατεί και σε νέες κατασκευές. Μέσα σε ένα τέτοιο κλίμα, φτάνοντας στην δεκαετία του '70, ο τεράστιος αριθμός των ξενοδοχειακών καταλυμάτων φιλοξενίας άρχισε να διασπάται σε μικρότερες και περισσότερες μονάδες μικροϊδιοκτητών οι οποίες διασκορπίστηκαν στο τοπίο της ελληνικής υπαίθρου προσπαθώντας να επικαλεστούν πολλές φορές την παραδοσιακή αρχιτεκτονική του τόπου, όχι πάντοτε με επιτυχή τρόπο. Έτσι παρατηρείται μια συνεχής αστικοποίηση της υπαίθρου, που συμβαίνει και σήμερα, αλλάζοντας το φυσικό περιβάλλον ενός τόπου που όταν συμβαίνει μαζικά σε ένα μεγάλο μέρος της χώρας οδηγεί στην αλλοίωση της ταυτότητας της.

Μέσα από τον τουρισμό, μην ξεχνάμε ότι η Ελλάδα «εξάγει» πολιτισμό και επίσης διαμορφώνει και η ίδια πολιτιστική ταυτότητα. Οι τέχνες, ως πολιτιστικό στοιχείο βοηθούν στην προβολή της ταυτότητας του ελληνικού πολιτισμού. Μέσα από τις καμπάνιες της Ε.Ο.Τ με τις αφίσες στους δρόμους, τους σταθμούς του μετρό και τον τύπο άρχισε να προβάλλεται και προς το εξωτερικό ο μύθος της Ελλάδας: βραχώδη τοπία που «λούζονται» από τον ήλιο, αρχαιολογικά μνημεία, άγρια βουνά, διασκέδαση, κουλτούρα. Μετά το '50 ειδικότερα το ελληνικό τοπίο πλέον προβάλλεται ως ένας τόπος του «φαντασιακού» όπου ο επισκέπτης θα βιώσει το κλασικό που του προσφέρει η ετεροτοπία των αρχαίων μνημείων – ερειπίων που εκσυγχρονίζει το παρελθόν της. Μέσα από τον ελληνικό κινηματογράφο και την ποπ κουλτούρα προβάλλεται η διασκέδαση και η αναψυχή στιγματισμένη με τα χρώματα των ελληνικών τοπίων της υπαίθρου. Καρτ ποστάλ, ταινίες, αφίσες, διαφημίσεις και αφηγήσεις σε βιβλία και περιοδικά από επισκέπτες στην Ελλάδα απ' όλο τον κόσμο που έχουν αποτυπώσει τα αρχαία μνημεία και τα τοπία της ελληνικής υπαίθρου που τα χρώματα και οι αναμνήσεις τους δημιουργούν μια μοναδική ατμόσφαιρα. Μάλιστα, προβάλλουν και διαφυλάσσουν την θέση της αγροτικής υπαίθρου ως φορέα της παράδοσης του ελληνισμού. Όλα αυτά ταξιδεύουν ακόμη και σήμερα σε όλες τις ηπείρους.

*«Το αληθινό αρχιτεκτονικό έργο, είναι μια **κατασκευή**, σαν ένας ανθρώπινος οργανισμός, που ανθεί σε ένα συγκεκριμένο έδαφος (τοπίο) σύμφωνα με τους ίδιους νόμους που πλάθουν ένα φυτό, έναν άνθρωπο ή ένα ζώο»*

Άρης Κωνσταντινίδης, 1960

Τουρισμός

Τοπία του ενδιάμεσου

Ενδιάμεσοι χώροι μπορούν θεωρητικά να υπάρχουν παντού. Τα αεροδρόμια, τα λιμάνια, οι σιδηροδρομικοί σταθμοί, οι σταθμοί λεωφορείων, τα βενζινάδικα στην μέση του πουθενά πάνω στις περιφερειακές και επαρχιακές οδούς είναι μερικά από τα άπειρα παραδείγματα σημείων – σταθμών που βρίσκονται συνεχώς σε κίνηση. Οι άνθρωποι μετακινούνται και συγκροτούνται ταυτόχρονα, είτε μαζικά είτε μεμονωμένα, στα τοπία των μεταφορικών υποδομών αφήνοντας ένα στίγμα. Με αυτόν τον τρόπο συνεχώς τα μέρη αυτά ανανεώνονται και αναδιαμορφώνονται. Έτσι λοιπόν, η τουριστική δραστηριότητα μετασχημάτισε πολλά τοπία της υπαίθρου σε τοπία τουριστικών υποδομών.

Τοπία που υπέστησαν ανακατασκευή και παρουσιάζουν έντονα το στοιχείο του τεχνητού: μεγάλα ξενοδοχειακά κτίρια, παραδοσιακά κτίσματα, εφήμερες κατασκευές διαμονής (κάμπινγκ) είναι κάποια από τα μοντέλα τουρισμού που υιοθετούνται σήμερα και συνεχώς αναδύονται όλο και περισσότερα νέα. Τα τοπία τουρισμού είναι ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα τοπίων του ενδιάμεσου, αφού είναι τόπος που κατοικείται και δεν κατοικείται ταυτόχρονα. Συνεπώς, είναι τοπία που βρίσκονται συνεχώς σε μεταβολή. Όπως και η υπαίθρος γενικότερα, έτσι και τα τοπία τουρισμού "μεσολαβούν" σαν χώροι και όπως οι οργανισμοί εξελίσσονται σύμφωνα με το περιβάλλον τους, έτσι και αυτοί μεταβάλλονται και εξελίσσονται ανάλογα με τις συνθήκες και το περιεχόμενο τους.

Οι άνθρωποι κάνοντας ταξίδια και εκδρομές στην υπαίθρο συνεχώς, ολοένα και περισσότερο, επηρεάζουν χωρικά και κοινωνικά την ταυτότητα του μέρους που επισκέπτονται και εφόσον αλλάζουν και οι ίδιοι οι άνθρωποι και δεν είναι πάντοτε οι ίδιοι, τόσο περισσότερο αλλάζει και ένα μέρος. Μέσω αυτής της κινητικότητας και της ανταλλαγής στοιχείων μεταξύ της κουλτούρας και των συνηθειών των ανθρώπων με το περιβάλλον που επισκέπτονται, η θεωρία της εξέλιξης ενός οργανισμού εφαρμόζεται στην περίπτωση αυτή στο ίδιο το τοπίο. Το τοπίο είναι ο οργανισμός και οι μετακινήσεις και οι δραστηριότητες που γίνονται σε αυτό το "αναγκάζουν" να προσαρμοστεί στις συνθήκες αυτές σε κάτι νέο κάθε φορά. Ακόμη, η εκμετάλλευση των τοπίων της υπαίθρου, τα οποία μία παγκοσμιοποιημένη ισχυρή τάση τα μεταβάλλει σε τοπία τουρισμού συχνά είναι αλόγιστη, έχοντας ως αποτέλεσμα την αλλοίωση της περιβαλλοντικής ποιότητας του τόπου σε μεγάλο βαθμό: εκτός από τις δραστηριότητες και τις εγκαταστάσεις που ήδη υπάρχουν εκεί, προστίθεται η επέκταση πολλές φορές οδικού δικτύου, η κατασκευή περισσότερων καταλυμάτων κλπ. Προκύπτει λοιπόν ως αναγκαία κατεύθυνση σχεδιασμού η αιφόρος ανάπτυξη και η εστίαση της προσοχής στην σωστή διαχείριση του τοπίου και της υπαίθρου. Σε αυτό το στάδιο, ένα τοπίο της υπαίθρου, κατά συνέπεια και τοπίο τουρισμού, γίνεται ένας χώρος στον οποίο δεν υφίστανται πλέον σταθερότητες και μονιμότητες και διαφέρει από τοπία που παραδοσιακά κατέχουν ολοκληρωμένη και αναλλοίωτη ταυτότητα. Και εδώ αναγκαστικά αναρωτιόμαστε κατά πόσο τέτοιοι αναλλοίωτοι ταυτότητας τόποι υπάρχουν ακόμη στη χώρα μας;

Ένα τοπίο τουρισμού είναι επιπλέον και ένας υβριδικός χώρος που καθορίζει την σχέση του φυσικού με το τεχνητό, την κατασκευή. Όταν δημιουργείται τεχνητά παραγόμενος χώρος σε ένα φυσικό περιβάλλον όπως η υπαίθρος, αναπτύσσονται σχέσεις κενού και πλήρους: το κενό διαχωρίζει ή ενώνει και συνεπώς καθορίζει τελικά ταυτότητες.

Η αρχιτεκτονική του τουρισμού συνήθως εστιάζει στο πλήρες: το κτίριο, το τεχνητό αλλά με την πολυπλοκότητα που έχουν αποκτήσει πλέον οι κατασκευές και οι διαφορετικές κλίμακες, "γεννιούνται" ολοένα και περισσότεροι ενδιάμεσοι χώροι. Εφόσον η αρχιτεκτονική είναι από την φύση της κάτι το τεχνητό ως προς την φύση και το προϋπάρχον τοπίο, δημιουργείται η ανάγκη να ανακαλυφθούν νέα πρότυπα, πιο σύνθετα, που να πραγματεύονται ανάμεσα στο

σταθερό και το κινητό, το εφήμερο και το μόνιμο και ανάμεσα στον κάτοικο του τόπου και τον επισκέπτη. Κάθε τοπίο τουρισμού, όπως και κάθε ενδιαμέσος χώρος, βρίσκεται συνεχώς σε κατάσταση διαπραγματεύσεως με τον προσδιορισμό της ταυτότητάς του:

Είναι πρώην αγροτική περιοχή;

Είναι περιοχή παραθερισμού και αναψυχής;

Είναι περιοχή πολιτιστικής κληρονομιάς;

Ή είναι περιοχή συμπλήρωσης του κενού ανάμεσα σε ένα δίκτυο αστικών κέντρων;

Είναι περιοχή ικανή να καλύψει τις ανάγκες των επισκεπτών της ή ακόμα πιο πολύ των μόνιμων κατοίκων της;

Υπάρχουν όμως εν τέλει μόνιμοι κάτοικοι ή έχει περιοριστεί η ύπαιθρος στην σύνδεση της με τις διακοπές και την εφήμερη κατοίκηση;

Και αν είναι χώρος για διακοπές ή για εφήμερη κατοίκηση, πώς ορίζεται η έννοια των διακοπών και πώς της εφήμερης κατοίκησης;

Αυτή η ρευστή και αμφιλεγόμενη συνθήκη τείνει να κυριαρχήσει στα τοπία τουρισμού καθιστώντας τα τοπία ενδιαμέσου χώρου. Θα είχε νόημα να σχεδιάσουμε με συνολικό τρόπο, ως εκ τούτου, τα τοπία τουρισμού με αυτό το σκεπτικό, ως τοπία ενδιαμέσου χώρου;

Ύπαιθρος & διακοπές

Τι είναι διακοπές;

Είναι η χρονική περίοδος που το άτομο σταματάει να εργάζεται ή να έχει υποχρεώσεις που απαιτούν την παρουσία του (εργασία, σχολείο κ.λπ.). Καθίσταται αναγκαία η διάκριση των τύπων ταξιδιωτών σε δύο ευδιάκριτες κατηγορίες και πιο συγκεκριμένα στον τουρίστα και στον παραθεριστή.

Παραθεριστής:

Ο παραθεριστής χαρακτηρίζεται εκείνος που ταξιδεύει με σκοπό να βρεθεί σε ένα μέρος

Ενώ

Τουρίστας:

Κινείται σε «κύκλο», περιπλανώμενος αλλά όχι χαμένος (tour = γύρος, περιήγηση)*

Ο τουρίστας ταξιδεύει με σκοπό να αναζητήσει απολαύσεων μέσω της κατανάλωσης αγαθών, υπηρεσιών και την θέαση τοπίων καθώς ο τουρισμός είναι ένα καταναλωτικό προϊόν στις μέρες μας.

Είναι ενδιαφέρον να διευρυνθεί και να παρατηρηθεί η ανάγκη του τουρίστα για την αυταπάτηση της άνεσης του και την αναζήτηση για εύρεση νέων εναλλακτικών τρόπων διαμονής και δραστηριοτήτων στον ελεύθερο του χρόνο με τοπία της υπαίθρου, διαφοροποιημένα από τον ωραιοποιημένο τρόπο διακοπών. Με αποτέλεσμα τη γέννηση του αισθήματος της ηρεμίας και της γαλήνης από το τοπίο και τη φύση που τον περιβάλλει και που η μόνη του επιθυμία είναι η οικειοποίηση του με αυτό και η εξουμένιση του από τα φυσικά αγαθά που του προσφέρει απλόχερα αυτός ο μαγευτικός τόπος.

Ο Φλωμπέρ επιβεβαιώνει αυτή τη θέση καθώς υποστηρίζει πως επιτυγχάνεται με την απομάκρυνση από την ρουτίνα της καθημερινότητας και την ανάγκη του ανθρώπου για αναψυχή. Ξαναπομακρύνεται κάποιος από την πραγματικότητα – καθημερινότητα του καθώς βρίσκεται σε μια κίνηση και στοχεύει στη συλλογή εμπειριών νέων τοπίων που έχουν την δυνατότητα να απελευθερώσουν το άτομο από την ρουτίνα του διερευνώντας τους ορίζοντές του. Ο τουρίστας, λοιπόν συλλέγει στοιχεία, συγκεντρώνει εικόνες και απορροφά νέες πραγματικότητες από την οικειοποίηση του τοπίου και την ενσωμάτωση του στις καθημερινές δραστηριότητες του.

Όπως υποστηρίζει ο Φατούρος το βλέμμα του θεατή είναι αυτό που καθορίζει τον ακατοίκητο γεωγραφικό κατοικημένο τοπίο και αυτό σημαίνει πως η εικόνα του τοπίου καθορίζεται από την σκοπιά του τουρίστα – ταξιδιώτη εκεί όπου τελειώνει το βλέμμα γεννιέται ο χώρος. Σύμφωνα με τον Urry, το τουριστικό βλέμμα χωρίζεται σε δύο κατηγορίες: το ρομαντικό (δίνει έμφαση στη μοναξιά, στην ιδιοκτησία και μια προσωπική σχεδόν πνευματική σχέση ανάμεσα στο αντικείμενο / περιβάλλον του βλέμματος και στο βλέμμα) και στο συλλογικό (απαιτεί την παρουσία και άλλων πολλών ανθρώπων και οι τόποι είναι κατασκευασμένοι να είναι πάντοτε γεμάτοι κόσμο για να αποκτούν νόημα).

Όταν η παραλία αρχίζει να αποκτά τον ρόλο ενός χώρου συγκέντρωσης για τους πολυάριθμους λουόμενος, η συνύπαρξη δυσκολεύει με αποτέλεσμα τον καθορισμό κάποιων άτυπων κανόνων που διέπουν κάθε κοινόχρηστη παραλία, όπως ένας διαχωρισμός ηλικιών κ.λπ. Η εικόνα του γυμνού ωστόσο δεν ήταν τόσο ελευθέρα διαδεδομένη και για αυτόν τον λόγο ήταν απαραίτητη η ύπαρξη τεντών και καμπινών με σκοπό τις ενδυματολογικές αλλαγές. Σταδιακά ο κόσμος οικειοποιούταν την αίσθηση του γυμνού κορμιού και κυρίως την θέα ενός άλλου ξένου σώματος και έτσι κάποια μέρη του απελευθερώθηκαν και αποκαλύφθηκαν με επίτευγμα την αποβολή των υπάρχοντων στερεότυπων. Το 1950 δημιουργήθηκαν τα πρώτα club διακοπών τα οποία ήταν απαλλαγμένα από συμβατικές και κοινότυπες απόψεις της κοινωνίας που θεοποιούσε το σώμα και την απόλαυση. Ένα από τα πιο χαρακτηριστικά club της εποχής ήταν το Club Mediterranee όπου όλοι παρευρίσκονται στις παραλίες σε πολυνησιακές καλύβες. Εδώ συναντιούνται δύο μορφές ετεροτοπίας: την γιορτής και της αιωνιότητας του χρόνου που συσσωρεύεται. Σύμφωνα με τον Foucault είναι οι τόποι που βρίσκονται έξω απ' όλους τους τόπους αλλά πραγματικά εντοπισμοί. Τα τουριστικά χωριά επίσης καθιέρωσαν την έννοια του φανταστικού στην παραλία.

Με ανάλογο τρόπο θεμελιώνεται και το παραθαλάσσιο, παραθεριστικό όνειρο. Ο Urbain γράφει πως «η ακροθαλασσιά δεν είναι τόπος αναχώρησης αλλά άφιξης, δεν είναι τόπος κινητικότητας αλλά εγκατάστασης». Έτσι ο παραθεριστής ενδιαφέρεται για την αποκοπή από το καθημερινό του περιβάλλον με σκοπό την εσωτερική του ηρεμία. Ο παραθεριστής αφιερώνει τις διακοπές του στην «ακίνησια» μεταφέροντας προσωρινά τη μη μονιμότητα της κατοικίας του ενώ ο τουρίστας γίνεται αντιληπτός ως σύγχρονος νομάς της Δύσης. Η λέξη «κάτοικος» όπως σημειώνει ο Αντωνακάκης δεν αναφέρεται μόνο στην κατοικία αλλά σε μια διευρυμένη επιλογή χώρων, όπως δημόσιους και ιδιωτικούς που προσφέρονται και για μόνιμη αλλά και εφήμερη διαμονή.

Η παραλία συγκεντρώνει ιδιότητες καταφυγίου, καλύβας όπως αλλιώς μπορούμε να θεωρήσουμε. Η καλύβα διατηρεί ως κατασκευή εφήμερο ίχνος πάνω στη γη που αποδοκιμάζει την ιδέα της κατασκευής. Αναδεικνύει μέσω της καθυποβολής του ψυχικού του ανθρώπου την πιο βαθιά ανάμνηση, στο πεπρωμένο της ίδιας του της ουτοπίας. Η παραλία ως τόπος έχει αναδειχθεί σε χώρο θεάματος και αναψυχής. Αυτό, εξαιτίας της μαζικής συγκέντρωσης πληθυσμού δημιούργησε την ανάγκη κάλυψης αναγκών του πληθυσμού αυτού πέραν της μεταφοράς τους στην παραλία. Το αποτέλεσμα ήταν να γεννηθεί μια βιομηχανία κατοίκησης κοντά στην παρία αλλά και χώροι εστίασης, δωμάτια διαμονής, ξενοδοχειακές μονάδες και άλλες υπηρεσίες που συνδέονται με αυτές. Ο Urban επισημαίνει πως η αστικοποίηση των ακτών καταρρίπτει το "όνειρο" της καλύβας και του καταφυγίου. Αυτός ο ανώνυμος τόπος του παραλιακού / παραθαλάσσιου τοπίου μεταμορφώθηκε σε έναν τεχνητό κόσμο απολαύσεων και συνεχώς αυξανόμενων αναγκών των επίδοξων τουριστών. Με αποτέλεσμα τουρίστες που αναζητούν ηρεμία και σύνδεση με το φυσικό τοπίο να είναι αναγκασμένοι να ανακαλύψουν μέρη μακριά από το πολύβουο παραθαλάσσιο μέτωπο του αστικού στίγματος. Έτσι αυτή η μικρογραφία βιομηχανίας του αστικού κόσμου επεκτείνεται φυσικά τόσο στις ακτές όσο και σε μέρη που καθιστάτε ανεπανόρθωτη η ζημία στο τοπίο από τεχνικούς παράγοντες επέκτασης.

Το στίγμα των αστικών δραστηριοτήτων στις παραλίες δρα επιβαρυντικά στην οικολογία του τοπίου με τις ανεξέλεγκτες παρεμβάσεις και τα απομεινάρια που αφήνουν πίσω τους οι λουόμενοι και οι επιχειρήσεις. Συμπεραίνουμε ότι, μέσα από την ανάπτυξη δραστηριοτήτων σε τόπους εξαιτίας των αυξανόμενων αναγκών που δημιουργεί ο τουρισμός όλο ένα και περισσότερο για να οικειοποιηθεί ο επισκέπτης το μέρος σε σχέση με το αστικό τοπίο, η ανοικοδόμηση των τόπων αυτών γίνεται σε βαθμό που καταστρέφουν ανεπανόρθωτα τον ίδιο τόπο και περιβάλλον στην προσπάθεια ανάδειξης του. Τώρα, περισσότερο από ποτέ, είναι απαραίτητο να αναζητηθούν τρόποι να μετατραπουν οι παραλίες αλλά και οι τόποι της υπαίθρου χαρακτηρίζονται τόποι φαντασιακού και ουτοπικών συνθηκών σεβασμού προς τη φύση και όλες οι ανθρώπινες παρεμβάσεις επισημαίνονται από το ίδιο το τοπίο. Με τον τρόπο αυτό ίσως επαναπροσδιοριστεί και επανέλθει η αρχική φαντασιακή ταυτότητα των τοπίων.

Η Μεσόγειος και το Αιγαίο ως μετάπολις

Η γοητεία των άκτιστων τοπίων σε συνδυασμό με τον ανοιχτό ορίζοντα τα οποία συναντάμε συχνά στην Μεσόγειο, κατ' επέκταση και την Ελλάδα, και σε πολλά άλλα μέρη παγκοσμίως έχουν συνδεθεί με εικόνες προορισμών των διακοπών μας. Αυτό είναι απόρροια της αντίθεσης των τοπίων αυτών σε σχέση με τις εικόνες του οικοδομημένου περιβάλλοντος των πόλεων που μας προκαλεί άγχος και δυσφορία σε σύγκριση με την ολιγοήμερη επαφή μας με τα τοπία αυτά της υπαίθρου. Έτσι το γεγονός αυτό δημιουργεί με την σειρά του προβληματισμούς και σκέψεις σχετικά με το τί περιβάλλον δημιουργούμε ή επιθυμούμε τελικά για τις διακοπές μας ;

Ο Άγγλος συγγραφέας J.G. Ballard περιγράφει στο διήγημα του (επιστημονικής φαντασίας) 'The Largest Theme park in the world' την Μεσόγειο ως μια τεράστια γραμμική πόλη εξετάζοντας ταυτόχρονα ζητήματα κατοίκησης και αστικοποίησης γύρω από την θάλασσα.

Η Μεσόγειος είναι ένα τοπίο ετερόκλητο, με αντιθέσεις, συγκρούσεις αλλά ταυτόχρονα πολυπολιτισμικότητα, ενότητα, ανταλλαγή ιδεών κ.λπ. Συνεχώς μετασχηματίζεται και αυτό οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στον τουρισμό.

Η ανάπτυξη του τουρισμού ως φαινόμενο οδήγησε σε μεγάλο βαθμό στην μετακίνηση των πληθυσμών από την ενδοχώρα στο παραλιακό μέτωπο. Σήμερα, εξαιτίας της αντιμετώπισης του τουρισμού ως καταναλωτικό προϊόν στην καθημερινότητα μας, στη Μεσόγειο παρατηρούμε μια συστηματική προσπάθεια δημιουργίας μιας πλαστής εικόνας του τοπίου της που να τη λανσάρει ώστε να διατεθεί ως εμπορεύσιμο αγαθό στην αγορά. Το τοπίο της είναι σε κρίση εξαιτίας της έντονης ανοικοδόμησης, των περιβαλλοντικών προβλημάτων και των κοινωνικών / δημογραφικών πιέσεων. Αυτή η συνθήκη κάνει πιο έντονη και αναγκαία την ύπαρξη βιώσιμης ανάπτυξης. Ως συνέπεια της επιδίωξης για ικανοποίηση της συνεχώς αυξανόμενης ζήτησης για τουριστικά καταλύματα, προκύπτει ένα πολύβουο παραλιακό μέτωπο. «Καλυμμένο» σχεδόν σε όλη του την έκταση από ξενοδοχειακές μονάδες, χώρους εστίασης και αναψυχής. Ταυτόχρονα με τους τουρίστες, τα τελευταία χρόνια λόγω πολιτικών και οικονομικών κρίσεων, τα Ευρωπαϊκά παράλια της Μεσογείου αποτελούν το πρώτο καταφύγιο, τον πρώτο σταθμό για πολιτικούς πρόσφυγες όπως και οικονομικούς μετανάστες που επιδιώκουν με την μετεγκατάστασή τους ένα βιώσιμο μέλλον. Λόγω της ραγδαίας αύξησης του πληθυσμού ωστόσο, είτε εποχιακά λόγω τουρισμού είτε μόνιμα λόγω μετανάστευσης, καθίσταται αδύνατος στις πόλεις ο έλεγχος των ορίων, ενώ διαρκώς αυξάνει το δίκτυο υποδομών μετακίνησης προς την ύπαιθρο. Το αστικό τοπίο λοιπόν τείνει να εκτείνεται έως την ακτογραμμή της θάλασσας.

Με αυτή τη συνθήκη τίθεται το ζήτημα της αναγνώρισης της μορφής και της τυπολογίας που χαρακτηρίζει το τοπίο της υπαίθρου τους έναντι των αστικών σχηματισμών και μορφωμάτων. Τίθεται το ερώτημα κατά πόσον αυτή η 'ανάπτυξη' θα ωφελήσει, και αν ταυτόχρονα θα σεβαστεί το φυσικό τοπίο και θα συμβιβαστεί με τις φυσικές διεργασίες που το διαμορφώνουν. Έτσι, παράλληλα με τα σχέδια τουριστικής ανάπτυξης, καθίσταται αναγκαία η μελέτη κάποιων παραμέτρων που αφορούν την υπερκατανάλωση των πόρων, την αύξηση της θερμοκρασίας, και την υπερβολική δόμηση και υπερεκμετάλλευση της γης, ώστε να μην αγνοούνται σημαντικά προβλήματα που απαιτούν συλλογική προσπάθεια, ανθρωπιστική αντιμετώπιση και βιώσιμο σχεδιασμό. Ο Braudel αναφέρει πως η δομή του υγρού χώρου οφείλεται σε στενά περάσματα ή αλλιώς θαλάσσιες πύλες που διαμορφώνουν την γεωγραφία της θάλασσας αποκόπτοντας αυτόνομα κομμάτια, τα πελάγη της Μεσογείου (Αιγαίο Πέλαγος, Αδριατική, Μαύρη Θάλασσα) αλλά δίνουν στη Μεσόγειο την χαρακτηριστική μορφή της Θάλασσας-Λίμνης.

Τα βουνά εισχωρούν στη θάλασσα και κάποτε την εκμηδενίζουν μετατρέποντάς την σε ένα διάδρομο αλμυρού νερού. Οι βαθιές υγρές κοιλότητες (ποτάμια, ρέματα, κ.λπ.) που έχουν δημιουργηθεί από ρήγματα και θραύσεις στα ψηλά βουνά ή την τοπογραφία των λεκανών απορροής και την ροή και συγκέντρωση των όμβριων επίσης καταλήγουν στην Μεσόγειο θάλασσα και διαμορφώνουν την ακτογραμμή της. Τα γύρω εδάφη είναι εύφοροι τόποι για καλλιέργεια, και συγκεκριμένα για σιτάρι, αμπέλι και ελιά.

Η σχέση της ξηράς με τη θάλασσα και η ένωση θάλασσας – ήλιου που μεταφέρεται στη στεριά, το μεσογειακό φως αποτελούν βασικά γνωρίσματα του μεσογειακού τοπίου. Όλα τούτα συντελούν στην γοητεία του βλέμματος που προσφέρει η Μεσόγειος όπως επισημαίνει ο Le Corbusier, του βλέμματος που αντικρίζει τον ορίζοντα αγναντεύοντας την θάλασσα, την ομορφιά της και τη βλάστησή της.

Επιστρέφοντας από τις καλοκαιρινές διακοπές, το μυαλό μοιάζει να μη θέλει να ακολουθήσει το σώμα μας και παραμένει πίσω... σε χρυσαφένιες αμμουδιές και όμορφα νησιωτικά τοπία. Αντιστέκεται σαν από ένστικτο, θέλοντας να παρατείνει τον ελεύθερο χρόνο της ξεγνοιασιάς και της ηρεμίας.

Τάσης Παπαϊωάννου, 2017

Ο Ruggiero Romano θεωρεί ότι το αρχιπέλαγος του Αιγαίου είναι μια πόλη, κάτι το οποίο φυσικά έχει διατυπωθεί από άλλους ιστορικούς, όπως και ακόμη και από γεωφιλοσοφική άποψη υποστηρίζεται από τον φιλόσοφο Massimo Cacciari. Η συζήτηση γύρω από αυτό το θέμα έχει διαμορφώσει ένα ξεχωριστό μέρος της προοπτικής της μετα-πόλης. Η συσσώρευση τεράστιων μαζών κτιρίων και ανθρώπων στις πόλεις, φαινόμενο που δημιουργεί τεράστια νέα αστικά κέντρα, έχει οδηγήσει στο να επαναπροσδιοριστεί η ανθρώπινη γεωγραφία στον πλανήτη. Το Αιγαίο, μέσα από την συζήτηση για την μετάπολη, είναι ένα παράδειγμα που περιγράφει την υπόσχεση μιας άλλης αστικότητας, δεν είναι αναχρονισμός αλλά μια διαφορετική μετάπολη. Η διαύγεια του ουρανού και οι παραλίες του Αιγαίου, λόγω της ιδιαιτερότητάς και της μοναδικότητάς τους, το έχουν καταστήσει δημοφιλή ταξιδιωτικό προορισμό. Παρά την κυριαρχία των "επιθετικών" μοντέλων τουριστικής διαχείρισης και κατανάλωσης των τοπικών πόρων, το βάρος στο τοπίο δεν προστίθεται από τον πληθυσμό του μαζικού τουρισμού που φιλοξενείται στις τεράστιες ξενοδοχειακές μονάδες. Λόγω της συντακτικής δομής του, οι εγγυήτες και το μικρό μέγεθος των νησιών στο Αιγαίο έχουν αποτρέψει τον γιγαντισμό και έχουν λειτουργήσει προστατευτικά για τον ιστορικό ιστό των οικισμών. Αυτό βέβαια δεν ισχύει απόλυτα για όλα τα μέρη που βρέχονται από το αρχιπέλαγος του Αιγαίου, όπως για παράδειγμα η Χαλκιδική, αλλά σίγουρα ισχύει για την περίπτωση των νησιών όπου η διασπορά τους τα έχει υποχρεώσει στη δημιουργία αποκεντρωτικών δομών διοίκησης και αυτονομίας και στην ανάπτυξη ισχυρών κοινοτικών δεσμών συνοχής και πρωτότυπων δομών μιας αποκεντρωμένης κεντρικότητας. Η ιδανική συνθήκη είναι ο πληθυσμός των τουριστών να "χωνεύεται" στα κελύφη κατοικιών των οικισμών των νησιών χωρίς να αλλάζει το μέτρο και η λογική του ιστού.

Φυσικά, τα τελευταία χρόνια, η κλιμάκωση της τουριστικής οικονομίας και η διογκούμενη υποδοχή οικονομικών και πολιτικών μεταναστών, κυρίως από την ασιατική ακτή, ασκούν μεγαλύτερη πίεση στον οικιστικό ιστό και την ανθρωπογεωγραφία αυτής της θαλάσσιας "πόλης" η οποία έχει διασκορπισμένα τα προάστια των νησιών της. Οι συνεχόμενες αποδημίες και επιστροφές επέτρεψαν το Αιγαίο να υποδεχθεί οποιαδήποτε ετερότητα και έτσι να αναπυχθεί κουλτούρα φιλόξενου κοσμοπολιτισμού, αποτινάσσοντας οποιαδήποτε τάση σνομπισμού, κλειστών ηθών ή εγκώμιο ιθαγένειας. Πολλές κοινωνικοχωρικές ουτοπίες του 19ου αι. αξίζει να σημειωθεί πως είναι τα νησιά ενώ διαπιστώνεται ότι όλες οι ουτοπίες, τελικά, έχουν δομή νησιού.

Το Αιγαίο δεν είναι απλώς ένα μονοδιάστατο τοπίο διακοπών, είναι μια αληθινή κοινωνία, μια σύνθετη ζωντανή κοινοτική δομή που οφείλει την αλήθεια της στις αντιφάσεις που την διαπερνούν, στους ανταγωνισμούς που λαμβάνουν χώρα σε αυτή, στα δίκτυα που την συνέχουν, στο μωσαϊκό των πολιτών που την κατοικούν. Ακόμη, πολλοί δημιουργοί και άνθρωποι από διάφορα εκφραστικά πεδία (ζωγράφοι, ποιητές, ηθοποιοί, μουσικοί κλπ.) που στις ευαισθησίες τους και την δημιουργική εκφραστικότητά τους μπορούμε να διαβάσουμε τις καλοκαιρινές στιγμές που έζησαν στις αμμουδιές του Ομήρου. Η δειγματική απογραφή όλων όσων έχουν επισκεφτεί το Αιγαίο και το έχουν ζήσει λίγο ή περισσότερο σταθεροποίησαν την σχέση τους με τον τόπο αποκτώντας ένα μικρό σπίτι (pied-a-terre), κάτι που φέρνει ένα

ακόμη έμπρακτο επιχείρημα ότι το Αιγαίο περιγράφει ένα πρότυπο πολύπλοκης κατοίκησης. Είτε πρόκειται για ένα μοντέρνο τοπίο (επιχειρηματολογία Π. Τουρνακιώτη) είτε για έναν σπάνιο τόπο (όπως το στοιχειοθέτησε ο G. Thomson ότι κατοικείται αδιαλείπτως από τα προϊστορικά χρόνια) τα εντελώς ιδιαίτερα και αναγνωρίσιμα χαρακτηριστικά που διαθέτει το Αιγαίο το καθιστούν ακατάλληλο ως πρότυπο προς αντιγραφή. Αυτή η ιδιαιτερότητα του προσδίδει έναν παραδειγματικό χαρακτήρα ως προς τα χωροκοινωνικά χαρακτηριστικά του.

Την θερινή περίοδο στην Ελλάδα παρατηρείται ότι οι ακτές και οι παραθαλάσσιες περιοχές της υποδέχονται τεράστιο αριθμό τουριστών κάθε χρόνο. Αυτό επιβεβαιώνεται και από το γεγονός ότι ως προορισμός αφήνει την αίσθηση του οικείου και αξίζει να βρεθεί κανείς σε αυτόν ξανά ή για πρώτη φορά ειδικά στην περίπτωση που αναζητά ένα μέρος για χαλάρωση και ξεκούραση. Πλέον, μετά από την επαναλαμβανόμενη συχνά εικόνα πανομοιότυπων ξενοδοχειακών καταλυμάτων και resort έχει γίνει κατανοητό πως ο τουρίστας, ή ο παραθεριστής, επιθυμεί την αυθεντικότητα. Επειδή το Αιγαίο προσελκύει τον τουρίστα ως εικόνα και αναπαράγεται ως σκηνικό, όπως συμβαίνει σε όλη τη Μεσόγειο, επιδιώκεται η προσέλκυση οικονομικού οφέλους και έτσι κατατάσσεται σε καταναλωτικό προϊόν στη βιομηχανία του τουρισμού. Η αρχιτεκτονική συμβάλλει με τον ρόλο της στην κατασκευή μιας εικόνας ενός τόπου.

Ο Π. Τουρνακιώτης επισημαίνει πως η αρχιτεκτονική εκπροσωπεί ολοένα και λιγότερο μια κορυφαία έκφραση ενός πραγματικού χώρου αφού η υλική συνέχεια με την γη χάνεται και μαζί της χάνεται και η ίδια η πραγματικότητα του ίδιου του τόπου με αντίκτυπο να απορροφάται σε μια προσομοίωση της τοπικότητας σε ένα γενικευμένο θέαμα του αυθεντικού. Αυτή η κατασκευασμένη εικόνα αυθεντικότητας αποτελεί την ύλη της νοσταλγίας. Στο παρελθόν η ανάγκη για την προστασία των αιγαιοπελαγίτικων παραδοσιακών οικισμών της χώρας αποτελούσε ένα από τα μείζονα θέματα συζήτησης στην αρχιτεκτονική. Σήμερα το αίτημα σεβασμού, προστασίας και διατήρησης του ίδιου και, έως τώρα, ανέπαφου φυσικού περιβάλλοντος και των μοναδικών τοπίων που μας προσέφερε η φύση είναι επιτακτικότερο και πλέον το πιο σημαντικό αφού είναι ένας ανεκτίμητος θησαυρός του τόπου μας και κομμάτι της κληρονομιάς μας.

Βράχοι

Ιδιαίτερα και αξιοσημείωτα στοιχεία που συμπληρώνουν την σύνθεση των τοπίων της Μεσογείου είναι τα γυμνά, γκριζωπά ανάγλυφα βράχια που ξεπροβάλλουν στην ξηρά και χάνονται μέσα στην θάλασσα του Αιγαίου. Καθώς βρίσκονται διασκορπισμένα στο τοπίο κάθε φορά, καταλήγουν να σχηματίζουν συστάδες σε διάφορα σημεία κοντά στις ακτές διαμορφώνοντας έτσι τον ανεκτίμητο γλυπτικό ορίζοντα της ελληνικής παραθαλάσσιας και νησιωτικής γης.

Ο Τάσης Παπαϊωάννου αναφέρει για τα βράχια στο άρθρο του 'Τα υποβλητικά τοπία των βράχων':

«...Τα βράχια με τις πολλαπλές μορφές τους, τα οποία ξεχύνονται από την ηπειρωτική χώρα κι απλώνονται μέσα στα πελάγη σαν κυκλώπειες πέτρες, ανεμοδαρμένες και άνυδρες, χτυπημένες από την ανεξάντλητη δύναμη της φουρτουνιασμένης θάλασσας. Αυτό το ανάγλυφο των κοφτερών βράχων που συμπληρώνεται αρμονικά με σκίνα και θυμάρια και τόσους υπέροχους θάμνους

σε μια αδιάσπαστη και αξεχώριστη ενότητα, έρχεται κάθε ανατολή ο ήλιος να αναδείξει, παίζοντας με το φως και τη σκιά. Άκρες που λαμπυρίζουν, τραχιές επιφάνειες, σχισμάδες που διατρέχουν το σώμα τους, σκοτεινές χθόνιες σπηλιές, ολόκληροι κόσμοι, μυστηριώδεις, μυθικοί, αρχέγονοι. Κι όπως πέφτει το φως κι έρχεται

το σκοτάδι, τα βράχια μετατρέπονται θαρρείς σε πελώριους υπερφυσικούς δράκους που σε παραμονεύουν μην τυχόν και

ταράξεις την ησυχία τους. Είναι ώρες που μοιάζουν να επιπλέουν ανάλαφρα πάνω στο κύμα, ενώ άλλες στιγμές νομίζεις πως ανυψώνονται και αιωρούνται -σε πείσμα της βαρύτητας- πάνω από τη γραμμή του ορίζοντα...»

«...Απόκρημνες πλαγιές και πανύψηλοι γκρεμνοί «ακροβατούν» πάνω από τη θάλασσα, βαθιές χαράδρες στα ενδότερα, σαν ρυτίδες στο πρόσωπο της άγονης γης, προστατεύουν τα λιγοστά δένδρα από τους σφοδρούς ανέμους, ενώ κάποια άλλα που το έφερε η τύχη να βρίσκονται πάνω σε διάσελα, γέρνουν σαν να υποκλίνονται στην αδιαμφισβήτητη δύναμη του Αιόλου. Το χρώμα λιγοστό και για το λόγο αυτό πολύτιμο, συγκρατείται αιώνες τώρα με δυσκολία, από πανάρχαιες ξερολιθιές και περίτεχνες πεζούλες. Ένα έδαφος γυμνό, δύσκολο, κακοτράχαλο, ανελέητο, ποτισμένο με τον ιδρώτα χιλιετιών που έζησε όμως γενιές και γενιές. Γιατί είναι σκληρός, άγριος και τυραννισμένος αυτός ο τόπος, πολύ μακριά από την ψευδαισθησιή της άνεσης, της μαλακότητας και της καλοπέρασης που υπόσχεται η κοσμική παραλία με τις ομπρέλες και τις ξαπλώστρες ή τα μεγάλα ξενοδοχειακά συγκροτήματα, με τις πισίνες, τους φοίνικες και το ψωριάτικο γκαζόν τους. Την ουσία του τη συνειδητοποιείς και τη μετράς περπατώντας τον βήμα βήμα, ακολουθώντας πιστά το μακρινό φιδίσιο μονοπάτι που στριφογυρίζει το βράχο, ανακαλύπτοντας τις εναλλαγές και τις κρυφές πλευρές του και όχι οδηγώντας το αυτοκίνητο σε δρόμους που σε κατεβάζουν μεν με ευκολία και γρήγορα σε κάθε απόμερο κολπίσκο, αλλά χαρακώνουν ανεπανόρθωτα τις πλαγιές του.»

Τα βράχια που βρίσκονται σε παραθαλάσσια μέρη και εκτείνονται από την ξηρά μέσα στην θάλασσα είναι σμιλευμένα από τα κύματα και τον αέρα, τις φυσικές δυνάμεις μορφοποίησης της γήινης επιφάνειας, ή κατά άλλους της ίδιας της 'μητέρας φύσης'. Στην συνεχώς μεταβαλλόμενη, αεικίνητη γήινη επιφάνεια, τα βράχια λαμβάνουν διαρκώς νέα μορφή και σχήμα. Συνεχώς, μη μπορώντας να προβλέψουμε την υφή τους και την συχνότητα της αλλαγής της, έχουν είτε γυαλιστερή υφή καθώς βρέχονται από τα νερά της θάλασσας είτε τραχιά, ηλιοκαμένη σαν τις ράχες των ανθρώπων στην παραλία το καλοκαίρι. Είναι σαν τα σώματα των παραθεριστών δίνοντας κατά έναν περίεργο αλλά μαγικό τρόπο ζωή στο ίδιο το τοπίο. Σε αυτό έρχονται να συμπληρώσουν το παιχνίδι που κάνουν με το φως όταν μπλέκονται μεταξύ τους και παίζουν οι σκιές ενδιάμεσα από αυτά καθώς μπλέκονται με το έδαφος, τα φρύγανα και τους θάμνους της ξηράς.

Φως και σκιά

Το συνεχές παιχνίδι "ανταγωνισμού" του φωτός με την σκιά πάνω στην επιφάνεια του εδάφους της χώρας μας, ιδιαίτερα τους θερινούς μήνες όπου απολαμβάνουμε άπλετα τον ήλιο κάνοντας το παιχνίδι αυτό να φτάνει στο απόγειό του, συντέλεσε στην σύλληψη και εφαρμογή της πανάρχαιας πέτρινης αρχιτεκτονικής των νησιών μας. Ακόμη και σήμερα ο τρόπος κατασκευής, η μορφή και η ενσωμάτωση των πέτρινων κτισμάτων στο ελληνικό (αλλά και όχι μόνο) τοπίο μας δίνουν την εντύπωση ότι προϋπήρχαν εκεί ή σαν οι πέτρες και οι βράχοι να πήραν μόνοι τους μορφή και υπόσταση κτιρίων και μας παραδίδουν τώρα αυτή την κληρονομιά των πολιτισμών του παρελθόντος.

Μέσω της πέτρινης αρχιτεκτονικής εκπροσωπείται η ιδέα του «ελάχιστου» και της έκφρασής της, καθώς εκπροσωπείται και η ανάγκη να μην τραυματιστεί το τοπίο αλλά να αποτελεί αυτονόητη συνέχεια του. Σε αυτή την ιδέα λοιπόν θα πρέπει να βασιστεί η αρχιτεκτονική σήμερα αφού θα πρέπει να εξυπηρετεί και εκφράζει τις ανάγκες των παραθεριστών αλλά και όχι μόνο.

Η αρχιτεκτονική, ειδικά στην περίπτωση της εφήμερης κατοίκησης σε ένα μέρος, καθώς κρίνεται πλέον απαραίτητο εξαιτίας παλαιότερων επεμβάσεων και δραστηριοτήτων σε περιοχές που κρίνονται πλέον με προστατευόμενα είδη, θα πρέπει να συνδέεται με το έδαφος οργανικά σε κάθε έκφρασή της και να μην προσπαθεί να αναμετρηθεί μαζί του με στόχο να επιβληθεί σε αυτό.

Εφήμερη διαμονή – Νομαδική αρχιτεκτονική

Ο τουρισμός εν μέρη διαπραγματεύεται μέσω της νομαδικής αρχιτεκτονικής την εφήμερη συνύπαρξη του τοπίου μαζί με τα σώματα τα οποία κάθε φορά, από την αρχή, δημιουργούν μεταβαλλόμενο χωροχρόνο στον τόπο. Η νομαδική αρχιτεκτονική σε κάθε περίπτωση αφορά δημόσιους χώρους, αστικά κενά και επομένως ενίοτε και την ύπαιθρο. Οι δράσεις - επιτελέσεις των ανθρώπων, έχοντας πιθανόν καλλιτεχνικό και ακτιβιστικό χαρακτήρα, προκαλούν τυχαίους μετασχηματισμούς στο δημόσιο περιβάλλον και αυτό το καταφέρνουν με στοιχειώδης αυθόρμητες δράσεις όπως το περπάτημα, τις συναθροίσεις, την καλλιέργεια της γης, την τροφή κ.λ.π. Αυτές τις δράσεις θα μπορούσαμε να το ανάγουμε σε έναν κοινό χώρο κατασκήνωσης ή καταλυμάτων για τουρισμό αντίστοιχα με την συγκέντρωση στην παραλία, τον αγροτουρισμό και τον κοινό χώρο μαγειρέματος και πλυσίματος σε επίπεδο εφήμερης κατοίκησης. Συνεπώς, τις παραπάνω δράσεις που περιγράφηκαν, πέρα από περιοχές σε κρίση, θέματα μετανάστευσης, εκτοπισμού και έμφυλης διαφοράς και διεκδίκησης κοινών αγαθών, όπου συναντώνται συχνά τα τελευταία χρόνια και στη Μεσόγειο, τις συναντάμε και σε μέρη στα οποία καταφεύγουν οι άνθρωποι που κατοικούν στα μεγάλα αστικά κέντρα για ξεκούραση στις διακοπές τους : εν μέρη ο τουρισμός θα μπορούσε να θεωρηθεί ένα είδος "μετανάστευσης", προσωρινής, με την πολυτέλεια πως πρόκειται για επιλογή στα πλαίσια ενός συγκεκριμένου χρονικού διαστήματος διαμονής και επιστροφής μετέπειτα. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι ένα είδος "μεταναστευτικής πολυτελείας" για το οποίο είναι γνωστή η αναχώρηση, η επιστροφή και η διάρκεια .Η διαδικασία των δράσεων πραγματοποιείται μέσα από την συνεργασία νομαδικών υποκειμένων διαφορετικών ειδικοτήτων, όπως σε μία κατασκήνωση ή σε έναν οικισμό με τους μόνιμους κατοίκους και την δημιουργία «εφήμερων κοινοτήτων» και σχέσεων.

Τίθενται πλέον συχνά τα ερωτήματα για το ποιες είναι τελικά σήμερα στον χώρο οι πρακτικές ελευθερίας, ποια είναι και πού δημιουργούνται τα εδάφη της και πώς μπορεί να δώσει κάποιος χώρο και χρόνο στις νέες σχέσεις και στις πολλαπλές ταυτότητες που προκύπτουν; Επίσης πώς μπορούν να δημιουργηθούν χώροι και χρόνοι στην πόλη αλλά και στην ύπαιθρο που να παράγουν νέες μορφές τέχνης και ζωής συμπεριλαμβάνοντας διαφορετικές ταυτότητες και να δημιουργούν διαφορετικές χωρικές εκτάσεις και σχήματα; Πώς στους χώρους αυτούς μετέπειτα μπορούν να αναπαραχθούν δίκτυα; Οι τόποι, οι χρόνοι και οι πόλεις βρίσκονται σε μετασχηματισμό στο πέρασμά τους, όπως βρίσκεται αντίστοιχα σήμερα και η ύπαιθρος. Οι δράσεις της «νομαδικής αρχιτεκτονικής» εκπροσωπούν τον προθάλαμο της προετοιμασίας για 'έκτακτη' ανάγκη. Η μετακίνηση από και προς την πόλη και την ύπαιθρο ή σε διαφορετικά μέρη εναλλάξ επανακαθορίζει τις όποιες συνθήκες και με βάση αυτό ενδιαφέρουν τα περάσματα, οι ρωγμές, οι σχέσεις που δημιουργούνται, συχνά τοπικές ή και παγκόσμιες. Οι σχέσεις αυτές πραγματοποιούνται διασχίζοντας πρώτα τον δημόσιο χώρο και τα αστικά κενά (ύπαιθρος) καθώς συνδέουν το σώμα με το έδαφος του τόπου και με άλλα σώματα. Οι δράσεις αυτές θα μπορούσαν μεταξύ άλλων, να βρίσκονται ανάμεσα στην αρχιτεκτονική και την τέχνη με στοιχεία δανεισμένα να εμπεριέχονται από την αστική και μη γεωγραφία, την ανθρωπολογία, τις κοινωνικές επιστήμες. Τις δράσεις αυτές, της «νομαδικής αρχιτεκτονικής», αν επιχειρήσουμε να τις ακολουθήσουμε σε σχέση με τον τουρισμό και την ύπαιθρο ως τόπο παραθερισμού πλέον (πέρα από την εκμετάλλευσή της από την βιομηχανική / γεωργική / κτηνοτροφική παραγωγή) θα δούμε ότι, όπως εμπλέκονται οι άνθρωποι στην πόλη, αντίστοιχα και στην ύπαιθρο ή σε ένα οποιοδήποτε μέρος παραθερισμού - διακοπών οι άνθρωποι εκεί "εμπλέκονται" μέσα από το περπάτημα, τις κινήσεις, την σωματική επαφή και έκφραση, τις χειρονομίες της καθημερινότητας, την χαλαρότητα μετά από την διαφυγή της καθημερινότητας και των υποχρεώσεων, πιθανόν (σε περιπτώσεις αγροτουρισμού ή γειτνίασης καταλυμάτων των παραθεριστών) την δημιουργία ενός κοινού κήπου - αυλής ή περιβολιού και ίσως πράξεις που θα μπορούσαν να παρομοιαστούν και ως ένα είδος «τελετουργιών» με την έννοια της γιορτής το καλοκαίρι αλλά και τον χειμώνα. Η «νομαδική αρχιτεκτονική» σε γενικά πλαίσια, μέσα και από δράσεις - επιτελέσεις που έχουν πραγματοποιηθεί προωθεί την ιδέα μιας προσωρινής συνάντησης - (συγ)κατοίκησης και μια καθημερινή ζωή κοινών αγαθών σε χώρους και χρόνους αυτόνομους που δημιουργούνται εφήμερα, συχνά καλύπτοντας μόνο μερικές ώρες ή και περισσότερο, καθώς προωθεί και την θέσμιση ελεύθερων συλλογικοτήτων. Όλες οι δράσεις επίσης, στα πλαίσια της νομαδικής αρχιτεκτονικής, συνίσταται εξαιτίας της κλιματικής αλλαγής και των σημαντικών περιβαλλοντικών προβλημάτων που αντιμετωπίζει ο πλανήτης σήμερα, να αφορούν οικολογικά ζητήματα και να δημιουργούν νέους εφήμερους και 'απρόβλεπτους' χώρους οι οποίοι να αφήνουν το ελάχιστο δυνατό 'αποτύπωμά' τους στο χώρο τοπίο και στους χώρους αυτούς να γίνεται όσο το δυνατόν καλύτερη δυνατή αξιοποίηση των φυσικών πόρων της περιοχής του.

Προϊστορικότητα – Καλύβα – Θεόχτιστα & Άλλα Αρχέτυπα

Ο Φατούρος επισημαίνει στο κείμενο του «Προϊστορικότητα μια σταθερή παρουσία» πως σύμφωνα με τα σύγχρονα δεδομένα και τις συνθήκες που επικρατούν όπως η τάση ομογενοποίησης, η κυριαρχία του τεχνητού περιβάλλοντος κ.λπ. αναδεικνύεται μέσα από τη σπουδαιότητα ορισμένων κατηγοριών από τα υλικά χαρακτηριστικά του έργου και εν μέρει από τις συνθήκες που έχουν σχέση με τη αρχική θεμελιώδη κατάσταση του κατοικείν. Είναι σημαντικό λοιπόν να κατανοηθεί η προϊστορικότητα και η σημασία της στο περιβάλλον μας σε καθημερινό στάδιο, κάτι ιδιαίτερα χρήσιμο σε περιόδους όπου η αρχιτεκτονική μεταβαίνει σε μη ιστορικά και παραδοσιακά υλικά κατασκευής. Η προϊστορικότητα συνυπάρχει με ποικίλους τρόπους με την όποια σύγχρονη ή παραδοσιακή υλικότητα του έργου. Λόγω της φορτισμένης χρείας του όρου τίθεται το ζήτημα δυσκολίας της κατανόησης του. Δεν είναι μόνο υλικό χαρακτηριστικό αλλά πάντοτε διασταυρώνεται συνεχώς με κάθε μορφή δημιουργίας και «εγκατάστασης». Ουσιαστικά, η προϊστορικότητα είναι η διατύπωση μιας ανθρωπολογικής διάστασης και αναφέρεται στον πυρήνα του κατοικείν, στις σχέσεις του ανθρώπου με το άμεσο περιβάλλον του, τόσο σε ανθρωπογενές όσο και σε φυσικό επίπεδο. Κατασκευή και υλικά είναι σημαντικά αλλά ταυτόχρονα και δευτερεύοντα χαρακτηριστικά. Η προϊστορικότητα έχει ιδιότητες οι οποίες κατευθύνουν προς διάφορες «γνώσεις»: (τα αρχέτυπα συμβάλλουν πολλές φορές στην ανάδειξη και κατανόηση της προϊστορικότητας) την επεξήγηση του παρελθόντος, την δημιουργία ενός έργου ή μιας ποιητικής παρουσίας αντίστοιχα κ.λπ. Η προϊστορικότητα είναι η «προτεραιότητα» του συμμαζεύομαι, της αυτοσυγκέντρωσης και της αναζήτησης της ασφαλείας του κατοικείν, επιθυμία και αναφορά σε μια προσωπική θέση – κατάσταση στο χώρο και ταυτόχρονα η έκφραση της μοναχικότητάς και της συντροφικότητάς τους. Η συγκρότηση της βασίζεται στον τρόπο συνύπαρξης του φωτός, των μεγεθών, των γεωμετριών, της αφής, των διαδρομών και της συσχέτισης με τον εξωτερικό χώρο, με τις συνθήκες της δράσης, της αποξένωσης ή της συμμετοχής, τις αναφορές στο παρελθόν και τις προβολές στο μέλλον. Στις αμφίσημες φορτισμένες περιπτώσεις η προϊστορικότητα του κατοικείν προτείνει καταστάσεις αντιληπτού χώρου που στηρίζουν μια στάση, μια επιθυμία αυτονομίας, σχετικής συλλογικότητας και ηρεμίας.

Από την νεωτερική εποχή παρατηρείται η εκτεχνίκευση του κόσμου, η φύση αποποιείται την ιερή υπόσταση της και γίνεται μετρήσιμο και αποδοτικό αντικείμενο. Την ίδια εξέλιξη έχει και ο άνθρωπος ο οποίος από την ίδια ένταξη στον φυσικό κόσμο περνάει στην εκρίζωση του και προοδευτική αντικειμενοποίηση ολοκλήρου του περιβάλλοντος του. Από την άλλη, το ρομαντικό πρότυπο της αγροικίας θα είναι το τελευταίο ίχνος μια αρχαίας αντίληψης που έχει ανατραπεί σήμερα, σύμφωνα με τον Α. Αρτινό.

Σύμφωνα με τον Bachelard η ξύλινη καλύβα στο δάσος, η πιο βαθιά μνήμη του ανθρώπου ήταν ένας τρόπος κατοίκησης που ταυτόχρονα ενσαρκώνει μια ολόκληρη κοσμοθεωρία αιώνων, που αποτελεί μαρτυρία για την θέση του ανθρώπου στη γη και την οικειότητα του με τη φύση. Η ξύλινη καλύβα έχει γίνει το μέσω των ισχυρών για την ονειροπόληση των κατωτέρων τους. Κάθε υλικό είναι ένα επικοινωνιακό γεγονός με τον τρόπο που κοιτάει κανείς από την χαραμάδα των σανίδων σαν να κρυφοκοιτάζει τον κόσμο. Η καλύβα είναι σαν μια Camera Obscura της αρχιτεκτονικής, η ενεργοποίηση ενός οφθαλμικού γεγονότος που διαμορφώνει την φαινομενολογία του ορατού στον τόπο του αορίστου. Η καλύβα ως κατασκευή είναι μια κατάσταση που αποθαρρύνει την κατασκευή σε εφήμερο ίχνος πάνω στη γη και θα μπορούσε να παρομοιαστεί με ένα αντίσκηνο όπως αναφέρει ο Thoreau. Στους Νεωτερικούς καιρούς,

λοιπόν ο άνθρωπος αποσπάται όλο και «περισσότερο από το φυσικό περιβάλλον», συγκεντρώνοντας και αυτονομώντας τον αστικό περίγυρο του και πάντα υπό την «μέθη» της επιδεινούμενης τεχνολογίας. Τον 20αίωνα θα κυριαρχήσει το μοτίβο του ξεριζώματος, της αποξένωσης και του εκ-τοκισμού, όπως αναφέρει και ο Heidegger (μέσα από το κείμενο του Α. Αρτινού) «η δύναμη της νεότερης τεχνικής σε συνδυασμό με την επιστημονική εκβιομηχάνιση του κόσμου εξαλείφουν κάθε δυνατότητα διαμονής. Τα φαινόμενο της αστικοποίησης πήρε ραγδαία ανέλεγκτες διαστάσεις μετά τον 20αίωνα μΧ και μαζί και η εκτεχνικευση του. Ο Le Corbusier αρχιτέκτονας του μοντερνισμού, μιλάει με φανατισμό για την εκμηχάνιση της κατοικίας και έτσι το νέο περιβάλλον που αναδύεται είναι ένα περιβάλλον μηχανών. Μέσα σε αυτό το κλίμα γίνεται και η αναθεώρηση αξιών και συστατικών στοιχείων της κατοικίας. Το διεθνές στυλ του μοντερνισμού θα αλλοιώσει τον χαρακτήρα των κτιρίων και μαζί ολόκληρες τις πόλεις και θα χαράξει την πορεία για μια απεδαφικοποιημένη ζωή. Παρόλ' αυτά ο ίδιος αρχιτέκτονας που μιλούσε για την ανάδειξη ενός μελλοντικού περιβάλλοντος και οραματιζόταν ουρανοξύστες, για τον εαυτό που έχτισε μια μικρή ξύλινη καλύβα στην άκρη ενός βράχου δίπλα στα κύματα στο Cap-Martin της Κυανής Ακτής. Η καλύβα, όπως και η στάνη ως αρχέτυπο, καθίσταται το αρχαίο «κατοικώ» που στοιχειώνει το φανταστικό μας. Είναι μια αρχετυπική συναισθηματική εικόνα που αναδύεται μέσα στην αδιαφορία της σύγχρονης εμπειρίας μας, η «αλήθεια του φυσικού» που συγκροτεί και συγκρατεί την αδύναμη υλικότητα της καλύβας. Το «φυσικό» είναι ένα πληθωρικό αλλά και μεταβαλλόμενο εφ'απαξ δεδομένο που αντικειμενοποιεί την ευθραυστότητα των στιγμών του στο εφήμερο ίχνος της. Το φυσικό δεν υπάρχει και ούτε υπήρχε αλλά η φύση είναι ιστορική, είναι μια πολιτισμική κατασκευή και ένα πεδίο ανοικτό στην νοηματοδότηση του, στην τοπογράφηση του στο περιβάλλον της διαλεκτικής. Ο πρωτογονισμός του Rousseau (πρωιστορικότητα) η καλύβα του Thoreau, η ρομαντική νεομυθολογία του ευγενούς αγρίου που ελαφρότητα στη γη. Όλα αυτά συνθέτουν σκηνές σαγήνης και για αυτό αποτελούν σινιάλα αδύνατης επιστροφής.

Το έργο του Άρης Κωνσταντινίδη αποτελεί υπόδειγμα ελληνικής αρχιτεκτονικής καθώς έλαβε διεθνή αναγνώριση ως «γενάρχης» του μεταπολεμικού μοντερνισμού στην Ελλάδα. Ο ίδιος ενδιαφερόταν για μια σύγχρονη αρχιτεκτονική η οποία διαθέτει πλήρη αρμονία με το ελληνικό τοπίο, κάτι που τον οδήγησε στην μελέτη της ανώνυμης παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, προσεγγίζοντας βέβαια το αντικείμενο του με βλέμμα υπερβατικό και όχι όπως οι λαογράφοι της εποχής και χωρίς παρελθοντολαγνεία και «παράδοση» στη γραφικότερα. Σύμφωνα με τις αρχές του Μοντέρνου κινήματος ο Α. Κωνσταντινίδης έκανε ζεύξη της τυπολογίας του αρχαίου με τον εξορθολογισμό της αρχιτεκτονικής σύνθεσης πάνω σε κάρναβο. Δίνεται μάλιστα έμφαση στην ουσία της αρχιτεκτονικής του αρχαίου μεγάρου από τον ίδιο η οποία βρίσκεται σε μια «διαβάθμιση»: προοδευτικό πέρασμα από τον υπαίθριο χώρο σε ημιυπαίθριο και μετέπειτα σε έναν πιο κλειστό χώρο που διαθέτει μεγάλα ανοίγματα, για να καταλήξει σε έναν ακόμη πιο κλειστό χώρο με μικρότερα ανοίγματα. Σε αυτή την αλληλουχία κινήσεων αντικατοπτρίζεται η μετάβαση από το υπαίθριο και φωτεινό στο πιο κλειστό και σκοτεινό όπου συνιστάται η καθολική αλήθεια για τον τρόπο με τον οποίο ο άνθρωπος έχτιζε χώρους που καλύπταν απλές ζωτικές ανάγκες του, χωρίς να αποκολλούνται από τη φύση, αυτή την «αληθινή αρχιτεκτονική». Αυτά τα κτίσματα ως ανώνυμες απλούστερες κατασκευές της ανώνυμης λαϊκής αρχιτεκτονικής όπως ονόμαζε ο Άρης Κωνσταντινίδης «Θεόχτιστα». Την δεκαετία 1957-1967 ειδικεύτηκε στον σχεδιασμό κατασκευών ξενοδοχειακής χρήσης γνωστά ως «Ξενία» καθώς η λατρεία του για αυτά τον οδήγησε στην συστηματική φωτογράφιση τους και έκθεση τους δημοσίως. Ο Ζήσης Κοτιώνης παρόλα αυτά σημειώνει πάνω σε αυτό πως «οι πελάτες, καλομαθημένοι αστοί ηδονικού μοντερνισμού, εγκατέλειπαν τις επιταγές ενός ασκητικού βίου σε ένα περιβάλλον όπου έπρεπε

συνεχώς να κυριαρχεί το υπαίθριο και η αδρή ύλη». Αυτό το ηθικό δίλημμα εξακολουθεί να παραμένει αναπάντητο και σε εκκρεμότητα, ο Κωνσταντινίδης συνειδητοποιούσε όμως πως «ό,τι καλό μπορεί να χτίσει κανείς είναι για έναν κόσμο που δεν θέλει να υπάρξει...».

Αρχέτυπα

« Η τέχνη βρίσκεται μέσα στην φύση, όποιος μπορεί να την αποσπάσει αυτός την έχει. »

A. Dürer

Τα αρχέτυπα ως όρος στην αρχιτεκτονική "εμπεριέχει" τις ιστορικές / θεωρητικές και σχεδιαστικές μήτρες της σύγχρονης αρχιτεκτονικής. Η διαπίστωση της ανάγκης της ύπαρξης αυτού του όρου στην αρχιτεκτονική προκύπτει από το ότι, ανεξάρτητα από τη "ρητορική" θεωρία διαφόρων τάσεων ή την ρομαντική πεποίθηση των αρχιτεκτόνων, τα αρχιτεκτονικά έργα και οι μορφές τους παράγονται από την γενική διάταξη μέχρι την λεπτομέρεια αναπόσπαστα με την αναδρομή σε άλλες μορφές του παρελθόντος. Τα αρχέτυπα κατατάσσονται σε κατηγορίες ανάλογα με το πως αντιμετωπίζονται και εμπνέουν οι αρχικές μορφές τους που οδηγούν σε νέες, λειτουργώντας ως πρότυπα (η νέα μορφή επιδιώκει να αποτελέσει ακριβές αντίγραφο της αρχικής), ως προηγούμενα (η νέα μορφή εμπνέεται από την αρχική χωρίς να την αντιγράφει πιστά) και ως τύποι (η νέα μορφή αποτελεί εξειδίκευση ενός αφηρημένου γενικού διαγράμματος μορφής). Σε κάθε έργο σαφώς συνυπάρχουν ισότιμα ή άνισα και οι τρεις διαδικασίες έμπνευσης νέων μορφών από αρχέτυπα, κάτι το οποίο πολλές φορές έχει ως αντίκτυπο το τελικό αποτέλεσμα να μην είναι οπτικά οικείο, ούτε να παραπέμπει σε κάποιο γνώριμο νόημα. Η αναδρομή καθαυτή (σε θεωρητικό ή σχεδιαστικό - καταγραφής επίπεδο) σε προϋπάρχουσες μορφές και δομές είναι αυτή που καθιστά τον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό μια διαδικασία σύνθεσης όπου επιλέγονται αρχέτυπα είτε αυτούσια είτε εν μέρει επεξεργασμένα ώστε να συσταθούν οι νέες μορφές. Στην αρχιτεκτονική κυρίως αναζητούνται αρχέτυπα που να είναι πρωταρχικές νέες / παράγωγες μορφές, συνολικοί φορείς των αρχιτεκτονικών αρχών και ιδεών που έχουν προέλθει από τις αρχικές μορφές. Σύμφωνα με τον Γ. Τριανταφύλλου, τα αρχέτυπα, πέραν των ιστορικών και θεωρητικών προσεγγίσεων συσχετίζονται και με προσωπικά βιώματα για τον καθένα. Ως τέτοια αναφέρει κυρίως παιδικές μνήμες από τις γειτονιές στις πόλεις μέχρι και τις διακοπές στην επαρχία. Σε αυτό το σημείο μάλιστα ο Γ. Τριανταφύλλου δίνει έμφαση στα κτίρια της ελληνικής επαρχίας που είναι απλά μονώροφα πέτρινα ή κάποιες φορές ασβεστωμένα κτίσματα με δίριχτη στέγη.

Κατά την διάρκεια των διακοπών μας στο τοπίο της ελληνικής υπαίθρου, και από την παιδική μας ηλικία ακόμη έχουμε συναντήσει και πιθανόν παρατηρήσει την θέαση της στάνης, το μαντρί ή αλλιώς καλύβα. Αυτές οι πρωτόγονες δομές είναι ίσως και πηγές έκφρασης και έμπνευσης του παρελθόντος που αναβιώνονται στη σύγχρονη εποχή αφού στην εποχή μας αυτό που παρατηρείται είναι ένα αδιέξοδο στο οποίο έχει φτάσει η αρχιτεκτονική Αποτελούν έτσι ένα είδος αρχέτυπα. Είναι πλέον ανάγκη για διάφορους λόγους, όπως επισημαίνει και ο Γ. Τριανταφύλλου στο δοκίμιό του βιβλίου του «Αρχέτυπα», να γίνεται η σύνθεση νέων κατασκευαστικών μεθόδων και τακτικών της νέας τεχνολογίας συμπεριλαμβάνοντας και λαμβάνοντας υπόψη τις αρχές κατασκευής των αρχέτυπων.

Το μαντρί και η καλύβα είναι ή έκφραση της τέχνης και της αρχιτεκτονικής, κάτι το οποίο επιβεβαιώνει και την έννοια του αρχέτυπου. Σύγχρονο παράδειγμα ενός τέτοιου εγχειρήματος είναι η κατασκευή του έργου της Εύας Σοπέογλου, μια θερινή κατοικία στον Άγιο Νικόλαο στη Σιθωνία Χαλκιδικής, όπου οι πελάτες επιθυμούσαν μία θερινή κατοικία διακοπών με χαμηλές απαιτήσεις συντήρησης. Το έργο βρίσκεται σε οικόπεδο με ελαιώνα και έχει θέα προς την θάλασσα και το Άγιο Όρος. Ο τρόπος και τα υλικά κατασκευής του κτίσματος δίνουν την αίσθηση μιας μικρής "καλύβας" αφού έχει ξύλινο σκελετό και μεταλλικά πάνελ που μετακινούνται για περίβλημα και, όπως υποστηρίζει η δημιουργός του, δανείζεται στοιχεία από την αρχιτεκτονική της Βόρειας Ελλάδας και τα κτίσματα της ελληνικής υπαίθρου.

Μάντρες και Στάντες Τσοπαναράϊων

Πιο συγκεκριμένα, Τα μαντριά και οι στάνες είναι κατά παράδοση χειροποίητες κατασκευές που δεν προκαλούν έντονα ξενισμό σε σχέση με το τοπίο και ο τρόπος με τον οποίο έχουν κατασκευαστεί και χωροθετηθεί δείχνουν μία ευαισθησία για αυτούς που θα μείνουν εκεί, τα ζώα και οι τους άνθρωποι τους. Τα κτίσματα αυτά έχουν σχεδόν πάντοτε καλό προσανατολισμό που προέρχεται συνήθως από βιωματική εμπειρία και όχι κάποια σημαντική μελέτη, καλό αερισμό, χρήση φυσικών υλικών και απλότητα δομής. Αυτά τα χαρακτηριστικά των κτισμάτων σε συνδυασμό με τον τρόπο που "εδραιώνονται" στο έδαφος εντάσσονται ομαλά στο τοπίο αποδεικνύοντας πως η αρχέγονη αρχιτεκτονική είναι αυτή που τελικά επιβιώνει στον χρόνο και δεν "μολύνει" το Ελληνικό τοπίο, αφού δεν έχει τον χαρακτήρα βίαιης και έντονης επέμβασης, νομιμοποιείται από τις δυνάμεις της φύσης. Η κατασκευή αυτών των χώρων δίνει σε κάποιον την εντύπωση ότι όλα προκύπτουν φυσικά. Οι στάνες και οι καλύβες ως δομές είναι διάσπαρτες και απλωμένες στο τοπίο όμως παρά το γεγονός αυτό, τις χαρακτηρίζει μια ομοιομορφία ως προς τον τρόπο κατασκευής και τα υλικά τους και δεν διαφέρουν μεταξύ τους σχεδόν καθόλου δημιουργώντας έτσι μία καθαρή τυπολογία ανάμεσα τους.

Ιστορικά, η στάνη και η καλύβα βασίζονται στην παράδοση του νομαδικού, (αρχαίες καταβολές στα Βαλκάνια και την Μεσόγειο). Ένας από τους βασικούς λόγους για την μετακίνηση των νομάδων, όπως και των κοπαδιών, είναι οι κλιματικές αλλαγές. Στον ελλαδικό χώρο είναι γνωστό ότι οι κατασκευές αυτές, σε μεγάλη κλίμακα, βασίζονται κατά κύριο λόγο σε αυτή την συνθήκη. Χρησιμοποιούνται ως καταφύγια έναντι των δυνάμεων της φύσης, φτιαγμένα από υλικά που διαρκώς διασπώνται και επεμβαίνουν σε αυτή για να δημιουργηθούν "καταλύματα". Οι τσοπάνηδες είναι σαν τους τουρίστες: μετακινούνται συνεχώς από το ένα μέρος στο άλλο, με την διαφορά ότι αυτοί επιστρέφουν πάντοτε πίσω στο καταφύγιο τους, την καλύβα.

«Το αρχέτυπο ως ιδέα βρίσκεται σε κάθε χώρο και συνεπώς οι ιδέες υπάρχουν όσο υπάρχουν τα φυσικά αντικείμενα και η εικόνα τους.» Ένα αρχέτυπο μέσα από εικόνες μια συγκεκριμένη χρονική στιγμή, δίνεται ένα ιδιαίτερο νόημα που το μετατρέπει μαζί με τη σκέψη σε αρχετυπική δομή ικανή να πάρει πολλές μορφές σε διαφορετικές καταστάσεις ανάλογα με τη σκέψη. 37 / Μαντρί από λαμαρίνα αρχείο απο τα Αρχέτυπα, Γ.Τριανταφύλλου Δημήτρης Γιαννίσης (2019), Αίγυπτος, 1998, ΔΟΜΕΣ, Αθήνα

Καλύβα / Αρχέτυπα

Το πρότυπο της Νεολιθικής καλύβας, η οποία ήταν πρότυπο μόνιμης κατοικίας αλλά και δομή για κτηνοτροφικές και γεωργικές δραστηριότητες, δεν απέχει πολύ από εκείνο της σύγχρονης καλύβας. Η άρθρωση ξύλινου σκελετού και η επικάλυψη του με κλαδιά και χόρτα (ή φύλλα) που πλέκονται στους πασσάλους είναι τα στοιχεία που καθιστούν την καλύβα ως ένα κτίσμα εφήμερο και κατασκευαστικά αυτοσχέδιο. Τα υλικά που συναντάμε κυρίως σε τέτοιες εφήμερες κατασκευές είναι : ξύλο - πηλός - πέτρα κατά παράδοση, αποτελούν βασικά δομικά στοιχεία του φέρον οργανισμού των δομών.

«Ένας σκεπασμένος ή ανοικτός χώρος όπου συναντώνται άνθρωποι. Αν υπάρχει ένας χώρος που συναντάται σε όλους τους πολιτισμούς διαχρονικά, αυτός πρέπει να είναι η αυλή, όπου συνυπάρχει το δημόσιο και το ιδιωτικό στην κλίμακα της κατοικίας.»
Καλλιόπη Κοντοζογλου, (2019), «Η ΑΥΛΗ», ΔΟΜΕΣ σελ. 56, Αθήνα

Το στοιχείο του σύγχρονου είναι κάτι που είναι επίσης εφήμερο: τα τροχόσπιτα και τα αυτοκίνητα στον χώρο των μονάδων κτηνοτροφίας, αλλά και όχι μόνο, έχουν επηρεάσει την δομή και την αισθητική τους. Ο Δ. Πικιώνης είχε εκφράσει την απορία και την περιέργειά του για το αν έχει γίνει και γίνεται ακόμη η αποτύπωση των μαντριών τα οποία σε πολλά μέρη παραμένουν παραδείγματα προϊστορικών κατοικιών όμως άλλωστε αλλάζουν, ερειπώνονται ή χάνουν την ταυτότητά τους. Μέσα από την ανάγνωση και την ανάλυση των κτηνοτροφικών μονάδων στην περιοχή του Κριαρισίου της Σιθωνίας Χαλκιδικής παρατηρούμε ότι υπάρχουν κάποια στοιχεία που συναντάμε σχεδόν σε όλες συχνά :ανοικτά υπόστεγα, αυλές, ιδιότυπο του «κατοικείν», «ύφανση» των υλικών, απλότητα των κατασκευαστικών μεθόδων και ταυτόχρονα ευρηματικότητα.

«...πως και τα μελλοντικά χρωστάνε συχνά τη δύναμή τους και στα όσα έχουνε συμβεί σε περασμένα χρόνια» Σοφά μας υπενθύμιζε ο Αρης Κωνσταντινίδης

Ξερολυθιά ή ξηρολυθιά

Η ξερολυθιά είναι ένα είδος τοιχοποιίας με πέτρα ακανόνιστου σχήματος, χωρίς συνδετικό κονίαμα. Ως τεχνική συναντάται σε όλο τον κόσμο και οι συνηθέστερες δομές με ξερολυθιά είναι τοίχοι ωστόσο υπάρχουν και άλλα έργα όπως κτίρια γέφυρες κλπ. Σημαντική ιδιαιτερότητα των προϊστορικών αυτών κατασκευών είναι η σταθερότητα αφού αποτελούνται από πέτρες οι οποίες κλειδώνουν η μία με την άλλη και αποτελούν τοιχία αντιστήριξης χάρη στα οποία δημιουργούνται αναβαθμίδες, χωρίς τις οποίες οι απότομες πλαγιές των ελληνικών ορεινών περιοχών δεν θα μπορούσαν να καλλιεργηθούν.

Άλλο σημαντικό χαρακτηριστικό είναι η υδατοπερατότητα, που επιτυγχάνεται με την απουσία συνδετικού κονιάματος. Η τεχνική λέγεται " εν ξηρώ" και σε αυτή την τεχνική χρησιμοποιούνται πέτρες από το ίδιο το τοπίο έτσι ώστε συνάμα να καθαρίζεται και να γίνεται καλλιεργήσιμο ενώ η πέτρα απλώς τοποθετείται-συγκροτείται με διαφορετικό τρόπο και δεν "ξεριζώνεται" από το μέρος. Οι ξερολυθιές που δημιουργούν αναβαθμίδες είναι πολύ γνωστές στο ελληνικό τόπο και στόχο τους είναι η δημιουργία καλλιεργήσιμης γης σε μορφή βαθμίδων και ταυτόχρονα η προστασία του εδάφους από τη διάβρωση και τις πλημμύρες. Μέχρι τα τέλη του '50 η συντήρηση των ξερολυθικών τοίχων αποτελούσε εργασία ρουτίνας από τους αγρότες αλλά αυτό άλλαξε με την αύξηση της εκβιομηχάνισης της καλλιέργειας και τη μείωση των εργατικών χεριών προς όφελος του δευτερογενούς και τριτογενούς τομέα.

Στην περίπτωση των περιφράξεων μάλιστα οι σύγχρονοι τρόποι περιφράξεις είναι πιο οικονομικοί και κατασκευάζονται πολύ πιο γρήγορα. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την εξαφάνιση ενός σημαντικού μέρους της πολιτιστικής μας κληρονομιάς, και μιας πρακτικής με παγκόσμια εμβέλεια, όπως και των μυστικών της τέχνης αυτής. Επίσης η καταστροφή και μη συντήρηση των ξερολυθιών επιφέρει την αλλοίωση του τοπίου και μία σειρά φυσικών απωλειών, όπως είναι η διάβρωση του εδάφους και η εξαφάνιση ενός μετα-αγροτικού τοπίου με τα εναπομείναντα φυτικά είδη από παραδοσιακά καλλιεργήσιμες ποικιλίες και αυτοφυή φυτά, δηλαδή ενός βιότοπου μεγάλης αξίας. Η ξερολυθιά (ή ξηρολυθιά) είναι σχεδόν πάντοτε παρούσα στο κάδρο της εικόνας του ελληνικού τοπίου της υπαίθρου και της επαρχίας καθώς την συναντάμε κυρίως στις Κυκλάδες και γενικότερα στο Αιγαίο τόπο. Η ονομασία της διαφέρει πολλές φορές από τόπο σε τόπο : ξερολυθιά, λιθοζωνάρα, τράφοι, αιμασιές, χαλάκια, δαμάκια, λούροι κλπ. είναι κάποια από τα ονόματα που την αποκαλούν και όλα αναφέρονται στην ίδια παραδοσιακή κατασκευή τοιχώματος μόνο από πέτρα. Αυτή η "προϊστορική", διαχρονική κατασκευή αποτελεί πέρα από ένα κομψοτέχνημα λαϊκής τέχνης το οποίο έχει κτιστεί με μία απλότητα και λιτότητα αποτελεί και μία ζωτικής σημασίας τεχνική κατασκευής πέτρινων τοίχων αντιστήριξης του εδάφους, σε περιοχές με άγονες απότομες πλαγιές καθώς επιτρέπουν την καλλιέργεια τους, προστατεύουν το έδαφος και συγχρόνως αποτελούν καταφύγιο για μεγάλο αριθμό ζώων και φυτών που συχνά απειλούνται με εξαφάνιση.

«Δεν είναι τυχαίο ότι είναι τόσο παλιά τεχνική. Γι' αυτό και πρέπει να διασωθεί. Με τη χρήση της ξερολιθιάς μπορεί να αποφευχθεί η ερημοποίηση, που ήδη είναι εμφανής σε πολλά μέρη της Ελλάδας. Αν οι ξερολιθιές συνεχίσουν να εγκαταλείπονται, η γη θα πάψει να βλασταίνει και θα συντελεστεί οικολογική καταστροφή. Επιπλέον, έχουν ιστορική, πολιτιστική, αρχαιολογική, κοινωνιολογική, αρχιτεκτονική, εθνολογική, γεωπονική και οικονομική αξία. Σε πολλές περιοχές όπου νέοι επιστρέφουν και ασχολούνται με τη γεωργία οι ξερολιθιές ζωντανεύουν – είναι ιδανικές για βιολογικές καλλιέργειες. Γι' αυτό και η ίδια η τέχνη θα πρέπει να αρχίσει να διδάσκεται!», αναφέρει η κ. Παπαευτυχίου

Αναλυτικότερα, αν και ταπεινή κατασκευή με διαχρονική όμως αξία, προστατεύεται από την UNESCO ως μνημείο πολιτιστικής κληρονομιάς. Οι ξερολιθιές είναι επίσης ένα παράδειγμα "ανακύκλωσης" υλικών εφόσον κατασκευάζονται από πέτρες που μαζεύονται όταν γίνεται καθαρισμός των χωραφιών. Έχουν προσαρμοσμένη δομή και παραμορφώνονται με την πάροδο του χρόνου με τέτοιο τρόπο έτσι ώστε δεν υφίστανται ρωγμές. Η αρχαία αυτή μέθοδος χτισίματος επιβεβαιώνεται από την διατήρηση των τοίχων που είναι ζωντανοί μάρτυρες αυτής της τεχνικής. Ακόμη, με τις ξερολιθιές εμπλουτίζονται και τα αγροτικά τοπία καθώς προσαρμόζονται ζηλευτά στο περιβάλλον ακόμα και αν αποτελεί απορία ανθρώπινης δραστηριότητας. Η προστασία της, λοιπόν, συμβάλλει στη διατήρηση της δομής του τοπίου μέσα στο οποίο επιτελεί η ίδια η ξερολιθιά τέσσερις λειτουργίες: συγκράτηση του γόνιμου εδάφους, οριοθέτηση εμπόδιο και αντιστήριξη.

ΚΡΙΑΡΙΤΣΙ – ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΕΝΟΣ ΜΕΤΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΟΥ ΤΟΠΙΟΥ

Η Σιθωνία είναι χερσόνησος της Χαλκιδικής ο οποίος είναι ένας από τους "πράσινους" τόπους της Ελλάδας, ιδανικός προορισμός για διακοπές που θυμίζει την ομορφιά πολλών ελληνικών νησιών και αυτό φαίνεται και από την ιδιαίτερη προτίμηση που της έχουν πολλοί από τους κατοίκους των πόλεων της βόρειας Ελλάδας. Το Κριαρίτσι είναι μια παραθαλάσσια περιοχή που βρίσκεται νοτιοανατολικά, στο άκρο της Σιθωνίας (ή αλλιώς στο 2ο πόδι Χαλκιδικής όπως το λένε οι περισσότεροι λόγω της μορφής του και θέσης του στον χάρτη), απέναντι από το όρος Άθως (υψόμε. 2.033 μ.) που εκεί είναι σήμερα και το Άγιο Όρος. Εμπλέκει ορεινά στοιχεία και μεσογειακά, στοιχεία που θυμίζουν τα ελληνικά νησιά όπως των Κυκλάδων. Είναι το παράδειγμα ενός τοπίου της υπαίθρου που με την πάροδο του χρόνου έχει υποστεί αλλαγές τόσο στην εδαφική του μορφολογία όσο και στις ανθρώπινες δραστηριότητες που αναπτύσσονται εκεί και του προσδίδουν έναν χαρακτήρα, οι οποίες αλλάζουν συνεχώς μέχρι και σήμερα: από παρθένο ορεινό παραθαλάσσιο μέρος, που κατά βάση φιλοξενούσε και φιλοξενεί ακόμη κοπάδια ζώων και τους βοσκούς τους, έγινε ένας τουριστικός προορισμός τα καλοκαίρια για πολλούς λάτρεις του ελεύθερου κάμπινγκ και όχι μόνο, δίνοντας του μια νέα «ζωή». Κάθε χρόνο όλο και περισσότεροι επισκέπτονται την παραλία, κυρίως κατασκηνωτές ή λουόμενοι που κάνουν εκεί την ημερήσια εξόρμησή τους.

Το Κριαρίτσι ως περιοχή δεν είναι τόσο γνωστό όσο άλλα παραθαλάσσια παραθεριστικά σημεία της Χαλκιδικής και το όνομά του προδίδει τους μόνιμους λάτρεις του μέρους: κριάρια είναι κατά βάση οι "ντόπιοι" κάτοικοι του μέρους αφού υπήρχαν ανέκαθεν στην περιοχή λόγω του έφορου εδάφους για την κάλυψη των κτηνοτροφικών αναγκών της περιοχής. Η ακτή Κριαρίτσι απέχει 160 χλμ. από το κέντρο της Θεσσαλονίκης (2,5 ώρες οδικώς). Επίσης, η παραθαλάσσια αυτή περιοχή απέχει περίπου 6 χλμ. από την κωμόπολη της Συκιάς του πρώην Δήμου Τορώνης και νυν Δήμου

Σιθωνίας του νομού Χαλκιδικής και 3,5 χλμ. περίπου από το Καλαμίτσι το οποίο είναι μια αρκετά επισκέψιμη παραθαλάσσια περιοχή της Χαλκιδικής το καλοκαίρι, κάτι το οποίο καθιστά την τοποθεσία της περιοχής ιδανική για επισκέψεις από τουρίστες τα καλοκαίρια που κάνουν τις διακοπές τους εκεί κοντά στην ακτή Κριαρίτσι.

Το Κριαρίτσι, ως τοπίο της υπαίθρου είναι μία ιδιαίτερα σημαντική περιοχή για την ιστορία του Ελληνικού τόπου. Κατά τις μελέτες που έγιναν στα έργα για την κατασκευή του οικισμού (αναφέρεται παρακάτω) και την χρηματοδότηση του από φορείς σε συνεργασία με την αρμόδια αρχαιολογική υπηρεσία, αποκαλύφθηκαν τα εξής αρχαιολογικά ευρήματα στην περιοχή του Κριαρισίου: ένας προϊστορικός τύμβος που χρονολογείται από τα τέλη της μέσης έως την ύστερη φάση της Πρώιμης Εποχής του Χαλκού (2.300 π.Χ – 1.900 π.Χ) και ένας κυκλικός πύργος ο οποίος χρονολογείται από την Ελληνιστική περίοδο (4ος-2ος αι. Π.Χ.) αφού τότε οι κυκλικοί πύργοι ήταν συνηθισμένοι στο Αιγαίο. Ο τεχνητός γήλοφος της τύμβου κάλυπτε 30 τάφους με κυκλικούς περιβόλους όπου ο καθένας περιείχε αγγεία με στάχτες νεκρών, δεδομένο που αναδεικνύει την σπουδαιότητα του αρχαιολογικού αυτού χώρου που εγγυείται στην μοναδικότητα του για την Μακεδονία καθώς βρέθηκαν 120 περίπου πήλινες τεφροδόχοι που έφεραν στην επιφάνεια και τις ταφικές συνθήκες και τις μεθόδους κατασκευής των ταφικών τύμβων κατά την Εποχή του Χαλκού. Ο πύργος έφτανε τουλάχιστον τα 10-12 μ. (ή και τα υπερέβαινε) και το πιθανότερο είναι πως χρησιμοποιήθηκε ως παρατηρητήριο – πύργος «φάρος» από όπου μετέδιδαν σήματα, κυρίως στρατιωτικά, πυρκαγιές και καπνού σε μεγάλες αποστάσεις, κάτι που υποστηρίζεται και από την θέση του και την θέα που έχει κανείς από τον πύργο. Η μέγιστη εξωτερική διάμετρος του κτίσματος είναι 8 μ. ενώ η μέγιστη εσωτερική διάμετρος είναι περίπου 6 μ. Η τοιχοποιία της εξωτερικής πρόσοψης αποτελείται από καλοσχηματισμένα τεμάχια τοπικού γρανίτη, τοποθετημένα με την τεχνική *opus isodorum*¹¹ ενώ η λιγότερο σχολαστική εσωτερική τοιχοποιία αποτελείται από επενδυμένες και ημι-επενδυμένες πέτρες. Τα ευρήματα αυτά είναι σημαντικό να αναδειχθούν και να αξιοποιηθούν κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο αφού μπορούν να αποτελέσουν πόλο έλξης τουρισμού και να αναβαθμίσουν σημαντικά την περιοχή καθ' ότι είναι σημαντικά για την ιστορική εξέλιξη του Κριαρισίου αφού υποδεικνύουν πως η δραστηριότητα στην περιοχή εκτείνεται από την Πρώιμη Εποχή του Χαλκού (3000 π.Χ.) έως τη ρωμαϊκή περίοδο (2ος αιώνας π.Χ.). Στον χώρο των ανασκαφών έχει τοποθετηθεί υπόστεγο για την προστασία τους από το φυσικό φώς και τα ύδατα της βροχής για να αποφευχθούν τυχόν αλλοιώσεις και καταστροφές των ευρημάτων.

Το Κριαρίτσι άρχισε να γίνεται γνωστό ως μέρος παραθερισμού τους καλοκαιρινούς μήνες κατά την δεκαετία του '70'. Έως τότε το Κριαρίτσι ήταν μία παρθένα δασική έκταση, ένα μέρος της υπαίθρου που ως τότε οι μόνοι που υπήρχαν εκεί ήταν τα ζώα που ζούσαν εκεί και οι κτηνοτρόφοι που τα φρόντιζαν. Η ονομασία της περιοχής ως Κριαρίτσι η οποία δόθηκε από τους ντόπιους κατοίκους των γύρω χωριών, οφείλεται στη παρουσία πολλών κριαριών¹² που ήταν οι πρώτοι "κάτοικοι" του τόπου. Κοπάδια *mouifon* έβοσκαν ανενόχλητα πάνω στο βουνό και ήταν οι μόνοι κάτοικοι του τόπου, ενός βουνού που περιβάλλει την ακτή, βραχώδες και επικλινές έδαφος με κλίση που προσφέρει αμφιθεατρική θέα από όπου βλέπει κανείς την ακτή και το Άγιο Όρος απέναντι έχοντας και πανοραμική θέα στην υπόλοιπη μεγάλη δασική έκταση της Σιθωνίας που περιβάλλει ολοκληρωτικά το Κριαρίτσι.. Στην ανάπτυξη της κτηνοτροφίας και της βοσκής των κοπαδιών εκεί ευνόησε και το γεγονός ότι το κλίμα της περιοχής το οποίο είναι το τυπικό μεσογειακό νησιώτικο της Ελλάδας¹³ και σε συνδυασμό με την ευνοϊκή τοποθεσία της περιοχής¹⁴ συντέλεσε στην ανάπτυξη βλάστησης και δάσους. Σήμερα υπάρχει βλάστηση εκεί και στην ευρύτερη περιοχή, όχι όμως σε τεράστιο βαθμό όπως πριν, και αυτό επειδή σε όλη την έκταση

του Κριαριτίσιου είναι έντονη η κτηνοτροφική δραστηριότητα: αρκετά κοπάδια από κριάρια, πρόβατα, χοίρους και άλλα ζώα βοσκούν εκεί αλλά και εξαιτίας πολλών πυρκαγιών που έπληξαν ολόκληρη την Σιθωνία και την Χαλκιδική την τελευταία δεκαετία. Στη δασική έκταση του βουνού υπήρχαν και πολλά πεύκα που κάηκαν από πυρκαγιές κατεβαίνοντας όμως κάτω προς την ακτή, η βλάστηση γίνεται πιο θαμνώδης και το τοπίο αποκτά ξανά την φυσική του ταυτότητα.

Στην περιοχή λοιπόν υπήρχε κτηνοτροφική δραστηριότητα ανέκαθεν και έως τότε, που η έκταση όλης της περιοχής ήταν εξ ολοκλήρου δασική και χρησιμοποιούνταν για ξύλευση και εξυπηρέτηση των αναγκών της κτηνοτροφίας, η υπόλοιπη έκταση των κατοίκων αξιοποιούνταν για γεωργική παραγωγή. Το 1933 εξαιρέθηκαν από την ιδιοκτησία της Ι. Μ. Αγίου Παύλου (η περιοχή ήταν ιδιοκτησία της τυπικά) 200-250 στρέμματα καλλιεργήσιμης έκτασης (ελαιώνες) τα οποία απαλλοτριώθηκαν υπέρ των κατοίκων λόγω ακτημόνων και δόθηκαν έπειτα σε κατοίκους της Συκιάς για να τα καλλιεργήσουν εκείνοι. Την υπόλοιπη έκταση των 13.000 στρεμμάτων που ήταν όλα εκτάσεις στο βουνό (εξαιρέθηκαν της απαλλοτρίωσης) η Ιερά Μονή, καθώς ήταν ιδιοκτησία της, την πούλησε αργότερα (1980) σε συνεταιρισμούς και ως τότε δεν την αξιοποίησε για καμία δραστηριότητα.

Την δεκαετία του '70 το Κριαρίτσι αρχίζει όπως προαναφέρθηκε να γίνεται γνωστό ως μέρος παραθερισμού καθώς αρχίζει να αποκτά τους πρώτους του επισκέπτες τα καλοκαίρια. Σε αυτό συντέλεσε και η τουριστική αναβάθμιση των γύρω χωριών, όπως η Συκιά, της υπόλοιπης Σιθωνίας αλλά και των ευρύτερων περιοχών της Χαλκιδικής τότε. Οι ντόπιοι, σε όσους ήταν λίγο περίεργοι και ήθελαν να εξερευνήσουν τις ακτές της περιοχής ή ζητούσαν μια στοιχειώδη απομόνωση, τους έδιναν οδηγίες για να φτάσουν στην, έως τότε άγνωστη, ακτή Κριαρίτσι. Ο παλιός δρόμος που οδηγούσε κάτω στην ακτή ξεκινούσε πάνω από το βουνό και για να ακολουθήσει κάποιος τον δρόμο για να φτάσει κάτω στην ακτή τότε έπρεπε να ξέρει την διαδρομή ή να τον καθοδηγεί κάποιος που είχε πάει ξανά. Από την επαρχ. οδό στρίβοντας σε χωματόδρομος νότια και κατεβαίνοντας το βουνό "έμπαινε" μέσα στο ρέμα που άλλοτε γέμιζε νερό και άλλοτε ήταν άδειο και ξηρό, δημιουργώντας έτσι ένα φυσικό πέραςμα που ήταν σχετικά δύσκολο να τον κατέβει κανείς. Αυτός ο υποτυπώδης δρόμος οδηγούσε στην ακτή Κριαρίτσι που τότε ήταν μόνο μια έρημη ακτή, κρανίου τόπος. Τότε, λοιπόν, λίγοι και τολμηροί κατέβαιναν κάτω στην ακτή και κατασκήνωναν σε ελεύθερα κάμπινγκ¹⁵ εκεί. Πολλοί από αυτούς που επισκέπτονταν την ακτή, όπως την επισκέπτονται ακόμη και σήμερα, ήταν γυμνιστές¹⁶ και την προτιμούσαν λόγω της απομόνωσης που πρόσφερε από τις υπόλοιπες ακτές της γύρω περιοχής.

Αυτές οι νέες αλλαγές στο τοπίο σηματοδοτούν την *πρώτη φάση* επαναπροσδιορισμού της ταυτότητας του τοπίου στο Κριαρίτσι. Ως ένα καθαρό, "γνήσιο" τοπίο της ελληνικής υπαίθρου για τότε, με τα αρχαία μνημεία και τις γεωργικές και κτηνοτροφικές δραστηριότητες να είναι οι μόνες που λαμβάνον χώρα εκεί αρχίζει σταδιακά να μετασχηματίζεται σε ένα *μοντέρνο* τοπίο τουρισμού. Άνθρωποι, αυτοκίνητα και μηχανές παρελαύνουν πάνω στο βουνό και στην ακτή για πρώτη φορά. Αντίσκηνα στήνονται στην άμμο και δημιουργούν ένα εφήμερο περιβάλλον κατοίκησης και δίπλα σε αυτά συνοδεύουν οι ομπρέλες, οι καρέκλες και οι πετσέτες: όλα αυτά προσπαθούν να ενσωματωθούν με το τοπίο και ταυτόχρονα έρχονται σε επαφή με το *πρωτόγονο* καθώς κατεβαίνουν συντροφιά με τα αγριοκάτσικα του βουνού κάτω στην ακτή και διασκορπίζονται σαν αυτά σε "κοπάδια" από σκηνές και sleeping bags, μιμούμενα την κίνηση των ζώων του τόπου.

Το '89 μια μεγάλη καταιγίδα έπληξε την Συκιά και την ευρύτερη περιοχή, συμπεριλαμβάνοντας και το Κριαρίτσι. Εξαιτίας της βροχής, μαζί με το ρέμα που διέσχιζε το βουνό κατέβηκε πολύ νερό με αποτέλεσμα να "ανοίξει" το βουνό και να σπάσει η ακτή στη μέση, χωρίζοντάς την και σε μικρότερους κολπίσκους. Λόγω του ότι το βουνό υποχώρησε εκεί που περνούσε το ρέμα δημιουργήθηκε μεγαλύτερο φυσικό "πέραςμα" από το κεντρικό οδικό δίκτυο της περιοχής προς την ακτή και έτσι η ακτή άρχισε να γίνεται πιο προσιτή και γνωστή. Το φυσικό αυτό γεγονός, εκτός του βουνού, άλλαξε και την γεωλογική διαμόρφωση της ακτής. Η ακτή Κριαρίτσι¹⁷ είναι ακτή συνολικού μήκους 6,5 χλμ. που υποδιαιρείται σε μικρότερες δακτυλιοειδείς παραλίες τις οποίες αποτελούν μικροί αλλά και μεγαλύτεροι κολπίσκοι. Η μορφολογία τους ποικίλλει σημαντικά παρά την μικρή κλίμακα των αποστάσεών τους: κάποιοι κολπίσκοι είναι ρηχοί, αμμουδεροί και γίνεται εναλλαγή ανάμεσα τους με βραχώδη συμπλέγματα τα οποία κατακερματίστηκαν από προαιώνιες διαβρώσεις των κυμάτων του "σορόκου" σε κάθε λογής μορφές, σχήματα ,καμπύλες και γωνίες. Όλα αυτά θα μπορούσαν να θεωρηθούν και μέρη μίας σύνθεσης ενός "υπαίθριου μουσείου" γλυπτικής με δημιουργό την ίδια την φύση. Η προσπέλαση ανάμεσα σε αυτές τις παραλίες γίνεται μέσα από τα βράχια τα οποία είναι βατά ή κολυμπώντας από την μία παραλία στην άλλη. Στα βράχια αυτά υπάρχουν κατάλληλα σημεία να καθίσει κανείς και να λιαστεί κάτω από τον ήλιο καθώς δεν είναι εφικτή κάποια φυσική τουλάχιστον σκίαση σε πολλά σημεία. Παρόλα αυτά, κάποιοι μεταφέρουν ομπρέλες, σκιάστρα ή διάφορα μέσα προστασίας από τον ήλιο (καπέλο, σκηνή κ.λπ.). Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της υπαίθριας πρωτόγονης γλυπτικής είναι ο μεγάλος βράχος στο νότιο άκρο της παραλίας που "κλείνει" ουσιαστικά σε εκείνη την πλευρά τον κόλπο και από μακριά θυμίζει να αναπαριστά έναν κροκόδειλο, όπως το ονομάζουν και οι επισκέπτες της περιοχής. Μάλιστα, οι επισκέπτες της παραλίας παρατηρώντας αυτή την ομοιότητα στο ανάγλυφο και την υφή του βράχου με το σώμα ενός κροκόδειλου. Απέναντι από την ακτή Κριαρίτσι υπάρχει έναν νησάκι, η Πρασσού, το οποίο έχει το ίδιο ανάγλυφο και την βλάστηση που έχει το Κριαρίτσι, μοιάζει σαν να έχει αποσπαστεί ως κομμάτι από αυτό. Εκεί καταφεύγουν παραθεριστές που κάνουν ελεύθερο κάμπινγκ και επιθυμούν πλήρη απομόνωση για τις διακοπές τους, καθώς στην Πρασσού δεν μπορούν να φιλοξενηθούν περισσότερες από 3 σκηνές δεδομένης της έκτασής του. Αποτελεί επίσης "σταθμό" για εκείνους που κάνουν διαδρομές με κανό και καγιάκ κατά μήκος της ακτογραμμής της "μύτης" του 2ου ποδιού. Ένα από τα ιδιαίτερα στοιχεία της ακτής ακόμη είναι ότι επειδή βρίσκεται στο ανατολικό μέρος του νοτιότερου άκρου της χερσονήσου Σιθωνίας, η θέα είναι ένας φόντος ανοικτού ορίζοντα και το όρος "Άθως στην μέση "στέκεται" μόνο του μαζί με μερικά βράχια ακόμη και νησίδες που συμπληρώνουν το μεσογειακό αυτό κάδρο. Με αφορμή αυτές τις συγκυρίες και σε συνδυασμό με το ότι εκείνη την περίοδο στην Ελλάδα ξεκίνησε μια νέα εποχή για τον τουρισμό, άρχισαν να δείχνουν ενδιαφέρον και επιχειρηματίες για τον τόπο του Κριαριτίσιου. Από αυτούς κάποιοι δραστηριοποιούνταν στον χώρο του τουρισμού αλλά και άλλοι δεν είχαν σχέση με αυτό ή ήταν ντόπιοι κάτοικοι των διπλανών χωριών που είχαν άλλες επιχειρήσεις εκεί κοντά και βρήκαν σαν ευκαιρία την εκμετάλλευση του νέου αυτού "παράδεισου".

Η τουριστική δραστηριότητα στο Κριαρίτσι ξεκίνησε ουσιαστικά το 1987, με τις πρώτες ενέργειες να γίνονται από τους ιδιοκτήτες των οργανωμένων κατασκηνώσεων που υπάρχουν και σήμερα στην περιοχή. Από την προηγούμενη δεκαετία ('70) είχαν ήδη ξεκινήσει να λειτουργούν κάποιες μικρές μεμονωμένες επιχειρήσεις εστίασης. Η ταβέρνα «Το Ραντεβού» και ένα κτίσμα με ενοικιαζόμενα δωμάτια πάνω από την ταβέρνα δίπλα στην παραλία ήταν το μόνο κατάλυμα φιλοξενίας που υπήρχε εκεί. Όλη η περιοχή ήταν κάπως δυσπρόσιτη καθώς μέχρι και τότε υπήρχε μόνο ένας χωματόδρομος και η μετακίνηση από και προς την ακτή γινόταν με δυσκολία. Το

μέρος προσέλκυε εταιρίες καταδύσεων και άλλων θαλάσσιων σπορ και συλλόγων που είχαν ως χόμπι την κατάδυση, το κανό, το surf κλπ. από όλο τον κόσμο καθώς η τοποθεσία, λόγω των γεωγραφικών προδιαγραφών της και της σχετικής ιδιωτικότητας που πρόσφερε, δημιουργούσε τις ιδανικές προδιαγραφές για τα χόμπι των τουριστών και τις δοκιμές των προϊόντων. Μία Γερμανική εταιρεία, για παράδειγμα, μέσα της δεκαετίας του '90 έφτασε στο Κριαρίτσι και έστησε μεγάλων διαστάσεων σκηνές που αποτελούσαν μονάδες γραφείων και καταλυμάτων και χρησιμοποίησε το μέρος για ερευνητικά προγράμματα καταδύσεων και για δοκιμές του ίδιου του εξοπλισμού της.

Οι ιδιοκτήτες των κατασκηνώσεων ξεκινώντας τις διαδικασίες για την χωροθέτηση και την χωροταξική μελέτη των κατασκηνώσεων στο Κριαρίτσι, βρήκαν απέναντί τους αντίθετους τους συνεταιρισμούς που ισχυρίζονταν ότι οι εκτάσεις που προβλέπονταν για να γίνουν εκεί τα κάμπινγκ ήταν δική τους ιδιοκτησία. Οι συνεταιρισμοί είχαν αγοράσει την έκταση στο Κριαρίτσι με σκοπό να κάνουν παραθεριστικό οικισμό που κατά βάση θα ήταν των μελών των συνεταιρισμών για να κάνουν εκεί διακοπές τα καλοκαίρια. Τρεις από τους συνεταιρισμούς αυτούς, φυσικών προσώπων, πρότειναν να γίνει ένας παραθεριστικός οικισμός στο Κριαρίτσι και να δημιουργηθεί έτσι παραθεριστική κατοίκηση με αφορμή την ιδιαίτερη ομορφιά και την τοποθεσία της μέρους. Αρχικό και κύριο μέλημα κατά τον σχεδιασμό θα ήταν η ανάδειξη του μοναδικού κάλλους της περιοχής αυτής, προϋποθέτοντας επίσης και την ελεύθερη πρόσβαση των κατοίκων των γύρω περιοχών και των επισκεπτών σε όλη την περιοχή και τις παραλίες στο Κριαρίτσι και να μην είναι προνόμιο μόνο των παραθεριστών του οικισμού, προϋποθέσεις που ισχύουν για οποιαδήποτε πρόταση οικισμού γίνει σήμερα και στο μέλλον. Παράλληλα, τα κάμπινγκ στο Κριαρίτσι, όπως και ακόμη δέκα κάμπινγκ της περιοχής ξεκίνησαν να λειτουργούν αφού πήραν κατ' εξαίρεση άδειες εξασφάλισαν και άδειες από την πολεοδομία για τα συγκεκριμένα κτίσματα των εγκαταστάσεων ενός κάμπινγκ, που υφίστανται μέχρι και σήμερα¹⁸.

Το κλίμα άρχισε να αλλάζει ριζικά στο Κριαρίτσι. Πάνω στο βουνό άρχισαν να ανοίγουν μεγαλύτεροι δρόμοι, χωματόδρομοι ακόμη κατά βάση, και έτσι δημιουργήθηκε ένα υποτυπώδες δίκτυο δρόμων που οδηγούσε κάτω στη ακτή. Η κτηνοτροφική δραστηριότητα, οι στάνες και τα μαντριά παρέμειναν στην περιοχή και οι δρόμοι σχεδιάστηκαν σε πρώτη φάση έτσι ώστε να μην επηρεάζουν την βοσκή των κοπαδιών ή τις εγκαταστάσεις των κτηνοτρόφων. Η δημιουργία υποτυπώδους οδικού δικτύου στην περιοχή συνέφερε και την κτηνοτροφία της περιοχής αφού ο εφοδιασμός των κοπαδιών αλλά και η εξαγωγή των παραγόμενων προϊόντων διευκολυνόταν.

Στην πορεία, την δεκαετία του '90, τα μέλη των συνεταιρισμών άλλαξαν το αρχικό τους σχέδιο για την περιοχή και σκέφτηκαν την δημιουργία ενός παραθεριστικού οικισμού έκτασης 3.000 κατοικιών που θα γινόταν ένας από τους μεγαλύτερους τουριστικούς προορισμούς της Χαλκιδικής: θα φιλοξενούσε 15.000 - 20.000 κόσμο. Μέσω διάφορων διαταγμάτων που αφορούσαν επεκτάσεις πολεοδομικών σχεδίων, οικιστική ανάπτυξη και εκσυγχρονισμό κάποιων περιοχών, εγκρίθηκε το 1933 η πολεοδομική μελέτη της έκτασης που άνηκε πλέον στους Παραθεριστικούς Οικοδομικούς Συνεταιρισμούς¹⁹. Έτσι άρχισαν να δίνουν προς πώληση τις εκτάσεις που είχαν, κάτι το οποίο προσπαθούν να κάνουν μέχρι και σήμερα εξαιτίας της έλλειψης ενδιαφέροντος για τα οικόπεδα που βρίσκονται στο βουνό εκτός από εκείνα που είναι κοντά στην θάλασσα. Αυτό οφείλεται στο ότι μετά τις πυρκαγιές που έπληξαν στο παρελθόν το Κριαρίτσι και την υπόλοιπη Σιθωνία και εξαιτίας των έργων οικοδόμησης που έγιναν στο βουνό δεν υπάρχει πλέον πυκνή βλάστηση και πεύκα για να δελεαστεί κάποιος να μείνει εκεί και γι' αυτό εκτός από τα παραλιακά οικόπεδα, τα υπόλοιπα βρίσκονται σε σημεία που θεωρητικά μόνο βρίσκονται κοντά στην θάλασσα αλλά δεν υπάρχει αγοραστικό ενδιαφέρον. Η ιστορία αυτή διαρκεί 30 χρόνια έως

σήμερα και οι δήμοι των γύρω περιοχών και οι επιχειρήσεις τις περιοχής κατά το πλείστον υποστηρίζουν πως η κλίμακα ενός τέτοιου οικισμού δεν είναι βιώσιμη για την περιοχή αφού η περιοχή και η ακτή Κριαρίτσι δεν έχουν την δυνατότητα να υποστηρίξουν τις βασικές ανάγκες του κόσμου που θα φιλοξενηθεί εκεί, αφού συνολικά οι κάτοικοι που θα είχαν παραθεριστική κατοικία μόνιμα εκεί και αυτοί που θα κατασκήνωναν ή θα πήγαιναν για μια ημερήσια εξόρμηση θα υπερέβαιναν τους 120.000 τουρίστες ανά σεζόν στο Κριαρίτσι. Προβλήματα υδροδότησης, συγκέντρωσης σκουπιδιών, ανεπάρκεια οδικού δικτύου για την εξυπηρέτηση του κόσμου είναι μερικά από τα βιώσιμα προβλήματα που υπάρχουν ήδη στην περιοχή και θα επιδεινωθούν με την δημιουργία του οικισμού υπό τις επικρατούσες συνθήκες. Ακόμη, η περιβαλλοντική επιβάρυνση που θα υποστεί το Κριαρίτσι είναι σημαντική επειδή δεν υπάρχουν υδάτινοι πόροι στο βουνό, παρά μόνο κάποια ύδατα διάσπαρτα στην επιφάνεια και το υπέδαφος είναι φτωχό και δεν υπάρχει αρκετό διαθέσιμο νερό να υποστηρίξει τις ανάγκες όσων θα μένουν σε έναν τέτοιων προδιαγραφών οικισμό.

ΤΟ ΚΡΙΑΡΙΤΣΙ ΣΗΜΕΡΑ – ΕΝΑ ΤΟΠΙΟ ΣΕ “ΑΝΑΜΟΝΗ”

Σήμερα, η διαδρομή για να φτάσει κάποιος στην ακτή Κριαρίτσι δεν είναι η ίδια: μετά την στροφή που βρίσκεται πάνω στην επαρχιακή οδό, ακολουθεί ένας δρόμος 3 χλμ., όπου το πρώτο 1,5 χλμ είναι απότομος και ανώμαλος χωματόδρομος που θεωρείται ήπιας μορφής δεδομένου ότι διασχίζει κάποιος ένα βουνό. Θέλει υπομονή από τον οδηγό αφού μετά τον χωματόδρομο ακολουθεί ένα δαιδαλώδες χαστικό δίκτυο, ασφαλωμένων πλέον δρόμων που δεν αποκλίνει πολύ από την εικόνα ενός λαβυρίνθου. Οι επισημάνσεις με πινακίδες και γκράφιτι στην ασφαλτο για των ταξιδιώτη είναι οι μόνοι οδηγοί για να φτάσει στην ακτή και θέλει προσοχή στο να τις παρατηρήσει γιατί οι περισσότεροι και ειδικά εκείνοι που επισκέπτονται για πρώτη φορά την ακτή χάνονται 2-3 φορές μέχρι να βρουν τον σωστό δρόμο. Παράλληλα, πολλοί είναι οι παράδρομοι μέσα σε αυτό το “κουβάρι” δρόμων που οδηγούν στην κάτω στην παραλία. Πολλοί από αυτούς προϋπήρχαν από τότε που είχαν χαραχτεί και είχαν ανοίξει χωματόδρομοι για να εξυπηρετηθεί η δημιουργία των πρώτων εγκαταστάσεων που “έφεραν” τα κύματα τουρισμού στο Κριαρίτσι. Στην διαδρομή, διασχίζοντας το βουνό για να φτάσει κάποιος στην παραλία συναντά ακόμη και σήμερα πολλά κοπάδια από κασίκες, κριάρια, πρόβατα και χοίρους να περιφέρονται και να βοσκούν μέσα σε ένα ημιτελές εργοτάξιο ή ό, τι έχει μείνει από αυτό.

Τα μηχανήματα, οι παρεμβάσεις, οι εγκαταστάσεις και τα θεμέλια του οικισμού, για τον οποίο έχουν γίνει οι βασικές εργασίες οικοδόμησης του αλλά δεν ολοκληρώθηκε ποτέ, έχουν “χαραχτεί” στο έδαφος. Τα έργα υποδομής που είχαν γίνει αρχικά βρίσκονται σήμερα σε άθλια κατάσταση: με την πάροδο του χρόνου έχουν βγει τα φρεάτια, έχουν καταστραφεί οι δρόμοι και οι γέφυρες ειδικά σε σημεία που έχει υποχωρήσει το έδαφος αλλά και γενικότερα αφού έχουν παραμεληθεί. Η κατάσταση των υποδομών των κατασκευών δεν είναι πλέον καθόλου καλή και χρειάζεται να γίνουν έργα συντήρησης και ανοικοδόμησης. Οι ντόπιοι κάτοικοι αλλά και οι τουρίστες, στους οποίους έγινε αργότερα γνωστό, χαρακτηρίζουν τον οικισμό ως “αόρατη πόλη”.

Η περιοχή έχει κριθεί ως αναδασωτέα²⁰. Οι κτηνοτροφικές μονάδες²¹ που ήταν και έχουν παραμείνει σε εκτάσεις που ανήκουν στην μονή, είναι 3-4 που βοσκούν τα ζώα τους και θα ήταν αναγκασμένες να φύγουν αν τα έργα του οικισμού δεν ήταν στα σπάργανα αφού μόνο 5 σπίτια έχουν ολοκληρωθεί. Τα κοπάδια, ιδιαίτερα τους θερινούς μήνες, “αφήνουν” τον οικισμό κάποιες φορές και φτάνουν από το βουνό μέχρι κάτω στην παραλία, πολύ κοντά στους λουόμενους

παραθεριστές τις πρωινές και μεσημεριανές ώρες. Εκτός όμως από τα κοπάδια που είναι μέρος της κτηνοτροφικής δραστηριότητας της περιοχής υπάρχουν περιπτώσεις, σπάνια βέβαια, όπου γίνονται "επιδρομές" από αγριογούρουνα, αλεπούδες και άλλα άγρια ζώα που ζουν στο δάσος γύρω από το Κριαρίτσι και το βουνό και τα οποία γίνονται αντιληπτά από τους τουρίστες την μέρα ενώ τις νυκτερινές ώρες γίνονται αντιληπτά από τα κατοικίδια των παραθεριστών. Άνθρωποι και ζώα συνυπάρχουν σε ένα τοπίο της υπαίθρου μέσα σε "νοητά" όρια τεχνητού και μη περιβάλλοντος.

Στο Κριαρίτσι, επιπλέον, έχει επικρατήσει το μοντέλο ενός εναλλακτικού τρόπου τουρισμού όπου η παραλία από τοπίο υπαίθριο χώρου μεταλλάσσεται σε τοπίο ελεύθερης υπαίθριας κατοίκησης. Υπάρχουν 2 οργανωμένα και 2 ελεύθερα κάμπινγκ στην παραλία ενώ υπάρχει ακόμη μία μονάδα με ενοικιαζόμενα δωμάτια, μία ταβέρνα και 2 beach bar τα οποία εγκαταστάθηκαν στην παραλία την τελευταία 5ετία. Οργανωμένη και ελεύθερη κατασκήνωση καθιστούν το τοπίο ως ένα τοπίο που συνεχώς μετασχηματίζεται, αφού ο εξοπλισμός για την διαμονή αποσπάται πλήρως μετά το τέλος των διακοπών των κατασκηνωτών και δεν αφήνει ανεξιτηλο "αποτύπωμα" στο έδαφος. Το Κριαρίτσι γίνεται ένα τοπίο όπου εξελίσσονται πλέον διαφορετικοί τρόποι διαμονής και δραστηριότητες, δημιουργώντας όλα αυτά μαζί τις συνθήκες για έναν ξεχωριστό "πολιτισμό" με νοητά όρια. Τα οργανωμένα κάμπινγκ ενώ δεν είναι κτίρια αφήνουν ένα στοιχειώδες αποτύπωμα στον χώρο αφού υπάρχουν μόνιμες εγκαταστάσεις οι οποίες υπόκεινται σε αρχιτεκτονικές και πολεοδομικές διατάξεις και οι χώροι διαμονής διασπείρονται σε αυτό ως πλήρως αναστρέψιμοι αφού είναι εφήμερες και αυτοσχέδιες κατασκευές (σκηνές, τέντες κλπ.). Έτσι καθίσταται μία σχέση μεταξύ της υποδομής ενός κτίσματος και του τοπίου αφού ένας καθαρά ελεύθερος χώρος κατασκήνωσης περιλαμβάνει και τα υπολειμματικά μέρη ενός κτιρίου. Το ελεύθερο κάμπινγκ από την άλλη, είναι ο πλήρης ελεύθερος τρόπος διαμονής σε έναν τόπο όπου οι ίδιοι οι κατασκηνωτές πρέπει να φροντίζουν τα πάντα για την διαβίωση τους. Στο Κριαρίτσι το ελεύθερο κάμπινγκ ήταν το πρώτο μοντέλο τουρισμού που αναπτύχθηκε αυθόρμητα και μετά ακολούθησαν τα οργανωμένα κάμπινγκ και η ιδέα ενός οικισμού. Ο γυμνισμός, από τις εποχές που συνδέθηκε με τον τουρισμό, από την εποχή των hippies στα Μάταλα²²(1977) και την ίδρυση των Club Mediterranee²³ έφτασε στο Κριαρίτσι και παραμένει μέχρι σήμερα υπενθυμίζοντας στο τοπίο μαζί με τα αιγώδη κοπάδια την αρχέγονη φύση του. Ο κόσμος εκεί έχει δημιουργήσει κατά κάποιο τρόπο έναν δικό του πολιτισμό. Πολλοί στήνουν αυτοσχέδια κιόσκια από ξύλα, τέντες από πανιά και πολλές ακόμη αυτοσχέδιες κατασκευές. Η αναβίωση αυτού του πολιτισμού ενδυναμώνει την αίσθηση ότι στο Κριαρίτσι, παρά την προσπάθεια αστικοποίησης του τόπου αυτού σε μεγάλο βαθμό ο οποίος θεωρείται υπαίθρος χώρα, η εικόνα που παραμένει είναι σαν να πάγωσε ο χρόνος σε μία άλλη δεκαετία, πριν τα ξενοδοχεία, οι εξοχικές κατοικίες και τα beach bar κατακλύσουν τις παραθαλάσσιες περιοχές. Κάποτε επικρατούσε ησυχία και οι μόνοι ήχοι που άκουγε κάποιος ήταν το κύμα της θάλασσας που έσκαγε πάνω στα βράχια, τα βήματα από τις οπλές των κριαριών και το θρόισμα των φύλλων στα δένδρα. Μετά άρχισαν να ακούγονται τα οχήματα και οι φωνές των ανθρώπων που μιλούσαν ή τραγουδούσαν μαζί με τα όργανα που έπαιζαν μουσική, ο ήχος από τα τεντωμένα πανιά που τα χτυπούσε ο αέρας, τις βάρκες να καλπάζουν στο νερό φτάνοντας στο σήμερα που όλοι οι ήχοι καλύπτονται από την διαπασών μουσική των beach bar που το ένα κάνει ηχώ με το άλλο και δημιουργούν ηχορύπανση, άλλοτε επιθυμητή, άλλοτε όχι. Αυτό όμως είναι κάτι που κανείς δεν γνωρίζει αν θα παραμείνει έτσι για πολύ καιρό ακόμη, αφού έργα οικοδόμησης συνεχίζονται στην περιοχή, όχι σε βαθμό που να επιβαρύνουν έντονα το τοπίο αλλά στην πορεία ίσως το τοπίο στο Κριαρίτσι να μην είναι όπως το γνωρίζουμε σήμερα.

Προστατευμένοι οικότοποι και τα προστατευμένα είδη χλωρίδας και πανίδας του δικτύου NATURA 2000 / Χερσονήσος Σιθωνίας

Ένα μεγάλο μέρος της περιοχής της χερσονήσου της Σιθωνίας, το οποίο περιλαμβάνει το μεγαλύτερο μέρος της από την Βουρβουρού μέχρι το νότιο άκρο της, φιλοξενεί σημαντικά είδη χλωρίδας και πανίδας όλο τον χρόνο. Το μεγαλύτερο μέρος της καλύπτεται από πευκοδάση, με χαλεπή και μαύρη πεύκη, τα οποία εμφανίζονται κυρίως στην κεντρική ορεινή περιοχή. Οι πεδινές εκτάσεις που βρίσκονται στο νότιο τμήμα της χερσονήσου καλύπτονται από εκτεταμένους θαμνώνες και φρύγανα, κάτι το οποίο είναι απόρροια του ξηρού κλίματος της περιοχής, των διαδοχικών πυρκαγιών και της εκτεταμένης βοσκής. Αξιοσημείωτα χαρακτηριστικά της ευρύτερης περιοχής της Σιθωνίας είναι οι εσωτερικοί διάσπαρτοι βράχοι καθώς και οι παράκτιες βραχώδης περιοχές, οι οποίες προσφέρουν κατάλληλους χώρους αναπαραγωγής για τα αρπακτικά. Αποδεικνύεται πως ο τόπος αυτός είναι μια σημαντική περιοχή για την αναπαραγωγή αρπακτικών και μεταναστευτικών ειδών όπως επίσης και ειδών ανοιχτών ξηρών και παράκτιων περιοχών.

Τα προαναφερόμενα είδη περιλαμβάνονται ο θαλασσοκόρακας (*Phalacrocorax aristotelis*), ο σταυραετός (*Hieraaetus pennatus*), ο σπιζαετός (*Hieraaetus fasciatus*), ο χρυσογέρακας (*Falco biarmicus*), η κιτρινοσουσουράδα (*Motacilla flava*) και ο βλάχος (*Emberiza hortulana*). Επίσης έχει καταγραφεί πως υπήρχε και ένα ζευγάρι χρυσαετών (*A. chrysaetos*) μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1990 στην περιοχή.

Natura - είδη υπό προστασία:

Χαλεπιά πεύκα :

ή αλλιώς το κοινό πεύκο που ευδοκιμεί στην Μεσόγειο, στα νησιά του Αιγαίου, στην Εύβοια, στην Πελοπόννησο και στην Χαλκιδική και με συνέπεια να κατακλύζει το 11% του συνολικού ποσοστού των δασών της Ελλάδας

Μαύρα πεύκα: είναι ένα ψηλό δέντρο που φτάνει έως και 45 μέτρα ύψος και βρίσκεται κατά κύριο λόγο στην Νότια Ευρώπη. Το ξύλο του έχει ερυθρό χρώμα και χρησιμοποιείται κυρίως σε οικοδομές και στην ναυπηγική καθώς διαθέτει εξαιρετική ποιότητα και συνεπώς ανθεκτικότητα

Φρύγανα: Τα φρύγανα είναι μικρά φυτά, συνήθως θάμνοι, με αγκαθωτά φύλλα. Φυτρώνουν σε χαμηλά υψόμετρα σε μεσογειακές χώρες, ανθίζουν άνοιξη και καλοκαίρι. Αντέχουν στις υψηλές θερμοκρασίες και στην ξηρασία

Θαλασσοκόρακες: είναι υδρόβιο πτηνό της οικογενείας των φαλακροκορακίδων και είναι από τους κορμοράνους που βρίσκονται κυρίως στον Ελλαδικό χώρο

Σταυραετοί: είναι ένα ημερόβιο αρπακτικό πτηνό στην κατηγορία των αετών του Ελλαδικού χώρου και αποτελεί τον μικρότερο αετό της Ευρώπης

Σπιζαετοί: είναι ένα είδος αετού του Ελλαδικού χώρου που προτιμά τις ξηρές, ορεινές και βραχώδεις περιοχές

Χρυσογέρακες: είναι ένα είδος γνήσιου γερακιού που περιλαμβάνει 5 υποειδή και βρίσκεται σε περιοχές με χαμηλή βλάστηση και κυρίως στους βιότοπους της Βόρειας Ελλάδας, των νησιών του Αιγαίου και της Πελοποννήσου

Κιτρινοσουσουράδες: είναι πτηνό της οικογένειας των σεισοπυριγών και διαθέτει πολυποικίλους χρωμτισμούς στο πτέρωμά του και ιδιαίτερα στη περιοχή του κεφαλιού

Βλάχοι: εμφανίζονται στην Ελλάδα τους ανοιξιατικούς και καλοκαιρινούς μήνες και προέρχονται από την Αφρική και την Ασία

Προστατευμένοι οικότοποι και τα προστατευμένα είδη χλωρίδας και πανίδας του δικτύου NATURA 2000 / Ιταμος

Το όρος Ιταμος βρίσκεται στο βορειοανατολικό τμήμα της χερσονήσου της Σιθωνίας. Η παράκτια ζώνη καλύπτεται με ασβεστολιθικά και σχιστολιθικά τρυβλία. Οι παραλίες δεν εκτίθενται σε ανέμους και εκεί αναπτύσσεται συγκεκριμένη χλωρίδα. Ο πυθμένας της θάλασσας μειώνεται ομαλά και ο πυθμένας της Ποσειδωνίας φτάνει τα 15 μέτρα και καλύπτει μια αρκετά μεγάλη έκταση. Στις βραχώδεις ζώνες του πυθμένα της θάλασσας του αναπτύσσονται φύκη Cystosei - ra (*C. crinita*, *C. discors*) και κυριαρχούν τα είδη φυτών *sciorphilus*. Σε βάθος 1-2 μ. , βρίσκονται πληθυσμοί από οζώδες φυτά σαν γρασίδι της θάλασσας (*Cozodoclea nodosa*) σε σημεία όπου το υπόστρωμα είναι αμμώδες και λασπώδες.

Είδη χλωρίδας : Το δάσος της χερσονήσου της Σιθωνίας χαρακτηρίζεται από τέσσερα σημαντικά είδη πεύκων : *Pinus halepensis* και *Pinus nigra* var. *palassiana* είναι τα πιο συνηθισμένα, ενώ υπάρχουν επίσης και δύο λιγότερο σημαντικά είδη πεύκων (*Pinus pinea* και *Pinus maritima*). Τα σκληρά ξύλα είναι πολύ λιγοστά και σπάνια στην περιοχή. Δάση με Ανατολικό πλάτανο (*Platanus orientalis*) , Άλνος ο κολλώδης (*Alnus glutinosa*), Ιτέα (*Salix* sp.) φυλλοβόλα ανθοφόρα (*Populus* sp.) συναντώνται στην περιοχή κυρίως κατά μήκος των ποταμών. Μικρότερες απομονωμένες μονάδες των δασών αυτών βρέθηκαν κατά μήκος βάλτων και ρευμάτων σε όλη την ορεινή περιοχή. Σε σχετικά υψηλά υψόμετρα, μέσα σε ζώνες μαύρης Πεύκης, εμφανίζονται μερικά δέντρα Ιταμου (*Taxus baccata*). Τα μεγαλύτερα από αυτά έχουν διάμετρο 1,2 m και εκτιμάται ότι είναι 2000 ετών, εξ' ου και το όνομα που δόθηκε στην περιοχή.

Η περιοχή είναι πολύ δημοφιλής καθώς συνδυάζει θάλασσα και βουνό. Το βουνό καλύπτεται από κωνοφόρα δάση και διαθέτει εντυπωσιακά χαρακτηριστικά τοπίου που περιλαμβάνουν απότομες πλαγιές, βραχώδεις σχηματισμούς, ρέματα και μοναδικά είδη χλωρίδας και πανίδας. Αυτή επίσης είναι και μια σημαντική περιοχή για την αναπαραγωγή αρπακτικών πουλιών.

Ο κόλπος της Βουρβουρού είναι μια περιοχή με μεγάλη ποικιλία οικοτόπων. Οι συγκεντρώσεις φυκών (Cysto - seira) διαμορφώνουν ζώνες στην υποθαλάσσια ζώνη (τυπική βλάστηση- "ζώνωση" της Μεσογείου). Φωτόφοβα (skiorphilous) είδη Rhodophyceae κυριαρχούν στην περιοχή. Ο πυθμένας της Ποσειδωνίας δεν εμφανίζει ιδιαίτερη υποβάθμιση και παρουσιάζει πληθυσμό υψηλής πυκνότητας που σχηματίζει μια σημαντική συνάθροιση με πλούσια χλωρίδα και πανίδα. Το κόμμι που ρέει από τραυματισμένα πεύκα χρησιμοποιείται στην παραγωγή ναυτικών καταστημάτων για την παραγωγή ρητίνης και τερεβινθίνης. Στο παρελθόν το ακατέργαστο κόμμι το έκαιγαν για να παράγουν την πίσσα που χρησιμοποιείται στην ναυπηγική (και επομένως ονομάζεται αποθηκευμένο ναυτικό (naval stored)).

Σήμερα τα κύρια προϊόντα από το κόμμι είναι η τερεβινθίνη, που προέρχεται από την απόσταξη του ούλου και της ρητίνης που είναι το υπόλειμμα. Οι βραχώδεις σχηματισμοί στο νότιο και δυτικό τμήμα της χερσονήσου είναι αισθητοί συντελεστές της δασικής σκηνής δημιουργώντας ευνοϊκούς βιότοπους για πουλιά και μικρά ζώα σε οδικά πάρκα, περιοχές ανάπαυσης και πικνίκ και για μεγαλύτερα είδη σε ξέφωτο, έλη ή δάση με ανοίγματα για την προσπέλαση δρόμων. Σχετικά με τα άγρια αναπτυσσόμενα φυτά η ποιότητα του τόπου υποδεικνύεται με την εμφάνιση περιστασιακών και άλλων φορέων. Επίσης έχουν καταγραφεί δέκα είδη ερπετών και δύο αμφίβια Annex IV.

Προστατευμένοι οικοτόποι και τα προστατευμένα είδη χλωρίδας και πανίδας του δικτύου NATURA 2000 / το ρέμα στο Κριαρίτσι

Το ρέμα στο Κριαρίτσι είναι ένα από τα στοιχεία του φυσικού τοπίου που παραδόξως, παρά τις επεμβάσεις που υπέστη το βουνό λόγω των έργων, δεν έχουν επηρεαστεί έντονα. Παρατηρώντας τον χάρτη μπορούμε να διακρίνουμε το «ίχνος» του το οποίο καταλήγει στη θάλασσα, καθιστώντας το ένα πολύ σημαντικό και ιδιαίτερο στοιχείο της του περιβάλλοντος στην περιοχή καθώς πρόκειται για ένα οικοσύστημα το οποίο φιλοξενεί κάποια είδη χλωρίδας και πανίδας και αποτελεί έναν υγροβιότοπο για την περιοχή.

Ως ρέμα ορίζεται επίσημα, όπως αναφέρει και η Μάχη Καράλη στο τεύχος της «Παρεμβάσεις στα ρέματα», «κάθε φυσική διαμόρφωση του εδάφους που λειτουργεί ως αποδέκτης και αγωγός των νερών της βροχής, του χιονιού (μετά την τήξη) και των φυσικών πηγών και εξυπηρετεί την απορροή τους προς άλλους αποδέκτες μεγαλύτερης χωρητικότητας, φυσικούς ή τεχνητούς, (άλλα ρέματα, ποτάμια, λίμνες, θάλασσα κλπ.) που βρίσκονται σε χαμηλότερες στάθμες»

Τα φυσικά υδατορεύματα χωρίζονται σε τρεις κατηγορίες: στα εφήμερα ρέματα ή ρυάκες, που έχουν νερό μόνο όταν βρέχει, στους χειμάρρους, που η ροή τους είναι εποχιακή και τα οποία έχουν ορμητικές ροές νερών, στους ποταμούς που η ροή τους είναι συνεχής αλλά η ποσότητά τους διακυμαίνεται εποχιακά γύρω από μια μέση τιμή. Η Γενική Υδρολογία διακρίνει σε κάθε ρέμα δύο περιοχές του χώρου χειμαρρικής δράσης: το ορεινό τμήμα, που αποτελεί την κυρίως περιοχή

συγκέντρωσης των νερών (πηγές) και το πεδινό τμήμα. Τόσο από τεχνική όσο και από νομική πλευρά, οι συνιστώσες των φυσικών υδατορευμάτων είναι δύο: το νερό, αυτό καθαυτό ως φυσικό σώμα, η συνεχής κοίτη που δημιουργεί το νερό κατά την κίνησή του, και η οποία περιορίζει την ελευθερία του έως κάποια στάθμη

NATURA 2000 η κοίτη του ρέμα στο Κριαρίτσι

Στην κοίτη διακρίνουμε: τον πυθμένα, δηλαδή το εδαφικό τμήμα της κοίτης που διαβρέχεται από το κινούμενο νερό της βασικής συνήθως ροής, τα πρανή της κοίτης, που είναι η υπόλοιπη διατομή αριστερά και δεξιά του πυθμένα. Τα πρανή είναι κατά κανόνα σταθερά και ορίζονται από το υψομετρικό όριο όπου εξαντλείται η μέγιστη αλλά συνήθης ανύψωση ("φούσκωμα") της στάθμης των νερών. Ακόμη διακρίνουμε δύο όχθες: η αριστερή όχθη και η δεξιά όχθη κατά τον παρατηρητή που κοιτά τη ροή προς τα κατάντη.

Τόσο η κοίτη όσο και το νερό που κυλά σ' αυτήν ανήκουν στο δημόσιο και, σύμφωνα με τις ισχύουσες διατάξεις της νομοθεσίας, προστατεύονται για περιβαλλοντικούς και άλλους λόγους. Ως εκ τούτου πρέπει να καθορίζονται η θέση και το εύρος που καταλαμβάνουν, να ορίζονται δηλαδή με τη χάραξη μιας αριστερής και μιας δεξιάς, κατά τη ροή, γραμμής οι οποίες είναι αδιαμφισβήτητες και τις οποίες ονομάζουμε "οριογραμμές". Οι αλόγιστες επεμβάσεις είναι αυτές που ευθύνονται για τον υποβαθμισμένο χαρακτήρα των περιοχών των ρεμάτων. Γιατί το ρέμα, λόγω της ιδιότητάς του να φέρει κινούμενες μάζες νερού, αναπτύσσει μια ιδιαίτερη μορφολογία, τόσο όσον αφορά στην κοίτη του όσο και στις παραρρεμάτιες ζώνες. Η ροή του νερού ευνοεί ταυτόχρονα την ανάπτυξη ποικίλης χλωρίδας (φυτά, θάμνοι, δέντρα), αλλά και την προσέλκυση πανίδας. Σχηματίζονται δηλαδή σημαντικοί υγροβιότοποι, που όντας απόλυτα αυτόνομοι δεν απαιτούν καν την ελάχιστη ανθρώπινη επέμβαση για να αναπτυχθούν και να συντηρηθούν.

Ιστορικά, το νερό ως στοιχείο (θάλασσες, ποταμοί, λίμνες, ρέματα κ.λ.π.) έλκυε και ελκύει ακόμη την εγκατάσταση πληθυσμών σε πολλούς πολιτισμούς από τα αρχαία χρόνια σε περιοχές κοντά σε αυτό, που να έχουν πρόσβαση και να το αξιοποιούν είτε λόγω του εύφορου εδάφους κοντά και γύρω από αυτό αξιοποιώντας το για γεωργικές και κτηνοτροφικές δραστηριότητες.

Σε πολλές περιπτώσεις με την πάροδο του χρόνου, πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές εξελίξεις και ανάγκες επέφεραν την αστικοποίηση περιοχών ώστε να μπορούν να εγκατασταθούν ή και να φιλοξενηθούν περισσότεροι σε ένα μέρος όπως και στο παράδειγμα της Αθήνας. Όποτε, λοιπόν, αυτό συμβαίνει σε μία περιοχή που βρίσκεται κοντά σε ρέμα δημιουργεί μία νέα κατάσταση και διαφοροποιεί τον χαρακτήρα του ρέματος: τα ρέματα παύουν να αποτελούν πια φυσικό χώρο αλλά είναι πλέον γη με δυνατότητα δόμησης. Αυτό ενισχύει και την τάση για ιδιωτικοποίηση των περιοχών των ρεμάτων που κυμαίνεται από εκτάσεις γύρω από αυτά έως και την δόμηση μέσα σε ένα ρέμα. Αυτή η διαχείριση και αντιμετώπιση των ρεμάτων έχει ως συνέπεια την αλλοίωση της φυσικής τους κατάστασης μέσω είτε της αλλοίωσης του φυσικού περιβάλλοντος τους, είτε με την τροποποίηση της κοίτης τους. NATURA 2000 η κοίτη του ρέμα στο Κριαρίτσι Τα ρέματα αποτελούν σε μία περιοχή φυσικούς χώρους και «αεραγωγούς», όπως και πόροι κοινής δεξαμενής (common) οι οποίοι δημιουργούν για την τοπική κοινωνία γύρω του ένα πλαίσιο κοινής ύπαρξης και συνύπαρξης. Στην Ελλάδα συναντάμε πολλές φορές, παρά το ότι είναι και οικονομικότερη λύση η διατήρηση του ρέματος στην επιφάνεια σε μία περιοχή για τους

φορείς της κοινότητας ή ενός δήμου να προτιμάται ως λύση η κάλυψή του και η αντιμετώπισή του ως αποχετευτικούς αγωγούς ή και οχετούς. Μιλώντας για πιο σύγχρονες περιόδους στην περίπτωση μεγάλων αστικών κέντρων στην Ελλάδα, όπως η Αθήνα και η Θεσσαλονίκη, με την σημαντική βιομηχανική ανάπτυξη τα ρέματα δεν αποτέλεσαν μόνο χώρο αυθαίρετης επέκτασης ιδιοκτησιών αλλά μετατράπηκαν και σε αποχετευτικούς αγωγούς ή (μετά από διευθέτηση) σε οδικές αρτηρίες. Ως οικονομικότερη λύση πολλές φορές για την Πολιτεία αλλά και για την εκμετάλλευσή τους από βιομηχανικές μονάδες για εργοστασιακό καθαρισμό τα ρέματα γίνονται αποχετευτικοί αγωγοί και έτσι αστικά λύματα [όμβρια και βιομηχανικά λύματα] διοχετεύονται σήμερα συχνά σε διευθετημένα ρέματα. Η διάνοιξη οδικών δικτύων κοντά στα ρέματα είναι επιζήμια για αυτά καθώς η οδικές αρτηρίες ακολουθούν την φυσική κοίτη των ρεμάτων ενώ οι παραποταμοί χάθηκαν κατά την οικοπεδοποίηση των περιοχών. Τα ρέματα δεν μπαζώνονται μόνο για την δημιουργία οδικού κυκλοφοριακού δικτύου και αυτό εκδηλώνεται ως συνέπεια του φόβου ή της προκατάληψης των ανθρώπων για τα ρέματα εξαιτίας πλημμύρας, δυσσομίας, εστίας εντόμων όπως κουνουπιών κ.λ.π. που οφείλονται σε λανθασμένη προϋπάρχουσα διαχείριση, αλλοίωση και δόμηση (πολεοδομική ή αυθαίρετων ιδιοκτησιών) του φυσικού τοπίου όπου υπάρχει ρέμα από τους ίδιους τους φορείς πρώτα. Όσον αφορά τις περιστατικές περιοχές, η ανθρώπινη επέμβαση και δραστηριότητα έχει συντελέσει στην καταστροφή του γεωλογικού χαρακτήρα των λεκανών απορροής των ρεμάτων, της δασικής χλωρίδας και πανίδας και γενικότερα του φυσικού χαρακτήρα των περιοχών γύρω από τα ρέματα. Η βοσκή των ζώων, η εκχέρσωση, οι πυρκαγές, η ανεξέλεγκτη επέκταση λατομείων και μεταλλείων, το οδικό δίκτυο που δεν βασίζεται σε τεχνικά έργα, το μπάζωμα σε πλαγιές για την δημιουργία οικοπέδων κ.ά έχουν συμβάλλει στην αύξηση απορροών σε δομημένους χώρους παρά το γεγονός ότι αυτές δεν ευνοούνται από τις γεωμορφολογικές και κλιματικές συνθήκες. Στις περιπτώσεις όπου τα ρέματα παραμένουν ανοιχτά, διάφορες παρεμβάσεις μπορούν να εντοπιστούν οι οποίες περιλαμβάνουν συνολικές διευθετήσεις της κοίτης και των οχθών με μπετόν, κατασκευές διαφόρων τύπων και μεγεθών στις όχθες, απόρριψη μπάζων και/ή αποβλήτων, φυτεύσεις κλπ.. Σε πολλές περιπτώσεις δεν είναι δυνατόν να διακρίνει πια κανείς τη φυσική οντότητα του ρέματος τελικά.

Συμπεραίνουμε λοιπόν πως ό,τι έχει απομείνει ως ανοιχτός, αδόμητος χώρος απειλείται από επεμβάσεις διαφορετικής τάξης. Μεγάλα δημόσια και ιδιωτικά έργα και κυκλοφοριακά έργα απειλούν τα τελευταία κομμάτια φύσης μέσα στην πόλη και τα αντιμετωπίζουν ως άκτιστα οικόπεδα. Όμως, όλο και πιο συχνά τα τελευταία χρόνια, και ειδικότερα εν μέσω της πανδημίας που ζήσαμε και την καραντίνα, παραδόξως βλέπουμε οι πολίτες να αντιστέκονται σε μεγάλα έργα και μικρές πρωτοβουλίες και κινητοποιούνται για περιβαλλοντικά ζητήματα. Μια τέτοια αναδυόμενη προσέγγιση είναι ελπιδοφόρα και για την προστασία της διαδρομής των ρεμάτων ως ελεύθερων, φυσικών χώρων. Στην κατεύθυνση αυτή είναι απαραίτητη από την πλευρά του κράτους η διαμόρφωση νέας πολιτικής και η ευαισθητοποίησή του στην περιβαλλοντική σημασία των ρεμάτων, αλλά και, στην επιστημονικά τεκμηριωμένη, ορθότερη λειτουργία τους όταν διατηρείται ο φυσικός τους χαρακτήρας. Σε πολλές περιπτώσεις η αποβιομηχάνιση διευκολύνει τα πράγματα, μιας και ο όγκος των αποβλήτων που χυνόταν στα ρέματα έχει σημαντικά μειωθεί, ενώ επιστρέφουν φυτά και πουλιά στις όχθες. Θα πρέπει να επαναξιολογούνται τα ρέματα ως φυσικά στοιχεία του χώρου, είτε σε αστικό είτε σε επαρχιακό επίπεδο. Το ρέμα είναι ενιαίο δίκτυο με αλληλοεξαρτώμενα στοιχεία και είδη και δεν μπορεί να αντιμετωπίζεται αποσπασματικά, γι' αυτό μια συνολική προσέγγιση χρειάζεται και το κατάλληλο θεσμικό πλαίσιο που θα εξασφαλίζει την προστασία. Ακόμη, χρειάζεται συντονισμό από την πλευρά των φορέων που εμπλέκονται και συνεργασία με ειδικούς και ομάδες πολιτών. Έτσι,

μπορούν να προκρίνονται παρεμβάσεις που δεν θέτουν σε κίνδυνο την ενότητα και “φυσικότητα” του ρέματος.

Η προστασία του ρέματος επίσης δεν θα πρέπει να είναι απλά αισθητική προσέγγιση, αλλά κυρίως πρακτική, αφού το ρέμα μπορεί να προσφέρει αντιπλημμυρική προστασία μόνο όταν διατηρεί στο μέγιστο δυνατό βαθμό τη φυσική του οντότητα. Ο πυρήνας του ρέματος, καθώς και μια ικανού μεγέθους ζώνη γύρω από αυτόν, έχει ανάγκη προστασίας από κάθε είδους παρεμβάσεις. Ακόμη και οι περιοχές που γειτνιάζουν με το ρέμα πρέπει να θεωρηθούν ως μεταβατική ζώνη που απαιτεί ιδιαίτερη προσοχή και, σε κάθε περίπτωση, αποτελούν μέρος ενός σχεδίου προστασίας. Οι τεχνικές βελτιώσεις και φυτεύσεις, για να εξασφαλίζουν την προστασία και καλή λειτουργία του ρέματος, χρειάζεται να εκτείνονται σε όλο το μήκος της διαδρομής του, από τις ορεινές αφετηρίες μέχρι τις πεδινές λεκάνες απορροής. Η αναδάσωση και αναθάμνωση στις πλαγιές που έχουν υποστεί καταστροφές από ανθρώπινες επεμβάσεις, η διαμόρφωση φυσικών φίλτρων για τις φερτές ύλες, η διατήρηση ανοιχτών χώρων μέσα στον αστικό ιστό δίπλα στα ρέματα, που μπορούν να λειτουργήσουν ως λεκάνες εκτόνωσης των πλημμυρών, είναι μερικά από τα στοιχεία που μπορούν να συμβάλλουν στην προστασία της φυσικής οντότητας των ρεμάτων.

Φυσικά όλα αυτά θα πρέπει να έχουν και ως στόχο την προστασία της χλωρίδας και πανίδας κάθε περιοχής, με την προϋπόθεση τα ρέματα να είναι ανοικτά και κατά μήκος της διαδρομής και σε επιλεγμένες θέσεις, ώστε να μην διαταραχθεί η φυσιογνωμία και λειτουργικότητα του ρέματος, θα μπορούσαν να ενταχθούν στοιχεία πολλαπλών χρήσεων που θα αποτελέσουν πόλους έλξης με εποχιακό, ή και μη, χαρακτήρα. Τέτοια στοιχεία θα περιλαμβάνουν για παράδειγμα εμπλουτισμό της φύτευσης (ιδιαίτερα εκεί όπου έχει καταστραφεί), μονοπάτια για πεζούς, παρατηρητήρια, μικρούς αμφιθεατρικούς χώρους, ελαφρές κατασκευές για παιχνίδι παιδιών, υπαίθριες εκθέσεις κλπ. Τα καθορισμένα σημεία εισόδου και διαδρομές πεζών είναι απαραίτητα για να εξασφαλίζεται η προστασία του χώρου παρά την παρουσία του επισκέπτη. Είναι αυτονόητο ότι επιβάλλεται η χρήση υλικών που προέρχονται από τη φύση (πέτρα, ξύλο, λάσπη, φυτικές ίνες, πανί, δέρμα κλπ).

Στο Κριαρίτσι το ρέμα ακολουθώντας την πορεία του παρατηρούμε ότι καταλήγει στη θάλασσα, όπως κάθε ρέμα. Όμως κάτι που κάνει ιδιαίτερο το ρέμα στο Κριαρίτσι για την ευρύτερη περιοχή αφορά την ιδιαιτερότητα του φυσικού χώρου που το περιβάλλει. Πρόκειται για έναν υγροβιότοπο που φιλοξενεί ζώα και φυτά τα οποία καθιστούν αυτό το οικοσύστημα ως μία περιοχή που χρήζει ειδικής διαχείρισης και όχι καταπάτησης. Ακόμη, κοντά στο ρέμα, πριν εμφανιστεί τουριστική δραστηριότητα στο Κριαρίτσι, είχαν εγκατασταθεί κτηνοτροφικές μονάδες για την βοσκή ζώων, όπως κοπάδια κριαριών, προβάτων, χοίρων κ.λ.π καθώς στις περιστασικές περιοχές συναντάμε γεωργικές και κτηνοτροφικές δραστηριότητες και μονάδες κοντά στο υγρό στοιχείο επειδή όπως προαναφέρθηκε το έδαφος είναι πιο εύφορο και γόνιμο ενώ για εξυπηρέτη της βοσκή των ζώων σημαντικά. Στο παρελθόν το ρέμα διέσχισε το βουνό και κατέληγε στην θάλασσα ενώ στην περιοχή δεν υπήρχαν οικοδομικά έργα ούτε τουριστικές δραστηριότητες, παρά μόνο κάποιες κτηνοτροφικές μονάδες και λίγοι τουρίστες την θερινή περίοδο που κατέβαιναν στην ακτή για να κατασκηνώσουν. Σε αυτό το σημείο είναι σημαντικό να επισημάνουμε πως το ρέμα αποτελούσε από μόνο του μία «οδική αρτηρία» του Κριαρισίου αφού για να κατέβει κανείς στην ακτή ακολουθούσε το ρέμα, όταν αυτό δεν ήταν γεμάτο. Μετά από μία καταιγίδα όπου το ρέμα πλημμύρισε, το έδαφος στο βουνό υποχώρησε δημιουργώντας μεγαλύτερο άνοιγμα και μονοπάτι στις όχθες του ρέματος και «άνοιξε» η ακτή στα δύο.

Προσωπική βιωματική καταγραφή / δομές και πρώτες ύλες

Όταν περιπλανιόμαστε σε έναν χώρο, πολλές φορές σημαντικά ή και ασήμαντα πράγματα και εικόνες μας τραβούν την προσοχή σε σχέση με εκείνα που εντυπωσιάζουν τους συνοδοιπόρους μας κάθε φορά, τα οποία μόλις τα προσέξουμε σταματάμε για να τα παρατηρήσουμε. Ειδικότερα την περίοδο των διακοπών, και συγκεκριμένα των θερινών διακοπών στην χώρα μας, όπου απαθανατίζουμε τις καλοκαιρινές καρτ ποστάλ με φόντο το ελληνικό τοπίο, ο φακός "πιάνει" και αυτά τα μικρά αντικείμενα τα οποία είχαμε προσέξει από πριν ή τα παρατηρήσαμε μετά μέσα στις φωτογραφίες και μας ενθουσίασαν.

Έτσι και στην περίπτωση στο Κριαρίτσι, από τα πρώτα χρόνια των διακοπών μου στο μέρος, αυτή η σουρεάλ συνύπαρξη ενός αρχέτυπου όπως η στάνη και το μαντρί από την μία (ως αρχέτυπα τα χαρακτηρίζει ο Γ. Τριανταφύλλου στο βιβλίο του «Αρχέτυπα») και ενός σύγχρονου και μελετημένου κατασκευαστικά οδικού δικτύου που προβλεπόταν σε ένα ρυμοτομικό σχέδιο από την άλλη μαζί σε ένα έρημο ορεινό μέρος ήταν κάτι που μου έξαπτε το ενδιαφέρον αφού δεν μπορούσα να το αγνοήσω και μου άρεσε να το παρατηρώ μέχρι να φτάσουμε στην παραλία.

Αυτή την διαδρομή πάνω στο βουνό την κάναμε δύο φορές τον χρόνο, μία για να πάμε στην παραλία και να μείνουμε στο κάμπινγκ και μία στην επιστροφή. Κάθε χρόνο, χωρίς να το καταλαβαίνω, απλώς παρατηρώντας το μέρος υποσυνείδητα "κατέγραφα" και συγκρατούσα στο μυαλό μου τις αλλαγές που γινόταν στο τοπίο, τις προσθήκες ή την αφαίρεση στοιχείων, την γοητεία των κτηνοτροφικών μονάδων και τα «αξεσουάρ» τους κ.λπ. τα οποία πολλές φορές τα φωτογράφιζα επίσης. Όσο περισσότερο επισκεπτόμουν το μέρος με τα χρόνια, τόσο επιβεβαίωνα πως είναι η παρουσία των κτηνοτροφικών μονάδων στη περιοχή που χαρακτήριζε το τοπίο: ο τρόπος με τον οποίο σκορπίζονται στον χώρο αλλά παρ' όλα αυτά συνθέτουν ένα σύστημα με υλικά κατασκευής εμπνευσμένα και με προέλευση πιθανόν από το ίδιο το μέρος ακριβώς. Το γεγονός ότι παρά τα έργα και τις παρεμβάσεις που έγιναν και γίνονται ακόμη στην περιοχή αυτές οι αυτοσχέδιες εφήμερες κατασκευές δεν έχουν επηρεαστεί, τις καθιστά κομμάτι του τοπίου. Προϋπήρχαν εκεί όπου στέκονται ακόμη σήμερα και έχουν προσαρμοστεί στο αναδιαμορφωμένο τοπίο: κάτι που φαίνεται να είναι αυτοσχέδιο και μοιάζει να είναι ετοιμόρροπο και εύκολα μεταβαλλόμενο, στέκεται ακόμη όρθιο με το πέρασμα του χρόνου και διατηρείται "αναλλοίωτο" στο χρόνο συγκριτικά με τις σύγχρονες κατασκευές και τα ανθεκτικά υλικά όπου τα ζώα που κατοικούν το μέρος έχουν αφήσει τα ίχνη τους

ΤΟ ΠΡΟΤΖΕΚΤ ΜΑΣ

Τα τελευταία χρόνια, όπως διαπιστώνουμε, η δραστηριότητα του τουρισμού στην Ελλάδα αναπτύσσεται μέσω των επενδύσεων σε μεγάλης κλίμακας έργα είτε γύρω από αρχαιολογικούς χώρους είτε στην ύπαιθρο (βουνό, παραθαλάσσιες περιοχές). Η μαζική ανοικοδόμηση χωρίς έλεγχο που πραγματοποιήθηκε στις πόλεις με το παράδειγμα της πολυκατοικίας, ένα τοπίο διάχυτης αστικοποίησης, έχει μεταφερθεί και στην ύπαιθρο χώρα του ελληνικού τοπίου εξαιτίας του αυξημένου πληθυσμού τουριστών που υποδέχεται ετησίως και τις αντίστοιχες ανάγκες τους. Η Ελλάδα είναι άλλωστε και μια χώρα που, εξαιτίας και της οικονομικής κρίσης τα τελευταία χρόνια, επενδύει κατά το πλείστον στον τουρισμό τους θερινούς μήνες συνεπώς και στην προώθηση του. Αυτό το φαινόμενο, σε συνδυασμό με τα περιβαλλοντικά προβλήματα που παρατηρούνται παγκοσμίως, έχει δημιουργήσει πλέον αναγκαία και έντονη την ανάγκη να επαναπροσδιοριστούν οι αρχές του σχεδιασμού τουριστικών δομών στην αρχιτεκτονική, έτσι ώστε να παρουσιάζονται λύσεις που να σέβονται και να προστατεύουν το περιβάλλον, την φύση και την παράδοση παρέχοντας παράλληλα άνεση και κάλυψη των αναγκών των εφήμερων κατοίκων σε έναν τόπο. Στόχος θα πρέπει να είναι αρμονική ένταξη των κατασκευών με το τοπίο οι οποίες θα φέρνουν τον επισκέπτη πιο κοντά με την φύση, κάτι που το έχει ανάγκη όταν επιδιώκει την "διαφυγή" από την μεγαλούπολη, προτάσεις που είναι πιο κοντά στο απλό και λιτό αλλά προσαρμοσμένες στην σύγχρονη τεχνολογία και την βιωσιμότητα.

Το Κριαρίτσι είναι ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα ενός τοπίου τουρισμού που έχει υποστεί επεμβάσεις σε βαθμό όπου έχει αλλοιωθεί σημαντικά ο αυθεντικός και πρωταρχικός του χαρακτήρας ως ελληνικό τοπίο της υπαίθρου. Η κατάσταση στην οποία βρίσκεται σήμερα επιβεβαιώνει αυτή την αλλοίωση: μπουλντόζες και φράχτες περίφραξης εργοταξίων διασκορπίζονται πανω στο βραχώδες έδαφος του βουνού, κλίμακες δημόσιου χώρου και ασφαλτομένοι δρόμοι "ντύνουν" το ανάγλυφο του και έχει αποδομηθεί το έδαφος, τα βράχια και η χλωρίδα της περιοχής. Επίσης, οι επεμβάσεις αυτές καθόρισαν σημαντικά την ύπαρξη του ρέματος, το οποίο έχει αποδυναμωθεί καθώς έπρεπε η ροή του να εξυπηρετεί το ρυμοτομικό σχέδιο ενός οικισμού παραθερισμού που δεν ολοκληρώθηκε τελικά ποτέ αλλά έχει αφήσει ανεξίτηλο ίχνος στο Κριαρίτσι.

Οι επεμβάσεις αυτές που ξεκίνησαν και συνεχίστηκαν πριν λίγα χρόνια δεν έχουν επηρεάσει μόνο το γεωμορφολογικό περιβάλλον της περιοχής αλλά και την αυθεντικότητά του ως προς την νοοτροπία και τις δραστηριότητες που επιτελέστηκαν εκεί. Η περιοχή αποτελεί μέχρι και σήμερα έναν βοσκότοπο με διασπαρτες στάνες να απλώνονται και να καμουφλάρονται ανάμεσα στους βράχους σαν να υπήρχαν από πάντα: η παρουσία ενός αρχέτυπου στην περιοχή του προσδίδει ένα ακόμη ιδιαίτερο χαρακτηριστικό και ακόμη πιο ιδιαίτερη είναι η συνύπαρξη και η συμπλοκή αυτών των προϊστορικών δομών με τα επιτεύγματα των νέων τεχνολογιών όπως είναι τα οδικά δίκτυα και οι κατοικίες από μπετόν. Στην περιοχή υπάρχει και ένας αρχαιολογικός χώρος ο οποίος αναδεικνύει την αξία της περιοχής μέσα από την ιστορία.

Ο τουρισμός επίσης έχει "στοιχίσει", πέρα των έργων που έχουν πραγματοποιηθεί με σκοπό την ανάπτυξη ενός οικοδομημένου περιβάλλοντος για τουρισμό που αγγίζει την έννοια της αστικοποίησης, η ανάπτυξη εναλλακτικών τρόπων τουρισμού και ψυχαγωγικών δομών που έχουν εδραιωθεί στην ακτή της περιοχής. Κάμπινγκ, εστιατόρια και μπιτς μπαρ έχουν κατακλύσει την άμμο και όλο το παραλιακό μέτωπο καθώς απλώνονται κατά μήκος της περιοχής. Αυτό, εξαιτίας της μικρής έκτασης του κόλπου, είναι επιβαρυντικό και ουσιαστικά στερεί από το μέρος το ειδυλλιακό και μεσογειακό στοιχείο που του κλέβουν οι πολύχρωμες πλαστικές σεζλόνγκ και τα τροχόσπιτα που έχουν εγκατασταθεί εκεί κλέβοντας την θέα.

Σκοπός και περιγραφή της πρότασης

Μετά από όλες αυτές τις καταγραφές και αναζητήσεις για το Κριαρίτσι, μας γεννήθηκε η επιθυμία να ανατρέψουμε την παρακμάζουσα κατάσταση στην οποία βρίσκεται σήμερα, αναγάγοντας το σε ένα σύγχρονο τοπίο τουρισμού. Μέσω ενός σχεδιασμού που να υπηρετεί κατά το μέγιστο δυνατό τις αρχές της βιωσιμότητας, τον σεβασμό και την προστασία του περιβάλλοντος και του τόπου επιχειρήσαμε να εφαρμόσουμε ένα πρόγραμμα εφήμερης κατοίκησης στην ενδιάμεση ζώνη μεταξύ της ακτής και της επαρχιακής οδού Νικήτης - Σάρτης.

Για την εφαρμογή και την αποτύπωση των προτάσεων σχεδιαστικά επιλέξαμε να ασχοληθούμε εκτενέστερα με το βόρεια τμήμα της περιοχής πάνω στο βουνό του Κριαριτίσιου. Ένας από τους στόχους της εργασίας μας είναι να αποφευχθεί κάποια επιπλέον παρέμβαση στο τοπίο και για να διατηρήσουμε ως έναν βαθμό τις υποδομές που υπάρχουν ήδη προς όφελος των περιοχών εφήμερης διαμονής ώστε να εξυπηρετούνται οι επισκέπτες έχουμε κρατήσει ένα μέρος του οδικού δικτύου και τον χωματόδρομων που υπάρχουν σήμερα. Διατηρήθηκαν κομβικοί δρόμοι που προϋπήρχαν στο τμήμα αυτό, κυρίως κάθετοι και οριζόντιοι σε σχέση με τις κορυφές του ανάγλυφου του βουνού. Ιδιαίτερη σημασία έχουν οι κλίμακες και οι πλατφόρμες που έχουμε διατηρήσει στο σχέδιο καθώς έχουν θέσεις - "κλειδιά". Από την νότια πλευρά διατηρήσαμε την ύπαρξη ενός μόνο δρόμου διπλής κυκλοφορίας που καταλήγει στην ακτή για ευνόητους λόγους που θα αναφέρουμε στη συνέχεια.

Επιπρόσθετα, σε σημεία όπου χρειάζεται συμπληρωματικά να δημιουργηθούν διαδρομές λόγω μεγάλης κλίσης του εδάφους και ρέματα, προσθέτουμε ξερολιθιές ως συνδετικά στοιχεία ανάμεσα στα κενά μεταξύ των μερών που διατηρήθηκαν από το προϋπάρχον οδικό δίκτυο: με τον τρόπο αυτό συμβάλλουμε στην διατήρηση της φυσιογνωμίας της περιοχής αφού οι ξερολιθιές προσαρμόζονται στα αγροτικά τοπία και ήδη υπάρχουν μαντρότοιχοι στην περιοχή λόγω της κτηνοτροφικής δραστηριότητας, δημιουργούνται αναβαθμίδες και οι ξερολιθιές λειτουργούν ως τοίχοι αντιστήριξης για το έδαφος προστατεύοντας έτσι την περιοχή από τον κίνδυνο της πλημμύρας και κάνοντας γόνιμο το έδαφος και τέλος ανακυκλώνονται έτσι τα υλικά της περιοχής και επαναχρησιμοποιούνται αφού οι ξερολιθιές κατασκευάζονται από τις πέτρες που υπάρχουν ήδη εκεί.

Στα πλαίσια της οικολογικής προσέγγισης που επιχειρούμε να εντάξουμε στην φιλοσοφία του σχεδιασμού γίνεται θεωρητικά και εφαρμογή εναλλακτικών τρόπων εκμετάλλευσης φυσικών πόρων και ειδικότερα η εκμετάλλευση μη συμβατικών υδάτινων πόρων: προτείνεται η εκμετάλλευση των ρεμάτων που δημιουργούνται στην ευρύτερη ζώνη του Κριαριτίσιου, των επιφανειακών υδάτων και του βρόχινου νερού (στη Χαλκιδική η μέση ετήσια βροχόπτωση είναι

439 χιλ.) που πέφτει σε αυτή και μετατραπούν σε πόσιμο νερό, νερό για άρδευση αμπελιών και καλλιεργήσιμων εκτάσεων, πότισμα περιοχών όπου είναι σημαντική η ύπαρξη φύτευσης για σκίαση και κάλυψη βασικών αναγκών όπως το μπάνιο και οι τουαλέτες σε κοινόχρηστους χώρους. Μετά από την χρήση των υδάτων αυτών εφαρμόζεται ένα σύστημα ανακύκλωσης γκρίζων νερών και επεξεργασίας λυμάτων, κάτι το οποίο σε συνδυασμό με την προηγούμενη διαδικασία επεξεργασίας νερού ευνοεί την περιοχή και τις συνθήκες διαβίωσης σε αυτή κυρίως για δύο λόγους: πρώτον, καθώς το νερό συλλέγεται και διατρέχει το έδαφος κατά την διαδρομή του προς τις δεξαμενές συλλογής νερού δροσίζει το έδαφος τους θερινούς μήνες όπου η περιοχή έχει υψηλές θερμοκρασίες και καθιστά το περιβάλλον κατάλληλο για διημέρευση κοντά στις δεξαμενές αυτές και δεύτερον, δεν επιβαρύνεται το τοπικό δίκτυο ύδρευσης και η περιοχή μπορεί αυτόνομα να καλύψει κάποιες βασικές ανάγκες όσων κατοικούν προσωρινά σε αυτή.

Επιπλέον στόχος είναι και η αποσυμφόρηση της ακτής από τα καταλύματα και της εφήμερες δομές που υπάρχουν εκεί για την ανάδειξη της φυσικής ομορφιάς και της αυθεντικότητας του τοπίου (στάνες - αρχέτυπα και τοπίο της Μεσογείου και συγκεκριμένα του Αιγαίου). Για τον λόγο αυτό οι δομές που έχουμε σχεδιάσει έχουν μια απλότητα και λιτότητα ενώ προσαρμόζονται στο περιβάλλον μέσω της κατασκευής και της υλικότητας τους για τα οποία εμπνευστήκαμε από τα αρχέτυπα της ελληνικής υπαίθρου.

ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΣΕ ΥΠΟΠΕΡΙΟΧΕΣ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ : **ΣΤΑΣΕΙΣ - ΚΙΝΗΣΕΙΣ – ΔΙΑΜΟΝΗ**

ΜΟΝΟΠΑΤΙ

Βασικό στοιχείο της πρότασης μας είναι είναι μια διαδρομή - μονοπάτι που έχουμε δημιουργήσει η οποία είναι απαραίτητη για την μετακίνηση των επισκεπτών, την άφιξή τους στην περιοχή, την περιήγησή τους σε αυτή και την κατάβαση από το βουνό στην παραλία. Η διαδρομή αυτή δεν υπήρχε και δεν ήταν μέρος του προϋπάρχοντος οδικού δικτύου. Επιθυμώντας να προσαρμόσουμε την διαδρομή αυτή σε σχέση με το ανάγλυφο του βουνού, την ροή των ρεμάτων και την προσβασιμότητα των άλλων περιοχών σε αυτό, επιλέξαμε να εγκαταστήσουμε μια νέα κατασκευή ξύλινης εξέδρας κατά μήκος του κεντρικού ρέματος, με μήκος 3 χιλιομ.περίπου και πλάτος 16 μ., η οποία είναι 1 - 1,5 μ. υπερυψωμένη από το έδαφος με ξύλινους πασσάλους και ανάλογα με την κλίση του εδάφους (όταν αλλάζει ελάχιστα γίνεται κεκλιμένη στο σημείο εκείνο). Στα σημεία που διέρχονται ρέματα που καταλήγουν και ενοποιούνται με το κεντρικό ρέμα η πορεία της εξέδρας διακόπτεται με την απέναντι και συνδέονται μεταξύ τους με γέφυρες μεταλλικής κατασκευής. Κάτω από το μονοπάτι υπάρχει μία στρώση από χαλίκι πλάτους 5 - 7 μ. που διατρέχει κατά μήκος του μονοπατιού. Εξυπηρετείται έτσι η προστασία του κεντρικού ρέματος που καταλήγει στην θάλασσα αφού σε περίπτωση υπερχειλίσσης τα βότσαλα "προστατεύουν" την εξέδρα καθώς αφήνει να φυτρώσουν φυτά λόγω της υγρασίας του εδάφους ενώ παράλληλα προστατεύει τους διαβάτες με την δημιουργία σταθερής στρώσης εδάφους κάτω από την εξέδρα χωρίς να επιβαρύνει το οικοσύστημα του ρέματος.

A) ΧΩΡΟΣ ΣΤΑΘΜΕΥΣΗΣ

Σημείο εκκίνησης της διαδρομής αυτής είναι ο χώρος στάθμευσης (parking) της περιοχής. Η είσοδος στον χώρο αυτό γίνεται από την επαρχιακή οδό Νικήτης - Σάρτης με τον τρόπο που γίνεται και σήμερα. Ο χώρος αυτός αποτελεί μέρος του προηγούμενου οδικού δικτύου όπου θα φιλοξενούνταν χώροι εστίασης και αναψυχής, εκκλησία, αθλητικές εγκαταστάσεις, βενζινάδικο, αγορά, κέντρο υγείας, εκπαιδευτήρια μέρος συγκροτήματος κατοικιών κλπ. σύμφωνα με τη μελέτη που είχε πραγματοποιηθεί. Κοντά στον χώρο βρίσκεται και ο αρχαιολογικός χώρος της περιοχής (συγκεκριμένα στο βορειοανατολικό άκρο) γύρω από τον οποίο έχουμε σχεδιάσει ένα πάρκο με χώρους διημέρευσης, ξεκούρασης και κιάσκια με τραπέζια και καθίσματα έτσι ώστε να αναμένουν όσοι περιμένουν να μπουν σε κάποιο όχημα ή ξεκουράζονται μετά από την διαδρομή στο μονοπάτι αλλά ταυτόχρονα αναδεικνύεται και ο αρχαιολογικός χώρος στον οποίο έχει θέα το πάρκο.

Ο χώρος στάθμευσης διαθέτει περίπου 800 θέσεις στάθμευσης οχημάτων αφού προϋπόθεση είναι για να λειτουργεί το δίκτυο των περιοχών εφήμερης διαμονής και παραθερισμού που ορίσαμε ευχάριστα για τους επισκέπτες (αναφέρονται αναλυτικά στη συνέχεια) τα οχήματα να μην σταθμεύουν μέσα στις περιοχές παρά μόνο να μετακινούνται μέσω των αυτοκινητόδρομων για τροφοδοσία και μετακίνηση κατοίκων στην περιοχή. Με τον αριθμό των θέσεων επιδιώκεται η κάλυψη των αναγκών της περιοχής εμπλέκοντας παράγοντες όπως η προσωρινή επίσκεψη στην παραλία από λούόμενους που μένουν σε γύρω χωριά (πχ. Συκιά), την εκδρομή σε άλλη παραλία από παραθεριστές της περιοχής κλπ.

Γύρω από την περιοχή του πάρκινγκ έχουν τοποθετηθεί αυλάκια και δεξαμενές συλλογής νερού και παροχέτευσης του υπόγειου στο έδαφος του χώρου στάθμευσης. Ουσιαστικά γίνεται εκμετάλλευση των υδάτων των ρεμάτων της περιοχής για το πότισμα της περιοχής του πάρκινγκ ώστε να υπάρχει φύτευση και δέντρα για να παρέχουν σκίαση και δροσιά. Καθώς το νερό κατεβαίνει τις πλαγιές και κοντά σε εκείνη την περιοχή γίνεται βοσκή ζώων (κριάρια, πρόβατα), εισέρχεται με ορμή στα αυλάκια και χτυπώντας στα τοιχώματά τους οξυγονώνεται. Τα αυλάκια και οι δεξαμενές είναι κατασκευασμένα από πηλό(κεραμικά) και πέτρα και είναι βυθισμένα στο έδαφος και κλειστά με σχάρα από πάνω. Οι εσοχές στα τοιχώματά τους επιτρέπουν την ανάπτυξη βλάστησης και με τον τρόπο αυτό γίνεται εν μέρει ριζοφιλτράρισμα του νερού το οποίο στο πέρασμά του έχει παρασύρει και έχει μεταφέρει διάφορους ρύπους (ακαθαρσίες των ζώων που βόσκουν, χώμα, πέτρες και φύλλα κ.ά.).

B) ΣΥΝΑΣΤΗΜΕΝΟΙ ΚΟΙΝΟΧΡΗΣΤΟΙ ΧΩΡΟΙ - ΣΤΑΣΕΙΣ ΒΑΣΙΚΩΝ ΑΝΑΓΚΩΝ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΩΝ ΣΤΟ ΜΟΝΟΠΑΤΙ

Κατά μήκος της διαδρομής υπάρχουν μερικές στάσεις με κοινόχρηστους χώρους σε κομβικά σημεία οι οποίες έχουν τοποθετηθεί για να καλύψουν κάποιες βασικές ανάγκες όπως οι τουαλέτες, τα ντουζ και τα αποδυτήρια.

Οι χώροι αυτοί είναι σχεδιασμένοι λιτά και κατασκευάζονται με απλά υλικά. Τα αποδυτήρια/τουαλέτες αποτελούνται από έναν ξύλινο σκελετό με υποστυλώματα, δοκούς και διαδοκίδες. Η οροφή και τα κάθετα στοιχεία (πόρτες, εξωτερικοί τοίχοι) είναι μεταλλικά στοιχεία ή λαμαρίνα. Τα αποδυτήρια "ντύνουν" την όψη των τουαλετών και είναι ουσιαστικά κρεμασμένα караβόπανα σε σχοινί. Η παροχέτευση νερού σε αυτούς τους χώρους γίνεται με ένα σύστημα δεξαμενών συλλογής επιφανειακών νερών (βροχή, ρέματα) το οποίο θα αναλύσουμε περισσότερο στην περιγραφή της περιοχής των δομών εφήμερης κατοίκησης.

Γ) ΣΥΝΑΣΤΗΜΕΝΟΙ ΚΟΙΝΟΧΡΗΣΤΟΙ ΧΩΡΟΙ - ΣΤΑΣΕΙΣ ΔΙΗΜΕΡΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΨΥΧΑΓΩΓΙΑΣ ΚΑΤΑ ΣΤΟ ΜΟΝΟΠΑΤΙΟΥ

Πέρα από τις στάσεις με τους κοινόχρηστους χώρους που καλύπτουν τις βασικές ανάγκες της περιοχής, έχουν τοποθετηθεί και στάσεις διημέρευσης. Αυτές οι στάσεις διευκολύνουν τους επισκέπτες να σταματήσουν ενδιάμεσα της διαδρομής και να ξεκουραστούν, να καθίσουν, να γευματίσουν και να ψυχαγωγηθούν με θέα το ρέμα και το μαγευτικό τοπίο της υπαίθρου. Οι χώροι αυτοί, ακολουθώντας την πορεία του ρέματος από τον χώρο στάθμευσης έως την παραλία είναι κατά σειρά:

- χώρος διημέρευσης και εστίασης με καντίνια και υπαίθρια παιδική χαρά
- κιόσκι που αποτελεί χώρο συνάθροισης και διημέρευσης
- κιόσκι με πάγκους για μικροπωλητές, χώρος για flea market ή πώληση τοπικών προϊόντων από παραγωγούς όπως λαχανικά, φρούτα, κρασί, μέλι κλπ.
- κιόσκι που χρησιμοποιείται ως αναγνωστήριο και ως χώρος διημέρευσης ενώ παράλληλα χρησιμοποιείται ως ανοιχτή δανειστική βιβλιοθήκη (σε κάθετη επιφάνεια πλέγματος σχάρας οι επισκέπτες μπορούν να διαβάσουν ή να αφήσουν βιβλία, δεμένα με σπάγκο ή σχοινί και κρεμασμένα από αυτή)
- υπαίθριος χώρος εστίασης με καντίνια δίπλα στην παραλία

Οι χώροι αυτοί εξυπηρετούν τον ανεφοδιασμό και την ψυχαγωγία των επισκεπτών και των λουόμενων της παραλίας. Ο σχεδιασμός τους είναι λιτός και παράλληλα λειτουργικός ώστε να είναι εύκολα προσβάσιμοι. Η τρόπος και τα υλικά κατασκευής τους είναι τέτοια ώστε να μην αφήνουν αποτύπωμα στο έδαφος και το τοπίο και να προσαρμόζονται σε αυτό, όπως για παράδειγμα ο χώρος πωλήσεων με τους πάγκους βρίσκεται πάνω σε προϋπάρχουσα πλατφόρμα. Ο σκελετός τους αποτελείται κατά το πλείστον από ξύλινα υποστυλώματα, δοκούς και διαδοκίδες ενώ όσοι είναι υπαίθριοι έχουν ξύλινους πασσάλους στερεωμένους στο έδαφος (λόγω της κοντινής απόστασης από το ρέμα το έδαφος είναι μαλακό). Κάθετα συμπληρωματικά στοιχεία που λειτουργούν ως διαχωριστικά ή βοηθητικά στοιχεία είναι μεταλλικά πλέγματα/σχάρες. Για σκίαση στους πασσάλους αυτούς κρέμονται καραβόπανα ή ψάθες/καλαμιές.

ΠΕΡΙΟΧΗ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ (ΖΩΝΗ Α')

Πάνω από τον χώρο στάθμευσης, στο δυτικό τμήμα της περιοχής που έχουμε επιλέξει να ασχοληθούμε και να εφαρμόσουμε την στρατηγική μας για την τουριστική ανάπτυξη της περιοχής, η πρώτη ζώνη εναλλακτικού τουρισμού στο Κριαρίτσι που είναι η περιοχή του αγροτουρισμού.

Στην περιοχή του αγροτουρισμού έχουμε διατηρήσει τμήμα του παλαιού οδικού δικτύου το οποίο περικλείει το μεγαλύτερο μέρος της περιοχής και αποτελεί τα όριά του. Ακόμη, έχουν διατηρηθεί και οι κλίμακες στο δυτικό τμήμα της περιοχής ενώ στο ανατολικό τμήμα της έχουν διατηρηθεί τα προϋπάρχοντα λιθόκτιστα πεζοδρόμια δημόσιου χώρου. Σε μερικά σημεία εσωτερικά στην περιοχή του αγροτουρισμού και ανατολικά της περιοχής, εκτός των "ορίων" της, έχουν τοποθετηθεί ξερολιθιές οι οποίες διατρέχουν κατά μήκος το βουνό ακολουθώντας νοητά τις ισοϋψείς. Με αυτό τον τρόπο δημιουργούνται αναβαθμίδες κάνοντας το έδαφος γόνιμο (όπως προαναφερθεί η διαδικασία) και ευνοώντας την καλλιέργειά του. Σε αυτό συμβάλλει και το δίκτυο συλλογής επεξεργασίας και αποθήκευσης επιφανειακών υδάτων σε δεξαμενές που τροφοδοτείται από τα ρέματα και το νερό της βροχής (βλ. περιγραφή λειτουργίας συστήματος ύδρευσης στην περιοχή των δομών εφήμερης κατοίκησης) το οποίο

τροφοδοτεί τους κοινόχρηστους χώρους της περιοχής με νερό και μετά ακολουθεί ανακύκλωση των γκριζων νερών και των λυμάτων με την διοχέτευσή τους (έπειτα από επεξεργασία) στις περιοχές καλλιέργειας.

Στην ζώνη αυτή έχουν γίνει παρεμβάσεις σε μικρό βαθμό καθώς έχουν προστεθεί ελάχιστες νέες διαδρομές (χωματόδρομοι, δρόμοι με χαλίκια ή ξερολιθιές) ενώ οι κοινόχρηστοι χώροι που υπάρχουν (αποδυτήρια και WC) έχουν τοποθετηθεί σε προηγούμενες πλατφόρμες που έχουν διατηρηθεί. Υπάρχουν βοηθητικοί υπαίθριοι χώροι για την στάθμευση οχημάτων και την μεταφορά καλλιεργειών όταν χρειάζεται, οι οποίοι είναι πλατφόρμες που υπήρχαν, ενώ αντίστοιχα υπάρχουν και κλειστοί χώροι αποθήκευσης της σοδειάς και των καλλιεργειών που φροντίζουν οι παραθεριστές. Οι δεξαμενές έχουν τοποθετηθεί κοντά ή ανάμεσα σε συστάδες βράχων και έτσι δένουν και ενσωματώνονται με το τοπίο. Η ύπαρξη δεξαμενών σε συνδυασμό με τους βράχους δημιουργούν εσοχές οι οποίες είναι ιδανικά σημεία για να "αγκαλιάσουν" υπαίθριους και ημιυπαίθριους κοινόχρηστους χώρους. Ο δροσισμός που προσφέρουν οι δεξαμενές στα σημεία αυτά κάνει ιδανική την δημιουργία χώρων διημέρευσης και ψυχαγωγίας στα σημεία αυτά. Ιδιαίτερα κτίρια είναι το κτίριο του πατητηριού και το παρατηρητήριο πουλιών που βρίσκεται στο βόρειο άκρο της περιοχής.

A) ΥΠΑΙΘΡΙΟΙ ΚΑΙ ΗΜΙΥΠΑΙΘΡΙΟΙ ΚΟΙΝΟΧΡΗΣΤΟΙ ΧΩΡΟΙ

Οι υπαίθριοι κοινόχρηστοι χώροι βρίσκονται ανάμεσα στις συστάδες των βράχων και τις δεξαμενές και ανάμεσα στις προϋπάρχουσες κλίμακες και τους λιθόκτιστους πεζόδρομους. Στον χώρο του αγροτουρισμού υπάρχουν 9 οργανωμένοι υπαίθριοι χώροι:

- υπαίθριος κινηματογράφος/θέατρο: η ιδιαιτερότητα του χώρου αυτού είναι η μεταβλητότητα της χρήσης των στοιχείων που υπάρχουν σε αυτόν. Τα υπερυψωμένα τοιχεία ύψους 0,7 μ. και πάχους 0,5 μ. λειτουργούν ως καθίσματα για τους θεατές ενώ παράλληλα είναι στηρίγματα για τους θεατές όταν κάθονται στο έδαφος. Η όψη της δεξαμενής που "βλέπει" τον χώρο χρησιμοποιείται για την αναπαραγωγή ταινιών ή για την προβολή θεατρικών παραστάσεων.
- χώροι διημέρευσης με φύτευση

Υπάρχουν και ημιυπαίθριοι στεγασμένοι χώροι διημέρευσης με στέγαστρα οι οποίοι βρίσκονται κυρίως ανάμεσα στις κλίμακες. Αυτά τα στέγαστρα ακολουθούν τις ισοϋψείς στο περίγραμμά τους ως κάτοψη ενώ τα υλικά τους και η κατασκευή τους (οροφή λαμαρίνας και ξύλινοι δοκοί) παραπέμπουν σε στάνη. Ο συνδυασμός των στεγαστρων που περικλείονται από κλίμακες και λιθόκτιστους δρόμους θυμίζει αυλή.

B) ΣΤΕΓΑΜΕΝΟΙ ΚΟΙΝΟΧΡΗΣΤΟΙ ΧΩΡΟΙ

Οι χώροι αυτοί είναι τοποθετημένοι πάνω σε πλατφόρμες από ασφαλτο που έχουν παραμείνει από το προηγούμενο οδικό δίκτυο. Οι χώροι αυτοί είναι τουαλέτες και ντους, χώροι που καλύπτουν τις βασικές ανάγκες για κάποιου που επισκέπτεται την περιοχή του αγροτουρισμού. Ο χώρος των ντους διαθέτει και αποδυτήρια όπου μπορεί κάποιος να πλυθεί και να αλλάξει μετά από την ενασχόλησή με τις αγροτικές δραστηριότητες στο χώρο. Η παροχέτευση νερού σε αυτούς τους χώρους γίνεται με ένα σύστημα δεξαμενών συλλογής επιφανειακών νερών (βροχή, ρέματα, βλ. περιγραφή λειτουργίας συστήματος ύδρευσης στην περιοχή των δομών εφήμερης κατοίκησης).

Γ) ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟ

Ενδιαφέρον και ιδιαίτερος χώρος της περιοχής είναι το παρατηρητήριο. Πρόκειται για μια λιτή, διώροφη κατασκευή (1ος όροφος 2,5 μ. και 2ος όροφος 3 μ.) με πυλωτή ύψους 2,7 μ. και συνολικό ύψος 8,2 μ. η οποία έχει τοποθετηθεί πάνω σε προϋπάρχουσα πλατφόρμα. Είναι μία ξύλινη κατασκευή (φέρων οργανισμός) ενώ στον υπαίθριο χώρο υπάρχουν πλέγματα σαν σχάρες από λαμαρίνα σαν οριζόντια (στέγαστρα) και κάθετα στοιχεία τα οποία στηρίζονται σε ξύλινους πασσάλους.

Δ) ΠΑΤΗΤΗΡΙ

Το πατητήριο ένας ημιυπαίθριος χώρος με στέγαστρο σε ύψος 5 μ. από το επικλινές έδαφος (από το κατώτερο σημείο του εδάφους σε κλίση). Δεν διαθέτει δάπεδο ενώ η κατασκευή είναι απλή: ο φέρων οργανισμός του είναι ξύλινος (υποστυλώματα που πακτώνονται στο έδαφος, δοκοί και διαδοκίδες οροφής) ενώ τα συμπληρωματικά στοιχεία ύψους 2,5 μ. και πάχους 0,5 μ. είναι τα τοιχία ξερολιθιάς που περιβάλλουν τον χώρο. Ακόμη, υπάρχουν κάθετα στοιχεία μεταλλικού πλέγματος που λειτουργούν ως διαχωριστικά οργάνωσης του χώρου. Στον χώρο βρίσκονται 4 δεξαμενές οργανικής μορφής και σχήματος στις οποίες πατάνε τα σταφύλια τα οποία προέρχονται από τα αμπέλια της περιοχής του αγροτουρισμού. Ο μούστος, μέσα από αυλάκια μεταφέρεται και αποθηκεύεται σε μεγάλα βαρέλια. Ο χώρος αυτός προσφέρει την δυνατότητα στους επισκέπτες να δοκιμάσουν εναλλακτικές δραστηριότητες και να έρθουν πιο κοντά με την φύση.

ΠΕΡΙΟΧΗ ΚΑΤΑΣΚΗΝΩΣΗΣ (ΖΩΝΗ Β')

Η περιοχή της κατασκήνωσης βρίσκεται στο ανατολικό τμήμα της ευρύτερης περιοχής που επιλέξαμε να ασχοληθούμε. Με στόχο την αποσυμφόρηση της παραλιακής ζώνης από τις σκηνές, τα τροχόσπιτα και τους χώρους ψυχαγωγίας εφήμερων κατασκευών (beach bar) διαμορφώσαμε το τμήμα αυτό της περιοχής έτσι ώστε να φιλοξενηθούν τα τροχόσπιτα και τις σκηνές πάνω στο βουνό και σχετικά σε κοντινή απόσταση από την ακτή ενώ ταυτόχρονα να υπάρχουν και υπαίθριοι χώροι διημέρευσης και ψυχαγωγίας που βρίσκονται κοντά σε συστάδες βράχων και υπάρχει και ο χώρος της καντίνας στο βορειότερο σημείο της περιοχής που προσφέρει πανοραμική θέα της ακτής και της ευρύτερης ορεινής περιοχής.

Για τις ανάγκες των παραθεριστών έχουν τοποθετηθεί σε προϋπάρχουσες πλατφόρμες κοινόχρηστοι στεγασμένοι χώροι οι οποίοι λειτουργούν με τροφοδοσία νερού από το σύστημα συλλογής, επεξεργασίας και αποθήκευσης νερού των δεξαμενών (βλ. περιγραφή λειτουργίας συστήματος ύδρευσης στην περιοχή των δομών εφήμερης κατοίκησης). Οι κοινόχρηστοι στεγασμένοι χώροι είναι οι εξής:

- αποδυτήρια και ντουζιέρες
- κουζίνα και χώρος εστίασης
- τουαλέτες (WC)
- πλυντήρια
- καντίνα

Όλοι οι κοινόχρηστοι χώροι είναι δομές απλής κατασκευής: έχουν ξύλινο φέρων οργανισμό με μεταλλική οροφή (λαμαρίνα) και δάπεδο με ξύλινο ντεκ για επένδυση. Τα κάθετα στοιχεία που βοηθούν στην οργάνωση του χώρου και την κίνηση των παραθεριστών (διαχωριστικά) είναι μεταλλικά πλέγματα σε μορφή σχάρας. Οι χώροι αυτοί είναι ισόγειοι και έχουν ύψος 3,5 μ. με εξαίρεση τον χώρο της εστίασης/κουζίνας που έχει ένα ισόγειο ύψους 3 μ. και έναν επιπλέον όροφο για καθιστικό/τραπεζαρία ύψους 2,5 μ.

ΠΕΡΙΟΧΗ ΔΟΜΩΝ ΕΦΗΜΕΡΗΣ ΚΑΤΟΙΚΗΣΗΣ (ΖΩΝΗ Γ')

Η περιοχή αυτή βρίσκεται ενδιάμεσα στις δύο προηγούμενες ζώνες (την ζώνη του αγροτουρισμού και της κατασκήνωσης). Είναι η ζώνη την οποία έχουμε επεξεργαστεί και οργανώσει περισσότερο σε σχέση με τις προηγούμενες. Σε αυτή την ζώνη συνδυάζονται κάποια από τα χαρακτηριστικά των προαναφερόμενων ενώ προστίθεται ένα δίκτυο εφήμερων δομών κατοίκησης για τους παραθεριστές. Με τον τρόπο αυτό, δημιουργώντας ένα "χωριό" διακοπών στο κέντρο της ευρύτερης περιοχής μελέτης που αποτελεί τον πυρήνα του τουριστικού προγράμματος για την περιοχή, ολοκληρώνεται και το σχεδιαστικό πρόγραμμα μελέτη και καταγραφής των λειτουργιών διαφορετικών τύπων τουρισμού που συνυπάρχουν σε μία περιοχή και τις κινήσεις ανάμεσα σε αυτούς.

Σε αυτή την περιοχή το βασικό στοιχείο που κυριαρχεί είναι οι μονάδες εφήμερης κατοίκησης που έχουν προστεθεί οι οποίες είναι χωροθετημένες στον χώρο έτσι ώστε να επιτρέπεται η θέαση από παντού προς το φυσικό τοπίο της περιοχής. Ο σχεδιασμός και η κατασκευή των μονάδων αυτών έχει μία απλότητα και λιτότητα η οποία φαίνεται και από τα υλικά που έχουν χρησιμοποιηθεί για την κατασκευή τους και παράλληλα έχουν ενσωματωθεί στον σχεδιασμό στοιχεία από την αρχιτεκτονική της ορεινής Ελλάδας και τα κτίσματα της υπαίθρου που θεωρούνται ως ένα είδος αρχέτυπων, όπως είναι οι στάνες, τα μαντριά. Στόχος ήταν να θυμίζει "καλύβα" χρησιμοποιώντας τα ελάχιστα δυνατά δομικά και συμπληρωματικά στοιχεία μιας κατασκευής όπου οι διαμένοντες είναι προσωρινά εκεί αλλά ταυτόχρονα να παρέχει και την δυνατότητα μεταβλητότητας, κυρίως του εσωτερικού του χώρου, έτσι ώστε ο παραθεριστής να προσαρμόζει τον χώρο σύμφωνα με τις δικές του επιθυμίες και ανέσεις. Πρόκειται, λοιπόν, για κατασκευές οι οποίες δίνουν την αίσθηση πως είναι κάτι το προσωρινό. Είναι επίσης μια κατασκευή που αφήνει ένα ελάχιστο αποτύπωμα στο περιβάλλοντα χώρο και εναρμονίζεται με το τοπίο γύρω της αφού τα υλικά που χρησιμοποιούνται για την κατασκευή της η οποία μιμείται το μοντέλο της στάνης που υπάρχει στην περιοχή. Συγκεκριμένα, η εσωτερική οργάνωση των μονάδων ακολουθεί το πρότυπο της αντίστοιχης οργάνωσης της εσωστρεφής στάνης ενώ η μονάδα σαν στοιχείο μεμονωμένα εκτείνεται γραμμικά στον χώρο. Οι μονάδες έχουν τοποθετηθεί παράλληλα με τις ισοϋψείς ακολουθώντας οριζόντια την πορεία και κατεύθυνσή τους, κάτι που εξυπηρετεί ακόμη και μετά την προσάρτησή τους στον χώρο την ανάγνωση της φυσιογνωμίας του βουνού.

Παράλληλα, εξαιτίας των μεγάλων κλίσεων και αυξομειώσεων των βραχώδεις σημείων της περιοχής, μεταξύ των μονάδων έχουν τοποθετηθεί κανονικοί τοίχοι αντιστήριξης από ξερολιθιά που συνδέουν τις πλατφόρμες των μονάδων και διευκολύνουν την μετακίνηση από την μία στην άλλη ή δημιουργούν μια ομαλή διαδρομή (ράμπια) κατάβασης την μονάδα στο έδαφος ή αντίστροφα ανάβασης. Αυτές οι ξερολιθιές επιτρέπουν την μετακίνηση των παραθεριστών στην περιοχή ενώ ταυτόχρονα προστατεύουν το έδαφος από την διάβρωση και συμβάλλουν στη διατήρηση της δομής του τοπίου. Σε σημεία όπου διέρχονται ρέματα υπάρχουν γέφυρες η οποίες πακτώνονται ανάμεσα στους ξερολιθικούς τοίχους. Με την τοποθέτηση των μονάδων δημιουργείται ένα νέο πρότυπο μοντέλου του οικισμού: ενώ οι μονάδες ακολουθούν το πρότυπο της οργάνωσης του παραδείγματος μιας γραμμικής, εσωστρεφής στάνης, με την τοποθέτηση των ξερολιθιών γίνεται η σύνθεση ενός εναρμονισμένου στο τοπίο μοντέλου οικισμού που δημιουργεί την εικόνα της κατοικίας με αυλή αλλά με την προϋπόθεση να όλα να αποτελούν έναν "ανοιχτό" κοινόχρηστο χώρο αφού συνολικά ο οικισμός παραπέμπει στο παράδειγμα της στάνης που εξελίσσεται οργανικά στον χώρο και γειτνιάζει με άλλες αντίστοιχες δημιουργώντας ένα μικρό "χωριό".

Ομοίως, και σε αυτή την περιοχή υπάρχει ένα σύστημα δεξαμενών συλλογής, επεξεργασίας και αποθήκευσης επιφανειακών υδάτων το οποίο εξυπηρετεί τις βασικές ανάγκες των επισκεπτών και την άρδευση του εδάφους. Στη περιοχή εφαρμόζεται και σύστημα ανακύκλωσης γκρίζου νερού για την άρδευση των αμπελιών και του εδάφους για πότισμα ώστε να υπάρχει βλάστηση και φύτευση (συντήρησή της) για σκίαση και δροσισμό.

Κοντά στις δεξαμενές έχουν δημιουργηθεί, όπως και στις περιπτώσεις της ζώνης α' και β', υπαίθριοι και ημιυπαίθριοι στεγασμένοι χώροι διημέρευσης και ψυχαγωγίας. Κοινόχρηστοι, στεγασμένοι χώροι έχουν τοποθετηθεί σε πλατφόρμες που έχουμε επιλέξει να κρατήσουμε και βρίσκονται σε κομβικά σημεία μέσα στον οικισμό. Οι στεγασμένοι κοινόχρηστοι χώροι τροφοδοτούνται με νερό από το σύστημα των δεξαμενών ενώ οι υπαίθριοι και ημιυπαίθριοι χώροι εκμεταλλεύονται τον δροσισμό που προσφέρουν.

A) ΣΥΣΤΗΜΑ ΔΕΞΑΜΕΝΩΝ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΚΑΙ ΑΠΟΘΗΚΕΥΣΗΣ ΝΕΡΟΥ - ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ (ΠΟΣΙΜΟΥ ΚΑΙ ΜΗ) ΝΕΡΟΥ

Στην περίπτωση του Κριαρισίου, επιχειρούμε να εφαρμόσουμε ένα σύστημα συλλογής, επεξεργασίας και αποθήκευσης επιφανειακών υδάτων της περιοχής, όπως είναι τα ρέματα και το νερό της βροχής, καθώς η μέση ετήσια βροχόπτωση (περίπου 439 χιλ.) στην περιοχή το επιτρέπει, κυρίως τους χειμερινούς μήνες. Η συλλογή βρόχινου νερού γίνεται είτε από τις οροφές των μονάδων εφήμερης κατοίκησης είτε από άλλες επιφάνειες συλλογής νερού και διοχετεύεται μέσω υδρορροών και σωλήνων σε δεξαμενές αποθήκευσης. Το νερό που συλλέγεται από τις οροφές των μονάδων είναι βρόχινο νερό και μέσω μεταλλικών υδρορροών καταλήγει σε βυθισμένες δεξαμενές που είναι προστατευμένες από το φως του ήλιου, καθώς αυτό ελαχιστοποιεί την ανάπτυξη άλγεων στο αποθηκευμένο νερό. Οι δεξαμενές αυτές είναι τμήμα των κτιρίων των βυθισμένων δομών. Στην περίπτωση συλλογής του νερού από τα ρέματα και το βρόχινο νερό από το έδαφος, το νερό συλλέγεται από τα αυλάκια, που το υλικό τους είναι κεραμικό σε συνδυασμό με πέτρα, με τοιχία πάχους 0,5 μ. και βάθος 2 - 2,5 μ.. Στα αυλάκια ξεκινάει η διαδικασία καθαρισμού του νερού:

- Στο 1ο στάδιο γίνεται προχλωρίωση και φιλτράρισμα του νερού για να αφαιρεθούν τα μεγάλα σωματίδια όπως η άμμος και τα φύλλα που παρασέρνει το νερό στον δρόμο του. Η προσθήκη μιας ποσότητας χλώριου καταστρέφονται τα περισσότερα μικρόβια που υπάρχουν στο νερό.
- Στη συνέχεια, στο 2ο στάδιο, το νερό κατευθύνεται μέσω μιας διαδρομής προς την δεξαμενή αποθήκευσης. Σε αυτή την διαδρομή, γίνεται προσθήκη θειικού αργιλίου και πολυηλεκτρολύτη: το θειικό αργίλιο συμβάλλει στην ένωση των σταθερών σωματιδίων του νερού ώστε να δημιουργήσουν μεγαλύτερα και βαρύτερα σωματίδια, τις κροκίδες ή, διαφορετικά, τα ιζήματα. Η δράση αυτή του θειικού αργιλίου ενισχύεται με το να είναι η διαδρομή προς την δεξαμενή αποθήκευσης με μαιανδρικό ή γενικότερα ακανόνιστο και κεκλιμένο τρόπο κατασκευασμένη. Αυτό έχει 2 οφέλη: το νερό καθώς εισέρχεται με ορμή σε αυτό το αυλάκι - αγωγό με τον τρόπο που κινείται στην περίπτωση μιας ακανόνιστης διαδρομής οξυγονώνεται και είναι καλό για την ποιότητα του και επιπλέον το θειικό αργίλιο με την πρόσκρουση του νερού στα τοιχώματα του αυλακιού διαχέεται και εξασφαλίζεται η δράση του. Ο πολυηλεκτρολύτης ενώνει τις κροκίδες και τις κάνει μεγαλύτερες και βαρύτερες. Μπορούν επίσης να χρησιμοποιηθούν και ένα φίλτρο με ενεργούς άνθρακες για να αφαιρεθούν τα μικρότερα σωματίδια και μέρος της μικροβιακής ζωής και επίσης θα μπορούσαμε να συμπεριλάβουμε και πιο εναλλακτικούς τρόπους καθαρισμού του νερού, όπως είναι για παράδειγμα το ριζοφιλτράρισμα όπου γίνεται καθαρισμός του νερού από οργανισμούς (ρίζες φυτών) που καθαρίζουν το νερό σε πρώιμο στάδιο από τους ρύπους.

- Στο 3ο στάδιο το νερό διοχετεύεται σε μεγάλες δεξαμενές καθίζησης που ηρεμεί και εκεί κατακάθονται τα ιζήματα και μεγάλες κροκίδες στον πυθμένα της δεξαμενής. Το νερό μπορεί να επεξεργαστεί και με όζον - σαν να εκκενώνουμε πεπιεσμένο αέρα μέσα του (η επεξεργασία σκοτώνει τις περισσότερες από τις μικροβιολογικές "παθογόνες ουσίες", ιδιαίτερα μικρά σωματίδια που είναι αόρατα με γυμνό μάτι αλλά μεταφέρουν αρρώστιες).
- Στο 4ο στάδιο, το νερό περνάει μέσα από ειδικά φίλτρα τα οποία κατακρατούν τα πολύ μικρά και ελαφρά σωματίδια που δεν έγιναν κροκίδες/ιζήματα. Τα φίλτρα αυτά αποτελούνται από χαλίκια, άμμο και ανθρακίτη ή και από φίλτρο μικρόν(δέσμη απίστευτα λεπτών άχυρων, για να αποστειρωθεί πλήρως το νερό).
- Στο 5ο στάδιο, που είναι και το τελικό, το νερό περνάει στο τελικό στάδιο επεξεργασίας του για να καταναλωθεί ως πόσιμο ή για άλλες ανάγκες. Γίνεται η μεταχλωρίωση του μετά το φιλτράρισμα εάν δεν είναι ικανοποιητική η προχλωρίωση (1ο στάδιο).

Οι δεξαμενές καθίζησης είναι κατασκευασμένες από έναν συνδυασμό κεραμικού υλικού και πετρωμάτων, με τοίχια πάχους 0,5 μ. και βάθος 3 - 4, μ., όπως και ο αγωγός - αυλάκι που μεταφέρει το νερό στην δεξαμενή αποθήκευσης (βάθος 1,5 - 2 μ.). Η δεξαμενή αποθήκευσης είναι κατασκευασμένη από αδρανή χημικά υλικά για την διατήρηση καλής ποιότητας του νερού. Για την καλή λειτουργία του συστήματος και την καλή ποιότητα του αποθηκευμένου νερού, το σύστημα αποθήκευσης πρέπει να περιλαμβάνει σταθερό και ασφαλές κάλυμμα, σχάρες ή/και φίλτρα, σωλήνα υπερχειλίσης, σύστημα παροχής που δεν ρυπαίνει το νερό. Με σχάρες είναι καλυμμένα και τα αυλάκια και οι δεξαμενές καθίζησης για λόγους ασφαλείας.

B) ΚΟΙΝΟΧΡΗΣΤΟΙ ΥΠΑΙΘΡΙΟΙ (ΚΑΙ ΗΜΙΥΠΑΙΘΡΙΟΙ) ΧΩΡΟΙ

Οι υπαίθριοι χώροι έχουν τοποθετηθεί κοντά σε δεξαμενές, έτσι ώστε να εκμεταλλεύονται τον δροσισμό που προσφέρουν. Επίσης, οι βραχώδεις συστάδες είναι ιδανικό σημείο καθώς προσφέρουν φυσικές "γωνιές" για διημέρευση. Στην περιοχή των δομών εφήμερης κατοίκησης, υπάρχουν 5 βασικοί υπαίθριοι κοινόχρηστοι χώροι διημέρευσης και ψυχαγωγίας:

- παιδική χαρά: Η παιδική χαρά οριοθετείται από μια δεξαμενή και την φύτευση της περιοχής (φρύγανα, θάμνοι κλπ.) Η φύτευση, πέρα από τον ρόλο της οριοθέτησης και της φυσικής ομορφιάς που προσφέρει, λειτουργεί και προφυλακτικά σε περίπτωση τραυματισμού των παιδιών κατά την διάρκεια του παιχνιδιού.
- υπαίθριος χώρος "στεγνώτήριο": Αυτός ο χώρος βρίσκεται δίπλα από τον στεγασμένο κοινόχρηστο χώρο των πλυντηρίων. Διαθέτει κάθετα μεταλλικά πλέγματα, άναρχα τοποθετημένα στον χώρο στα οποία μπορεί κανείς να αναρτήσει σχοινιά και να κρεμάσει τα ρούχα του για να στεγνώσουν κάνοντας κάθε φορά ένα "installation" σαν έργο τέχνης στον χώρο αυτό του πάρκου
- υπαίθριο πάρκο για φυσικές δραστηριότητες και χαλάρωση (γιόγκα, πικ νικ κλπ.)
- αμφιθέατρο: Το αμφιθέατρο βρίσκεται στο βορειότερο σημείο της περιοχής της ζώνης γ' και για τον λόγο αυτό προσφέρει την μέγιστη ευρύτερη θέα της περιοχής. Τα διαζώματα του αμφιθέατρο ακολουθούν κατά μήκος της νοητές ισοϋψείς του βουνού με σκοπό να υπογραμμίσουν το ανάγλυφο και την μορφολογία του εδάφους και αναπτύσσονται καθ' ύψος στο βουνό το οποίο προσφέρει μια ικανοποιητική κλίση. Για τα διαζώματα έχουν τοποθετηθεί τοίχια αντιστήριξης από ξερολιθιά και πάνω σε αυτούς έχουν αναρτηθεί ξύλινες εξέδρες ως καθίσματα για τους θεατές. Μια λιθόκτιστη σκάλα οδηγεί τους θεατές στα διαζώματα ενώ αντίστοιχα στο κατώτερο σημείο του αμφιθέατρου υπάρχει μια επίσης λιθόκτιστη σκηνή. Το αμφιθέατρο το "αγκαλιάζει" ένας μεγάλος άσπρος βράχος

δημιουργώντας έναν χώρο που θυμίζει γλυπτό ενώ απομονώνει ως έναν βαθμό τον θεατή από το υπόλοιπο περιβάλλον.

- υπαίθριος πολυχώρος με πάρκο για πικ νικ, εστίαση και ψυχαγωγία: ο χώρος αυτός εκτείνεται κατά μήκος μιας δεξαμενή και ακολουθεί νοητά της ισοϋψείας του βουνού. Καθώς βρίσκεται σε κλίση, έχουν τοποθετηθεί τοιχία από ξερολιθιά ύψους 0,7 μ. και πάχος 0,5 μ. λειτουργώντας ως καθίσματα ενώ παράλληλα είναι στηρίγματα για τους επισκέπτες όταν κάθονται στο έδαφος. Στον ίδιο χώρο υπάρχουν μερικά κιόσκια και ένα θερινό σινεμά στο οποίο έχουν τοποθετηθεί παρόμοια τοιχία και υπάρχει και ένας χώρος αναρρίχησης στα βράχια που βρίσκονται στην νοτιοανατολική πλευρά του χώρου αυτού (όπως έχει οριοθετηθεί).

Γ) ΚΟΙΝΟΧΡΗΣΤΟΙ ΣΤΕΓΑΣΜΕΝΟΙ ΧΩΡΟΙ

Για την κάλυψη των βασικών αναγκών των παραθεριστών μεριμνήσαμε και τοποθετήσαμε σε προϋπάρχουσες πλατφόρμες κάποιες δομές που θα μπορούν να εξυπηρετούνται. Οι δομές αυτές είναι επίσης απλές, λιτές κατασκευές, με ξύλινο φέρων οργανισμό και μεταλλική οροφή (λαμαρίνα) ενώ τα κάθετα στοιχεία που λειτουργούν πχ. ως διαχωριστικά είναι άλλοτε μεταλλικά πλέγματα (σχάρα) και άλλοτε συμπαγή φύλλα λαμαρίνας ή αλουμινίου. Οι χώροι αυτοί είναι αναφορικά:

- κοινόχρηστος χώρος εστίασης/κουζίνας
- κοινόχρηστος χώρος πλυντηρίων
- κοινόχρηστος χώρος αποδυτηρίων με ντουζιέρες
- μίνι μάρκετ
- τουαλέτες (WC)

Οι κοινόχρηστοι χώροι της περιοχής είναι αντιστοίχα όπως και η χώροι στην περιοχή της κατασκήνωσης και τροφοδοτούνται από το δίκτυο των δεξαμενών με νερό.

Δ) ΠΛΑΤΦΟΡΜΕΣ ΕΦΗΜΕΡΗΣ ΚΑΤΟΙΚΗΣΗΣ ΣΤΟ ΚΡΙΑΡΙΤΣΙ

Οι πλατφόρμες εφήμερης κατοίκησης που σχεδιάσαμε χωρίζονται σε 2 κύριες κατηγορίες: τις υπερυψωμένες και τις βυθισμένες. Όλες οι πλατφόρμες έχουν έναν υποστηρικτικό τοίχο αντιστήριξης του εδάφους από ξερολιθιά στην βόρειου προσανατολισμού πλευρά τους. Οι υπερυψωμένες πλατφόρμες απέχουν από το έδαφος περίπου 1 - 1,5 μ. Στην περίπτωση των βυθισμένων μονάδων, το έδαφος είχε μεγαλύτερη κλίση εκεί όπου τοποθετήθηκαν αρχικά ως υπερυψωμένες και για τον λόγο αυτό επιλέξαμε να τις βυθίσουμε δημιουργώντας έναν δεύτερο τύπο ο οποίος ευνοεί και το σύστημα συλλογής και αποθήκευσης του βρόχινου νερού από τις οροφές. Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό και των δύο τύπων πλατφόρμας είναι η μεταβλητότητα που προσφέρουν στους διαμένοντες. Σκοπός αυτής της μεταβλητότητας είναι να δώσει στον επισκέπτη την δυνατότητα επιλογής της διαμόρφωσης του χώρου διαμονής του είτε ενώνοντας περισσότερες μονάδες δημιουργώντας χώρους νομαδικής κατοίκησης είτε περιορίζοντας την εμβέλεια του ανοικτού χώρου επιδιώκοντας την ιδιωτικότητα. Ο σχεδιασμός των πλατφορμών ξεκίνησε με τον κτίσιμο οκτώ μονάδων 3,4 x 3,4 μ. Αργότερα, θέλοντας να εξελίξουμε το μοντέλο και την λειτουργία τους, δημιουργήσαμε πλατφόρμες με αριθμό μονάδων που να είναι πάντοτε πολλαπλάσιο του 8. Με τον τρόπο αυτό δημιουργήθηκαν μοτίβα και υποκατηγορίες παρόμοιας λογικής λειτουργίας των μονάδων αλλά με μια σημαντική διαφορά ανάμεσά τους: όσο μικρότερες είναι οι μονάδες τόσο πιο εύκολα μπορούν να αξιοποιηθούν για νομαδική κατοίκηση (παρέες, οικογένειες κλπ.) ενώ οι μεγαλύτερες προσφέρουν περισσότερη άνεση χώρου για ιδιωτικότητα (ατομική). Αυτό συμβαίνει επειδή αν δινόταν η δυνατότητα διαμόρφωσης περισσότερων ανοικτών χώρων σε μεγάλες πλατφόρμες θα χανόταν η ιδιωτικότητα ακόμη και

των νομάδων επισκεπτών μεταξύ τους. Υπάρχουν κατηγορίες ανάλογα με τον αριθμό των μονάδων σε αυτά: α) 8άδες, β)16άδες, γ)24άδες, δ)32άδες και ε)48άδες. Οι πλατφόρμες που περιλαμβάνουν 8 - 16 μονάδες διαθέτουν εξωτερικές και εσωτερικές μεταλλικές πόρτες (λαμαρίνα) οι οποίες τοποθετούνται και μετακινείται η θέση τους έτσι ώστε είτε να δημιουργούν διαδρόμους σαν περάσματα από τον έναν χώρο στον άλλο (σαν ενιαίο χώρο), είτε ανοίγουν τελείως τον χώρο. Στην περίπτωση των 24 - 32 - 48 μονάδων έχουμε συρόμενες εξωτερικές πόρτες από ξύλινο/μεταλλικό πλαίσιο και γέμισμα από καλαμωτή και εσωτερικά διαχωριστικά τύπου ακορντεόν ίδιας λογικής κατασκευής. Επίσης, και στους δύο τύπους, ενδιάμεσα των εσωτερικών μονάδων υπάρχουν στεγασμένοι κοινόχρηστοι χώροι οι οποίοι έχουν για στέγαστρο μεταλλικό πλέγμα - σχάρα για να επιτρέπει την αναρρίχηση των φυτών πάνω σε αυτό και να προσφέρει σκιά. Στους ενδιάμεσους αυτούς κοινόχρηστους χώρους έχουν τοποθετηθεί ξύλινες κατασκευές οι οποίες λειτουργούν ως καθίσματα και ταυτόχρονα είναι αποθηκευτικοί χώροι στους οποίους τοποθετούνται τα στρώματα τατάμι. Οι επισκέπτες έχουν την δυνατότητα να δανειστούν τατάμι και να τα χρησιμοποιήσουν για ξεκούραση, γυμναστική κλπ. κατά την διάρκεια της διαμονής τους ενώ τα επιστρέφουν όταν αποχωρούν.

- Υπερυψωμένες πλατφόρμες εφήμερης κατοίκησης

Οι πλατφόρμες αυτές σχεδιάστηκαν με σκοπό να αφήσουν το ελάχιστο περιβαλλοντικό αποτύπωμα στο τοπίο και το έδαφος. Υπάρχουν μονάδες 8άδες, 16άδες, 24άδες, 32άδες και 48άδες ως υπερυψωμένες πλατφόρμες. Πρόκειται για κατασκευή με ξύλινο φέρων οργανισμό (υποστυλώματα και δοκοί 0,2 x 0,2 μ., διαδοκίδες στήριξης δαπέδου και οροφής 0,15 x 0,15 μ.), ξύλινη επένδυση δαπέδου με ντεκ και μεταλλική οροφή από λαμαρίνα στην οποία για μόνωση έχει τοποθετηθεί μαλλί προβάτου. Τα υποστυλώματα πακτώνονται σαν πάσσαλοι στο έδαφος και στηρίζουν μαζί με διαδοκίδες και δοκούς το δάπεδο πλάτους 13 μ. Οι μονάδες χωρίζονται σε 2 επίπεδα: το ισόγειο, το οποίο έχει ύψος 3,5 μ. ενώ το πατάρι 1, 2 μ.. Η πλευρά που έχει θέα την παραλία ή το βουνό απέναντι (νότιο, νοτιοδυτικό ή νοτιοανατολικό μέτωπο) έχει μέγιστο ύψος 5 μ. (η πλευρά που βρίσκεται το πατάρι) ενώ η αντίθετη πλευρά έχει ύψος 4 μ. Έτσι η πλατφόρμα έχει κεκλιμένη οροφή η οποία, μέσω φεγγιτών, επιτρέπει τον αερισμό των εσωτερικών μονάδων και τον φωτισμό του εσωτερικού χώρου. Στα πατάρια υπάρχει μία πτυσσόμενη κατασκευή ξύλινου πλαισίου με δίχτυ πλάτους 2,8 μ. η οποία λειτουργεί ως κρεβάτι, χώρος ξεκούρασης ή αποθήκευσης. Πάνω σε αυτό το πλέγμα μπορεί να τοποθετηθεί και πανί ή ψάθα. Τα πατάρια είναι διαχωρισμένα μεταξύ τους με ύφασμα κουνουπιέρας και ξύλινες περσίδες που ανοίγουν και κλείνουν για ιδιωτικότητα. Στο δάπεδο έχει γίνει προσθήκη, σε κάποιες περιπτώσεις όπου διασταυρώνονται 2 διαδρομές από ξερολιθές ή παραπάνω, μιας υπερυψωμένης εξέδρας στην οποία υπάρχουν ανοιχτά κενά από όπου αναρτώνται υφασμάτινα πλέγματα δημιουργώντας αιώρες για τους παραθεριστές. Όλες οι υπερυψωμένες πλατφόρμες διαθέτουν και μια ξύλινη σκάλα για ανάβαση ή κατάβαση.

- Βυθισμένες πλατφόρμες εφήμερης κατοίκησης

Οι πλατφόρμες αυτές είναι βυθισμένες στο έδαφος για τους λόγους που προαναφέραμε. Υπάρχουν μονάδες 16άδες, 24άδες, 32άδες και 48άδες ως βυθισμένες πλατφόρμες. Πρόκειται για κατασκευή με μεταλλικό φέρων οργανισμό (υποστυλώματα διπλού T και δοκοί, διαδοκίδες στήριξης δαπέδου και οροφής), ξύλινη επένδυση δαπέδου με ντεκ και μεταλλική οροφή από λαμαρίνα στην οποία για μόνωση έχει τοποθετηθεί μαλλί προβάτου. Τα υποστυλώματα πακτώνονται σαν πάσσαλοι στο έδαφος και στηρίζουν μαζί με διαδοκίδες και δοκούς το δάπεδο πλάτους 13 μ. Οι μονάδες χωρίζονται σε 2 επίπεδα: το ισόγειο, το οποίο έχει ύψος 3,5 μ. ενώ το πατάρι 1, 2 μ.. Η πλευρά που έχει θέα την παραλία ή το βουνό απέναντι (νότιο, νοτιοδυτικό ή νοτιοανατολικό μέτωπο) έχει μέγιστο ύψος 5 μ. (η πλευρά που βρίσκεται το πατάρι) ενώ η αντίθετη πλευρά έχει ύψος 4 μ. Έτσι η πλατφόρμα έχει κεκλιμένη οροφή η οποία, μέσω φεγγιτών,

επιτρέπει τον αερισμό των εσωτερικών μονάδων και τον φωτισμό του εσωτερικού χώρου. Τα πατάρια είναι της ίδιας λογικής με τα πατάρια των υπερυψωμένων πλατφορμών με την διαφορά ότι υπάρχει μία πτυσσόμενη κατασκευή έχει μεταλλικό πλαίσιο και όχι ξύλινο. Στον υπόγειο χώρο της πλατφόρμας, στο κομμάτι που έχει σκαφτεί, έχουν τοποθετηθεί κατα μήκος της πλατφόρμας ανάμεσα στις μεταλλικές δοκούς που πακτώνονται στο έδαφος οι δεξαμενές αποθήκευσης νερού που προέρχεται από τις μεταλλικές οροφές των γειτονικών πλατφορμών. Αυτές οι δεξαμενές αποθηκεύουν εφεδρικά νερό σε περίπτωση που οι βροχοπτώσεις δεν επαρκούν για να συγκεντρωθεί η απαιτούμενη ποσότητα νερού για την κάλυψη των αναγκών της περιοχής. Στην όψη η οποία έχει νότιο, νοτιοανατολικό ή νοτιοδυτικό προσανατολισμό (ανάλογα την περίπτωση) έχει τοποθετηθεί στη βάση ένα τοιχίο από οπλισμένο σκυρόδεμα πάχους 0,3 μ. στο οποίο αναρτώνται και ξύλινα σκαλοπάτια για την μετακίνηση των παραθεριστών. στην πλευρά των πλατφορμών αυτών με βόρεια, βορειοανατολική ή βορειοδυτική κατεύθυνση έχει διαμορφωθεί ένας υπαίθριος χώρος με κάθετα στοιχεία μεταλλικού πλέγματος στα οποία αναρτώνται ντουζιέρες. Η λειτουργία των ντουζ κοντά στις βυθισμένες πλατφόρμες έχει 2 θετικά: αρχικά, εξυπηρετεί τους παραθεριστές στο να μην συσσωρεύονται στον κοινόχρηστο χώρο τον ντουζ μαζικά ενώ ταυτόχρονα γίνεται ανακύκλωση των γκρίζων νερών από τα ντουζ που καταλήγουν στο έδαφος γύρω από αυτά και το ποτίζουν λειτουργώντας έτσι και ως χώρος δροσισμού. Οι δεξαμενές αυτές τροφοδοτούνται με το νερό που αποθηκεύεται στις υπόγειες δεξαμενές των βυθισμένων πλατφορμών.

ΕΠΙΔΙΩΞΕΙΣ

Το εγχείρημα ουσιαστικά της εργασίας μας είναι η προώθηση της ιδέας της κατασκευής νέων εναλλακτικών δομών εφήμερης κατοίκησης, ειδικά σε περιοχές όπου ευνοεί το κλίμα και οι συνθήκες οι κατασκευές να είναι απλές, λιτές, οικονομικά και σύντομες σε χρόνο κατασκευή που να αφήνουν το λιγότερο δυνατό περιβαλλοντικό αποτύπωμα στον χώρο ακόμη και στην περίπτωση της αφαίρεσης ή επανατοποθέτησης του ενώ παράλληλα, καλύπτουν τις απαραίτητες ανάγκες. Η χρήση εναλλακτικών τρόπων εκμετάλλευσης φυσικών πόρων, όπως είναι το νερό, η ηλιακή ενέργεια, η αιολική κλπ. που είναι στην επικαιρότητα είναι χρήσιμα εργαλεία τα οποία χρειάζεται να λαμβάνονται υπόψη ειδικά σε συνθήκες όπου μια περιοχή αντιμετωπίζει θέματα ως προς την πρόσβασή της σε δίκτυο ύδρευσης, ρεύματος κλπ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ελληνική βιβλιογραφία

Παγκρατίου Ε., Παπαβασιλείου Α., Βίδος Δ. (2015), *ΟΙ ΤΟΙΧΟΙ ΑΠΟ ΞΕΡΟΛΙΘΙΑ - Εγχειρίδιο για κατασκευές και επισκευές*, Ιωάννινα: Αναπτυξιακή Εταιρεία Ζαγορίου

Τριανταφύλλου Γ. (2010), *ΑΡΧΕΤΥΠΑ. Από τις καλύβες και τα μαντριά στη σύγχρονη τέχνη και αρχιτεκτονική*, Αθήνα: Κ. Αδάμ Εκδοτική

Τζιρτζιλάκη Ε., Σινοπούλου Ρ. (επιμ.) (2018), *ΝΟΜΑΔΙΚΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ. Περπατώντας σε ευάλωτα τοπία*, Αθήνα: FUTURA

Αρτινός Α. (2014), *Η ετεροτοπία της καλύβας*, Αθήνα: ΣΜΙΛΗ

Λαβράνου Ε. (2017), *ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΗ ΓΡΑΜΜΙΚΗ ΠΟΛΗ ΤΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ. Η αστικοποίηση. Ο τουρισμός. Το ελληνικό παράδειγμα* (Ερευνητική εργασία), Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Τμήμα Αρχ. Μηχ.

Κοτζιά Κ., Κωνσταντόπουλος Β., Παπαδόπουλος Λ., Φιλοξενίδου Κ. (2006), *Εισαγωγή, Το Αιγαίο: Μια διάσπαρτη πόλη*, 10η Διεθνής Έκθεση Αρχιτεκτονικής Μπιενάλε Βενετίας: Ελληνική Συμμετοχή, Αθήνα: FUTURA

Αντωνοκοπούλου Μ., Τόλη Κ., Κασσελά Α. (2018), *Τεχνικός Οδηγός για Τεχνολογίες Διαχείρισης Υδάτινων Πόρων*, Αθήνα: Global Water Partnership - Mediterranean (στο πλαίσιο του Προγράμματος Μη Συμβατικών Υδατικών Πόρων που υποστηρίζεται από το Ίδρυμα της Coca-Cola)

Αίσωπος Γ., Νικολοβγένης Α., Οικονόμου Ε. (επιμ.) (2015), *Τοπία Τουρισμού - Ανακατασκευάζοντας την Ελλάδα (Tourism Landscapes - Remaking Greece)*, 14^η Διεθνής Έκθεση Αρχιτεκτονικής Μπιενάλε Βενετίας, Αθήνα: ΔΟΜΕΣ

Τουρνικιώτης Π. (2006), *Σprawł στις γειτονίες του Αιγαίου*, Το Αιγαίο: Μια διάσπαρτη πόλη, 10η Διεθνής Έκθεση Αρχιτεκτονικής Μπιενάλε Βενετίας: Ελληνική Συμμετοχή, σελ. 64, Αθήνα: FUTURA

Ξυδάκης Ν. (2006), *Αρχιπέλαγος - Η ύλη της νοσταλγίας*, Το Αιγαίο: Μια διάσπαρτη πόλη, 10η Διεθνής Έκθεση Αρχιτεκτονικής Μπιενάλε Βενετίας: Ελληνική Συμμετοχή, σελ. 64, Αθήνα: FUTURA

Αντωνοκάκης Σ. (2015), *Σημειώσεις γύρω από την έννοια της «συμβίωσης»*, στο Συμβίωσης, επιμ. Ζήσης Κοτιώνης, Τζιρτζιλάκης, 1^η εκδ, εκδόσεις Καστανιώτη

Φατούρος Δ. (2014) *Η ηπιότητα του τόπου*, Τοπία Τουρισμού - Ανακατασκευάζοντας την Ελλάδα (Tourism Landscapes - Remaking Greece), 14^η Διεθνής Έκθεση Αρχιτεκτονικής Μπιενάλε Βενετίας, Αθήνα: ΔΟΜΕΣ σελ. 180

Φατούρος Α.Δ. (2003), *Προϊστορικότητα: Μια σταθερή παρουσία*, Η Επιμονή της Αρχιτεκτονικής, Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη

Γάννης Αίσωπος, (επιμ.) (2014), *Τοπία Τουρισμού: Ανακατασκευάζοντας την Ελλάδα*, Αθήνα: Εκδόσεις ΔΟΜΕΣ

Παπαστεργιάδου, Εύα (Υπεύθυνη Σύνταξης) (1996), *Ειδικό Διαχειριστικό Σχέδιο για την Περιοχή Όρος Ίταμος-Σιθωνία (GR1270002)*, Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας-Ελληνικό Κέντρο Βιοτόπων-Υγροτόπων, Θέρμη, σελ. 274 & σελ.17 Παραρτήματα

- Ξένη βιβλιογραφία

Risky Ayu Kristanti, Wei Jie Ngu, Adhi Yuniarto, Tony Hadibarata (2021, 04.01), *Rhizofiltration for Removal of Inorganic and Organic Pollutants in Groundwater: a Review*, Αναρτήθηκε από: <https://biointerfaceresearch.com/wp-content/uploads/2021/01/20695837114.1232612347.pdf>

Ballard J. (2010), *The largest theme park in the world in the complete short stories of J.G Ballard*. 1st ed. New York: W.W.Norforf.Co

Urbain (2000), *Στην ακροθαλασσιά – Η μεταμόρφωση του ταξιδιώτη σε παραθεριστή*, 1η εκδ. Αθήνα, εκδόσεις Ποταμός

Urri (2002), *The tourist gaze*, 1st ed., London: London Publications

Φλωμπέρ, (1995), *Γράμματα του Φλωμπέρ από την Ελλάδα 1850-51*, Αθήνα: εκδόσεις Άγρα

De Botton.A (2012), *Η τέχνη του Ταξιδιού*, 7^η έκδοση, Αθήνα, εκδόσεις Πατάκη

- Περιοδικά

Τριανταφύλλου Γ (2020), *Τα δικά μου αρχέτυπα*, ΔΟΜΕΣ. Αρχέτυπα, Τόμος 153, σελ. 18-37

Κοκκίνου Μ., Κούρκουλας Α (2020), *Δοκίμιο*, ΔΟΜΕΣ. Αρχέτυπα, Τόμος 153, σελ. 55

Γιαννίσης Δ. (2020), *Αΐγυπτος 1998*, ΔΟΜΕΣ. Αρχέτυπα, Τόμος 153, σελ. 42

Δελιγιάννη Ν., Σπυρίδωνος Γ.(2020), *Εν αρχή ο τόπος*, ΔΟΜΕΣ. Αρχέτυπα, Τόμος 153, σελ.45

Δράγωνα Π., Χριστοπούλου Β. (2020), *Δοκίμιο*, ΔΟΜΕΣ. Αρχέτυπα, Τόμος 153, σελ. 47

Κουζούπη Α. (2020), *Δοκίμιο*, ΔΟΜΕΣ. Αρχέτυπα, Τόμος 153, σελ. 59

Κοντόζογλου Κ. (2020), *Η ΑΥΛΗ*, ΔΟΜΕΣ. Αρχέτυπα, Τόμος 153, σελ. 56

Κίζης Κ. (2020), *Δοκίμιο*, ΔΟΜΕΣ. Αρχέτυπα, Τόμος 153, σελ. 54

Πανέτσος Γ. Α. (2017), *Θερινή κατοικία, Άγιος Νικόλαος, Σιθωνία, Χαλκιδική, Αρχιτέκτον: Εύα Σοπέογλου*, ΔΟΜΕΣ. Επετηρίδα Ελληνικής Αρχιτεκτονικής 2017. Ειδική έκδοση, Τόμος 141Α, σελ. 25-25

Καλαμποκίδης Κ., Κωνσταντινίδης Π., Βασιλάκος Χ. (2004), *Χωρική ανάλυση της επίδρασης της φωτιάς/ανθρώπου/περιβάλλοντος στη βλάστηση Αγίου Όρους και Σιθωνίας*, Γεωγραφίες, Τόμος Νο 8, σελ. 89-106

- Διαδίκτυο

Χαράμη Όλγα (2019, 18.01), *Ξερολιθιά, η παγκόσμια*, Η Καθημερινή, Αναρτήθηκε από <https://www.kathimerini.gr/k/travel/1005227/xerolithia-i-pagkosmia/>

Παπαϊωάννου Τ. (2017, 02.11), *Τα υποβλητικά τοπία των βράχων*, Ελευθεροτυπία, Αναρτήθηκε από <https://www.greekarchitects.gr>

Καράλη Μ. (επιμ.) (2000), *Παρεμβάσεις στα ρέματα*, ΕΜΠ, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Αθήνα, Αναρτήθηκε από <https://dasarxeio.com/2015/09/19/23911/>

Καραλή Μ., Βαΐου Ν. (2014, 25.10), *Η ανάπτυξη της πόλης και οι διαδρομές των ρεμάτων στην Αθήνα*, Dasarxeio, Αναρτήθηκε από <https://dasarxeio.com/2014/10/25/17335/>

Κωνσταντινίδης Γ., (2011, 01.01), *Αληθινή Αρχιτεκτονική από τον Άρη Κωνσταντινίδη*, Athens Voice, Αναρτήθηκε από https://www.athensvoice.gr/life/home/architecture/15347_alithini-arhitektoniki-apo-ton-ari-konstantinidi

[ΜΑΘΕ ΓΙΑ ΤΟ ΝΕΡΟ / ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ](https://www.eydap.gr/LearnAboutWater/enviromental-programs/), ΕΥΔΑΠ, Αναρτήθηκε από <https://www.eydap.gr/LearnAboutWater/enviromental-programs/>

Πόσιμο νερό (2006, 06.03), Αναρτήθηκε από https://ec.europa.eu/environment/archives/youth/water/water_drinking_el.html?fbclid=IwAR0g3XicuRxlW2IFPukvmny-cKUmSyBmT7UBNaTpnMV4CC8FL1fw4OIKcMQ

Rhizofiltration (Τελευταία αναθεώρηση: 2021, 28.06), Αναρτήθηκε από: <https://www.imedpub.com/scholarly/rhizofiltration-journals-articles-ppts-list.php>

Ριζοφιλτράρισμα, Αναρτήθηκε από <https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A1%CE%B9%CE%B6%CE%BF%CF%86%CE%B9%CE%BB%CF%84%CF%81%CE%AC%CF%81%CE%B9%CF%83%CE%BC%CE%B1>

Το μικρό, βραβευμένο ησυχαστήριο στην Χαλκιδική που εμπνέεται από την ελιά και το ελληνικό φως (άρθρο) (2017, 07.05), Αναρτήθηκε από <https://www.lifo.gr/culture/design/mikro-brabeymeno-isyhastirio-stin-halkidiki-poy-empneetai-apo-tin-elia-kai-elliniko>

ΤΟ ΚΡΙΑΡΙΤΣΙ (2019), <https://www.kriaritsi.gr/el> (πρόσβαση 4 Σεπτεμβρίου 2019)

Ιωάννης Παπαευθυμίου (μελετητής), (2-13, Ιούνιος 07), *Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (Σ.Μ.Π.Ε.) « Αγίου Ιωάννη Σιθωνίας»* (τεχνικός σύμβουλος ΔΕΚΑΘΛΟΝ ΑΕ), Αναρτήθηκε από <https://www.hradf.com/storage/files/uploads/83c9732b21d286b65408481c38448f09.pdf?fbclid=IwAR17owOP8vYTrQo8d2RQp22uEBi9yzOXDdijj6WfycdKJ9rly-hjePQSxU>

Chersonissos Sithonias (GR1270014) (2020), Αναρτήθηκε από <https://natura2000.eea.europa.eu/> (έκδοση βάσης δεδομένων τέλη 2019 - 12.06.2020)

Platanitsi - Sykia: Akr. Rigas - Akr. Adolo (GR1270009) (2020), Αναρτήθηκε από <https://natura2000.eea.europa.eu/> (έκδοση βάσης δεδομένων τέλη 2019 - 12.06.2020)

Oros Itamos (GR1270002) (2020), Αναρτήθηκε από <https://natura2000.eea.europa.eu/> (έκδοση βάσης δεδομένων τέλη 2019 - 12.06.2020)

Χρίστη Σωτηρίου (2017, Φεβρουάριος 02), *Τι είναι οι υγρότοποι και γιατί τελικά, πρέπει να μας ενδιαφέρει η προστασία τους;*, Αναρτήθηκε από <https://contentarchive.wwf.gr/blog/1906-2017-02-02-08-13-52>

- Άλλες πηγές

Συνέντευξη (2020) από τον Νίκο Χατζημιχαήλ, επιχειρηματία που δραστηριοποιείται στην περιοχή (ιδιοκτήτης οργανωμένης κατασκήνωσης)

Παράρτημα - υποσημειώσεις

1. "Υπαιθρος" εναλλακτικά, ορίζεται συχνά ως μια αχανής γεωγραφική έκταση στην οποία κυριαρχούν οι αγροτικές δραστηριότητες και οι φυσικοί πόροι, από την οποία οι πόλεις εξασφαλίζουν τρόφιμα καθώς και φυσικούς πόρους προκειμένου όχι μόνο να λειτουργήσουν αλλά και να αναπτυχθούν. Επίσης, εξετάζοντάς την από μια άλλη οπτική, αυτή εκλαμβάνεται και ως χώρος, όπου διατηρείται η πολιτιστική παράδοση, ένας χώρος που οι σχέσεις των ανθρώπων παραμένουν κοινοτικές και εκεί που παρατηρείται μια καλύτερη ποιότητα της ζωής (πχ. ηρεμία, χωρίς άγχος και ρύπανση). Οι δύο αυτές εικόνες μπορεί μεν να περιέχουν στοιχεία αλήθειας, αλλά σήμερα η κατάσταση έχει αλλάξει ριζικά. (Μαραβέγιας, 2007) Επίσης, έχουν ειπωθεί και ορισμοί για τον χαρακτηρισμό των αγροτικών περιοχών όπως είναι «οι χώροι όπου οι άνθρωποι περνούν το μεγαλύτερο μέρος του χρόνου εργασίας τους σε γεωργικές εκμεταλλεύσεις» (IFAD,2001, σ.17 στο Ashley and Maxwell,2001) ή εναλλακτικά «εκεί που η γη είναι άφθονη και σχετικά φτηνή» (Wiggins και Proc - for στο Ashley and Maxwell,2001) και πλήθος άλλων. (Στυλιανός Σταυριανάκης, 2013). Το 1997 αναφέρεται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή ότι σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης για τις αγροτικές περιοχές, δηλαδή την ύπαιθρο, δεν υπάρχει κανένας κοινός ορισμός, εφόσον τα κράτη μέλη έχουν αναπτύξει δικούς τους ορισμούς κοινωνικών, οικονομικών κ.ά κριτηρίων που διαφέρουν μεταξύ τους και δεν μπορούν να ενοποιηθούν καθολικά. (ΕC,1997,σ.7)

2. Ο ΟΣΣΑ έχει επιχειρήσει να κάνει 2 τυπολογήσεις για τον βαθμό ενσωμάτωσης των τοπικών οικονομιών σε εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο και την πληθυσμιακή πυκνότητα. Σε σχέση με το ζήτημα των τοπικών οικονομιών ο ΟΣΣΑ διακρίνει 3 κατηγορίες: τις απομακρυσμένες περιοχές (αραιοκατοικημένες και απομονωμένες ζώνες μακριά από αστικά κέντρα), τις ενδιάμεσες ζώνες και τις οικονομικά ενσωματωμένες (κοντά σε αστικές περιοχές) και με βάση την πληθυσμιακή πυκνότητα διακρίνει ακόμη 3 κατηγορίες: τις κυρίως αγροτικές περιφέρειες, τις σημαντικά αγροτικές ή ενδιάμεσες περιφέρειες και τις κυρίως αστικές περιφέρειες. Ακόμη, δημιουργήθηκε και ο ορισμός των «λιγότερο ευνοημένων περιοχών (ΛΕΠ)» (less favoured areas) ο οποίος καταρτίστηκε για να βοηθήσει τις γεωργικές εκμεταλλεύσεις που χωροθετούνται σε περιοχές να αποκομίσουν άμεση οικονομική/χρηματική στήριξη αλλά και την εφαρμογή ειδικών μέτρων πολιτικής (Παπαδόπουλος και Λιαρικός, 2004). Τρεις τύποι ΛΕΠ διακρίνονται: ορεινές και ημιορεινές περιοχές, τις απλές «ΛΕΠ», και τις «ΛΕΠ» με ιδιαίτερα προβλήματα (Απόστολος Γ. Παπαδόπουλος, Χρίστος Χαλκιάς, Αντιγόνη Φάκα, 2008)

3. Ένας ενδιάμεσος χώρος (in – between) είναι ο χώρος που προσδιορίζει αυτήν την 'δυσνητικοποίηση' της ταυτότητας, την δυνατότητα, η οποία διαρκώς απειλεί να διαρρήξει τα όρια των ταυτοτήτων που την αποτελούν: 'Ο χώρος του in - between είναι ο τόπος για κοινωνικούς, πολιτιστικούς και φυσικούς μετασχηματισμούς: Είναι ο μόνος χώρος – ο χώρος γύρω ή ανάμεσα από ταυτότητες- όπου το γίνεσθαι, το άνοιγμα στο μελλοντικό υπερτερεί της συντηρητικής ώθησης για να επανακτηθεί η συνοχή και η ενότητα' (Grosz Elizabeth, 'Architecture from the outside. Essays on virtual and real space' , The MIT Press, Cambridge, 2001). Επίσης, ο 'ενδιάμεσος χώρος' μπορεί να λειτουργεί ως μια ευεργετική δομική ασυνέχεια, η οποία καθορίζει τις δομικές συσχετίσεις μεταξύ διαφορετικών προγραμμάτων. Μια περιοχή, η οποία είναι αδιευκρίνιστη δομικά μπορεί να παράγει μεταβαλλόμενες συσχετίσεις και ο συνολικός οργανισμός που δημιουργείται να είναι ασταθής και για τον λόγο αυτό διαπραγματεύσιμος. Άρα, η δομική αυτή ασυνέχεια του 'ενδιάμεσου χώρου' μπορεί να διαμορφώνει την ασταθή σχέση μεταξύ δυο διαφορετικών συστημάτων. Αυτό θα σημαίνει ότι η σχέση αυτή δεν είναι θεμελιωμένη, αλλά τίθεται πάντα ως πρόβλημα και ως ένα ερώτημα, το οποίο μπορεί να δεχθεί διαφορετικές απαντήσεις. (Νεκτάριος Κεφαλογιάννης, Χρίστος Παπαστεργίου, 2006)

4. Grosz Elizabeth, 'Architecture from the outside. Essays on virtual and real space' , The MIT Press, Cambridge, 2001

5. Το κενό είναι ένα σύστημα του χώρου μέσα στο οποίο πραγματοποιούνται τελικά διαδικασίες δημιουργίας και απασχόλησης (Νεκτάριος Κεφαλογιάννης, Χρίστος Παπαστεργίου, 2006)

6. Η λέξη «τουρ» προέρχεται από τη λατινική ρίζα *turnare* ή το ελληνικό τόρνος, το μηχάνημα για την επεξεργασία ξύλου, ή ο κύκλος, και όταν συνδυάζεται με τα προσφύματα -ιστ- ή -ισμ-, υποδηλώνει την ενέργεια της κίνησης σε κύκλο. «Τουρίστας», δίχως το φορτίο των κυρίαρχων εμπορικών συμπαραδηλούμενων, απλά και κυριολεκτικά σημαίνει εκείνον που κινείται σε κύκλο. Στην έννοια της περιφοράς ενυπάρχει η διάσταση του τελετουργικού να ταξιδεύεις κυκλοτερώς, όπου είναι η αρχή και το τέλος, συμβολίζει πράξη που συντελέστηκε. (Neri&Hu de - sign and research office/Lyndon Neri Rossana Hu., collaborators Aleksandra Duka, Xu Dan, Anna Siu, Nellie Yang, «100 χαρακτηριστικά: Ταξίδι εντός», Τοπία Τουρισμού: Ανακατασκευάζοντας την Ελλάδα, σελ.637). Tourism: Τουρισμός, περί το 1810, από το *tour* + -ism / Tour: περί το 1300, από το γαλλικό *tor*, *tourne*, *tourne* «στροφή, τέχνασμα, γύρος, περιφέρεια», από το *turner*, *turner* «στρέφω». Η έννοια μιας «διαρκούς βόλτας ή εκδρομής» είναι από το 1640. (Τηλέμαχος Ανδριανόπουλος, Θάνος Μπαμπανέλος, Κώστας Μαύρος, Γιώργος Κωστόγλου, Αντιγόνη Τσιβανίδου, «Contour», Τοπία Τουρισμού: Ανακατασκευάζοντας την Ελλάδα (Αθήνα, Δομές, 2015), σελ.644)

7. Ο Ε.Ο.Τ (Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού) είναι ο κρατικός φορέας του τουριστικού τομέα με κύρια αποστολή την οργάνωση, ανάπτυξη και προώθηση του τουρισμού στην Ελλάδα με την αξιοποίηση όλων των δυνατοτήτων της χώρας, ακολουθώντας δράσεις τουριστικής προβολής της Ελλάδας στο εσωτερικό και το εξωτερικό, εποπτείας και ελέγχου της γενικότερης τουριστικής αγοράς, αλλά και κάθε άλλη δραστηριότητα που κρίνεται απαραίτητη για την υποστήριξη και προβολή του ελληνικού τουριστικού προϊόντος. (<http://www.gnto.gov.gr/>)

8. Πριν δημιουργηθούν τα ξενοδοχεία και γίνουν οι κατοικίες των ντόπιων κατοίκων της ελληνικής υπαίθρου ξενώνες, πριν περιφραχθούν οι παραλίες και ήταν της μόδας η κατασκήνωση με σκηνές απλωμένες άναρχα στις παραλίες και τα *sleeping bags* , οι *hippies* του '60 ανακάλυψαν πρώτοι το μεγαλείο του Αιγαίου ως χώρα ελευθεριακής κατοίκησης (Λότης Παπαδόπουλος, «Ελληνικός τουρισμός: Γαλάζια πορεία χωρίς (μπλε) οδηγό», Τοπία Τουρισμού: Ανακατασκευάζοντας την Ελλάδα (Αθήνα, Δομές, 2015), σελ.316-317)

9. Τα Ξενοδοχεία "Ξενία" (Xenia Hotels) ήταν μέρος ενός Κρατικού προγράμματος το οποίο στόχευε την ανάδειξη του φυσικού κάλλους της Ελλάδας σε παγκόσμιο επίπεδο, υπό την εποπτεία του Ε.Ο.Τ. Το πρόγραμμα είχε τεθεί σε λειτουργία από το 1953 έως το 1967(αμέσως πριν την άνοδο της Χούντας, το οποίο με βάση την εφαρμογή του σχεδίου Μάρσαλ, στην Ελλάδα ο τουρισμός αποτελεί μια από τις κινητήριες δυνάμεις για την ανάκαμψη της οικονομίας). Το πρόγραμμα των κρατικών ξενοδοχείων "ΞΕΝΙΑ" προαναγγέλλει μια σειρά ξενοδοχειακών εγκαταστάσεων (Ξενοδοχεία, Μοτέλ, Τουριστικά Περίπτερα και οργανωμένες Πλάζ), κατά μήκος των Εθνικών Οδών, Αρχαιολογικών Χώρων ή σημείων εξαιρετού φυσικού κάλλους. Έπειτα από την εφαρμογή αυτού του σχεδίου η εικόνα της Ελλάδας μεταφέρεται σε όλη την Υφήλιο. Η Ελλάδα καθίσταται διεθνής τουριστικός προορισμός και το διεθνές στυλ σε κοινό δρόμο με την τοπική παράδοση θα ορίσουν νέες συνέχειες και ασυνέχειες στο μεταπολεμικό αστικό και φυσικό τοπίο της Ελλάδος. Βικιπαίδεια, Ξενία (ξενοδοχεία) (2020)

10. Το «τουριστικό παράδοξο», όπως το επινοεί ο Α. Καλίνσκη δηλώνει το ότι πολλές τουριστικές περιοχές έχουν την τάση να χάνουν σημαντικά χαρακτηριστικά τους (πολιτιστικά, περιβαλλοντικά κλπ.) που τις αναδεικνύουν ως πόλους έλξης . Ο Dean MacCannell διατυπώνει την «διαλεκτική της αυθεντικότητας» στην οποία υποστηρίζεται ότι ο τουρισμός αναπόφευκτα στην σταδιακή νοηματική

βεβήλωση των τουριστικών περιοχών. (Μιχάλης Νικολακάκης, «Το τουριστικό παράδοξο»: Για την ιστορία του τουρισμού στην Ελλάδα από το 1950 μέχρι σήμερα, Τοπία Τουρισμού: Ανακατασκευάζοντας την Ελλάδα (Αθήνα, Δομές, 2015), σελ. 38-39)

11. Opus isodorum ("έργο ίσου ύψους") είναι μια αρχαία τεχνική κατασκευής τοίχων με ασπίδες. Χρησιμοποιεί τέλεια κομμένα, εντελώς κανονικά τετράγωνα τετράγωνα τετράγωνα ίσου ύψους και μερικές φορές ίδιου μήκους. Στην κλασική αρχαιότητα αυτή η τεχνική τελειοποιήθηκε και χρησιμοποιήθηκε ευρέως, ειδικά για δημόσια κτίρια (ναοί, θέατρα, αμφιθέατρα κ.λπ.). Ένα από τα πιο γνωστά παραδείγματα είναι ο Παρθενώνας. (Vitruvius 1990 – Marcus Vitruvius Pollio: *De set knjiga o arhitekturi*, translated by Matija Lopac, Sarajevo, 1990, σελ.41–46, Müller / Vogel 1999 – Werner Müller; Gunther Vogel: *Atlas arhitecture 1*, translated by Milan Pelc, Zagreb, 1999., σελ. 3, 31, 60, 61, Suić 1976 – Mate Suić: *Antički grad na istočnom Jadranu*, Zagreb, 1976, σελ. 108, 110)

12. Κριός ή κριάρι είναι το αρσενικό πρόβατο ή αμνός το οποίο ονομάζεται έτσι ως στάδιο μορφής του προβάτου. Κατάγεται από το moulfon (μουλφόν ή αγρίνιο είναι το άγριο πρόβατο το οποία ανήκει στα αιγώδη, είναι πρόγονος του εξημερωμένου προβάτου που υπάρχει στην κτηνοτροφική δραστηριότητα της χώρας μας σήμερα και κατάγεται από την Νότια και Νοτιοδυτική Ασία) και από την νεολιθική εποχή και μετά η Ελλάδα φιλοξενεί το ζώο αυτό που είχε και έχει έναν από τους σημαντικότερους ρόλους στην ανάπτυξη της κτηνοτροφίας στην χώρα. Μετά από μία περίοδο εξαφάνισης, το ζώο αυτό εμφανίστηκε ξανά στα Βαλκάνια ως ένα άγριο και ταυτόχρονα εξημερωμένο είδος που έχει οικειοποιηθεί με τους ορεινούς τόπους της υπαίθρου της Ελλάδας. Τα περισσότερα σήμερα ανήκουν σε κοπάδια που βοσκούν κτηνοτρόφοι και έχουν διασταυρωθεί πολλές φορές και με συγγενή ράτσες. (Βικιπαίδεια: Moulfon, European moulfon, Αγρίνιο, Πρόβατο)

13. Σε γενικές γραμμές το μεσογειακό κλίμα χαρακτηρίζεται από ζεστά, ξηρά καλοκαίρια και δροσερούς και υγρούς χειμώνες. Διακρίνεται σε μεσογειακό παράκτιο και σε μεσογειακό ενδοχώρας. Το κλίμα της Ελλάδας μπορεί να χωριστεί στις ακόλουθες μεσογειακές κλιματολογικές υποτυπίες: Μεσογειακό (ξηρό και υγρό : Αυτό το κλίμα προκύπτει στα νησιά του Αιγαίου, ιδιαίτερα στις Κυκλάδες και τα Δωδεκάνησα, στα νότια και στην Εύβοια, περιοχές χαμηλού υψόμετρου της Απτικής, στις δυτικές, ανατολικές και νότιες πεδιάδες χαμηλού υψόμετρου της Πελοποννήσου και τις περιοχές χαμηλού υψόμετρου της Κρήτης. Κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού, ο καιρός είναι πιο ηλιόλουστος και ξηρός, και κάθε βροχόπτωση πέφτει υπό μορφή ψιχάλας ή καταιγίδας από σωρειτομελανίες. Ο αέρας είναι συνήθως ζεστός κατά τη διάρκεια της ημέρας και ευχάριστα ζεστός το βράδυ, αλλά υπάρχουν μερικές πολύ συννεφιασμένες ημέρες, ειδικά στα νησιά των Κυκλάδων και γύρω τους. Μπορεί να προκύψουν κύματα καύσωνα, αλλά συνήθως είναι ήπια στις παράκτιες περιοχές, όπου οι θερμοκρασίες συγκρατούνται από τη σχετικά πιο δροσερή θάλασσα και την αύρα της θάλασσας. Οι χειμώνες είναι υγροί και κάθε χιόνι που πέφτει δεν διαρκεί πολύ, ειδικά στις πλαγιές οι οποίες κοιτάνε προς το νότο. Η βροχή σε αυτή την κλιματική ζώνη λαμβάνει σχετικά υψηλότερη ποσότητα βροχοπτώσεων., Αλπικό μεσογειακό, Μεταβατικό Ηπειρωτικό – Μεσογειακό και Ημι – άνυδρο κλίμα (ζεστό και κρύο) Στο Κριαρτίτσι συναντάμε το Μεσογειακό. (Βικιπαίδεια, Κλίμα της Ελλάδαςψ (2019))

14. Οι συνθήκες για την ανάπτυξη του δάσους που υπήρχε αλλά και τα χαρακτηριστικά του εδάφους οφείλονται στην ευνοϊκή τοποθεσία του που βρέχεται από τα νερά του Αιγαίου. Κατά την διάρκεια των χειμερινών μηνών, η περιοχή έχει από τις χαμηλότερες θερμοκρασίες της χώρας λόγω της γεωγραφικής της θέσης, καθότι βρίσκεται στην άκρη του 2ου ποδιού της Χαλκιδικής σχεδόν πάντοτε είναι εκτεθειμένη σε θαλασσινά ρεύματα αέρα (αύρα). Γενικότερα, η περιοχή δεν πληττεται από μεγάλες θερμοκρασίες και παράλληλα υπάρχει μηδενική σχεδόν υγρασία στην περιοχή, κάτι που καθιστά το κλίμα εκεί ικανοποιητικά ανεκτό καθ' όλη την διάρκεια του χρόνου. Παράλληλα, δεν υπάρχουν λιμνάζοντα ύδατα ευρύτερα στην περιοχή, με εξαίρεση ένα ρέμα μικρής έκτασης που φτάνει έως την άκρη της ακτής.

15. Η κατασκήνωση (συχνά χρησιμοποιείται και ο αγγλικός όρος 'camping') είναι ένας τρόπος προσωρινής εγκατάστασης και διαμονής ενός ή περισσότερων βραδιών στη φύση, συνήθως εντός σκηνής και με τη βοήθεια υπνόσακου. Στις μέρες μας, τις περισσότερες φορές η διανυκτέρευση στο φυσικό περιβάλλον πραγματοποιείται ηθελημένα, για λόγους αναψυχής και επαφής με τη φύση. Η οργανωμένη κατασκήνωση πραγματοποιείται σε ειδικά διαμορφωμένο για

αυτό το σκοπό χώρο, γνωστό και ως 'κάμπινγκ' ('camping'). Τέτοιοι χώροι είναι δυνατόν να παρέχουν από απολύτως βασικές διευκολύνσεις στον κατασκηνωτή (νερό, ηλεκτρικό ρεύμα, χώρους υγιεινής) μέχρι και υπηρεσίες ενός τυπικού ξενοδοχείου (εμπορικά καταστήματα, νυχτερινή διασκέδαση κ.α.). Πρωτοπόρος της σύγχρονης οργανωμένης κατασκήνωσης θεωρείται ο Τόμας Χόλντινγκ. Ο Χόλντινγκ έγραψε το 1908 τον πρώτο Οδηγό Κατασκηνωτών. Κατά τη διάρκεια του 20ου αιώνα, ο παραθερισμός σε οργανωμένες κατασκηνώσεις γενικεύθηκε και εξελίχθηκε ραγδαία σε όλες τις χώρες. Το 1932 είναι η χρονιά ίδρυσης της Διεθνούς Ομοσπονδίας Παραθεριστών Κάμπινγκ, η οποία έχει ως βασικό σκοπό την υπεράσπιση των δικαιωμάτων των οργανωμένων κατασκηνωτών. Σε όλους τους τουριστικούς προορισμούς του πλανήτη που συνήθως επικρατούν ευνοϊκές καιρικές συνθήκες, υπάρχει πλήθος οργανωμένων κάμπινγκς. Σύμφωνα με καταγραφή της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας, το έτος 2002 η Ελλάδα απαριθμούσε 352 οργανωμένα κάμπινγκς, με δυνατότητα φιλοξενίας πάνω από 30.000 σκηνές και επιπλέον δυνατότητα διαμονής σε περίπου 1.000 λυόμενα οικήματα ('bungalows'). Στην ελεύθερη κατασκήνωση οι κατασκηνωτές διανυκτερεύουν συνήθως σε μέρη με πλούσια φυσική ομορφιά (παραλίες, οροπέδια, όχθες ποταμών). Η ελεύθερη κατασκήνωση προσφέρει καλύτερες ευκαιρίες για επαφή με τη φύση ή, αν το επιθυμεί ο κατασκηνωτής, απομόνωση, όμως έχει και περισσότερες δυσκολίες, καθώς οι κατασκηνωτές πρέπει να φροντίσουν οι ίδιοι τα πάντα σχετικά με τη διαμονή τους. Στην Ελλάδα, η ελεύθερη κατασκήνωση απαγορεύεται σε οποιαδήποτε μη ιδιωτική περιοχή. Παρόλ' αυτά είναι ιδιαίτερα δημοφιλής και μέχρι πριν κάποια χρόνια υπήρχε μια σχετική ανοχή από τις αρχές. Τα τελευταία χρόνια διώκεται ενεργά, με σκοπό την πρόληψη των πυρκαγιών και την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος. Κάποιοι όμως από τους φίλους της ελεύθερης κατασκήνωσης υποστηρίζουν ότι αυτό γίνεται για να τονωθούν τα οργανωμένα κάμπινγκ και τα ξενοδοχεία. Δημοφιλείς προορισμοί των ελεύθερων κατασκηνωτών είναι τα φαράγγια του Να στην Ικαρία, η Ελαφώνησος, η Αντίπαρος, η Γαύδος, ο Άγιος Ευστράτιος και η Σαμοθράκη. Σε ορισμένες περιπτώσεις, η ελεύθερη κατασκήνωση συνδυάζεται με γυμνισμό. (Βικιπαίδεια, Κατασκήνωση, 2019)

16. Οι όροι *Naturism*, γυμνισμός και κοινωνική γυμνότητα ορίζεται γενικά ως η πρακτική της έκθεσης του γυμνού σώματος. Οι όροι *naturism* και γυμνισμός γενικά επίσης σημαίνουν ότι οι δραστηριότητες γίνονται σε μη σεξουαλικά ή οικογενειακά πλαίσια. Η χρήση και ο καθορισμός αυτών των όρων ποικίλλουν γεωγραφικά και ιστορικά. Προς το παρόν, στόχος είναι η δημιουργία ενός άρθρου απαριθμώντας την ιστορική χρήση των όρων *naturism* και γυμνισμού και πώς διαφέρουν μεταξύ των διαφορετικών πολιτισμών, των χωρών, και των χρονικών διαστημάτων στην ιστορία. Ένα κέντρο γυμνιστών (λέσχη, θέρετρο ή άλλη εγκατάσταση) είναι μια θέση όπου η γυμνότητα επιτρέπεται ανοιχτά. Οι γυμνιστές πιστεύουν ότι το γυμνό ανθρώπινο σώμα πρέπει να είναι αποδεκτό, να είναι σεβαστό και να το χαιρόμαστε. Πιστεύουν ότι η θέα του γυμνού σώματος δεν είναι ντροπή, δεν διαφθείρει, δεν είναι υποτιμητική ή επικίνδυνη. Δεν θεωρούν ότι η συνεύρεση γυμνών ανθρώπων είναι κάτι ανήθικο ή σεξουαλικό. Πιστεύουν ότι η γύμνια είναι μία υγιής φυσική κατάσταση, ότι η γύμνια είναι η πιο αγνή μας κατάσταση μια και έχουμε γεννηθεί γυμνοί. Το μοντέρνο κίνημα του γυμνισμού είναι μια αναβίωση αρχαίων εθίμων που ήταν κυρίαρχα σε μεγάλο μέρος του κόσμου. Ακόμα και οι Εσκιμώοι πήγαιναν γυμνοί στα ιγκλού τους. Την σημερινή εποχή μόνο μερικές απομονωμένες φυλές συνεχίζουν την πρακτική της γύμνιας με λίγα ή ακόμα και καθόλου ρούχα. Υπάρχουν τέτοιες κοινότητες στον Αμαζόνιο, στην υποσαχάρια Αφρική και στη Νέα Γουινέα. Ο γυμνισμός δεν πρέπει να συγχέεται με την επιθυμία κάποιου να δει άλλους γυμνούς για σεξουαλικούς λόγους (ηδονοβλεψίας) ή με την επιθυμία κάποιου να τον δουν γυμνό για σεξουαλικούς λόγους (επιδειξίας). Πολλοί άνθρωποι πιστεύουν ότι με το να είναι γυμνοί γίνονται πιο αποδεκτοί από τους άλλους για αυτό που είναι, τόσο σωματικά όσο πνευματικά και συναισθηματικά. Χωρίς ρούχα η κοινωνική τάξη του καθενός δεν είναι άμεσα ορατή. (Βικιπαίδεια, Γυμνισμός, 2020). Όταν μιλάμε για γυμνισμό, δεν μπορούμε παρά να αναφερόμαστε στους σύγχρονους χρόνους μιας και στην αρχαιότητα η θέα του γυμνού σώματος ήταν κάτι απόλυτα φυσιολογικό. Στην νεοελληνική πραγματικότητα όμως, άρχισε να διαδίδεται με τον τουρισμό. Οι ξένοι που έρχονταν για να απολαύσουν τις παραλίες έφεραν στις βαλίτσες τους νέα ήθη. Στην Ελλάδα το πρώτο ξενοδοχείο γυμνιστών βρισκόταν στην Αργολίδα. Τη δεκαετία του 80, οι νόμοι περί ηθικής έχουν πια χαλαρώσει. Και στην περιοχή της Ερμιόνης, ανοίγει ένα ξενοδοχείο που όμοιό του δεν είχε υπάρξει ξανά στη χώρα, ένα ξενοδοχείο γυμνιστών. Το «Σαλάντι» γρήγορα γίνεται γνωστό σε όλη την Ευρώπη και αποκτά όλο και περισσότερους επισκέπτες. Μαζί με αυτούς όμως, καταφθάνουν και ηδονιστές από την Αθήνα και άλλα μέρη που οργάνωναν ομαδικές εκδρομές για να «πάρουν μάτι». Οι κάτοικοι των διπλανών χωριών εξοργίστηκαν, υποψιάζονταν σεξουαλικά

όργια και βοηθούμενοι και από την εκκλησία πρωτοστάτησαν σε μια πραγματική μάχη για το κλείσιμο της μονάδας. Τελικά, τα κατάφεραν και η μονάδα έκλεισε. (ιστοσελίδα Newsbeat, Γιατί γδύνονται οι άνθρωποι τα καλοκαίρια;, (2019))

17. Η παραλία Κριαρίτσι είναι από το πιο "ελκυστικό" σημείο της περιοχής για τους τουρίστες που την επισκέπτονται, καθώς είναι και ο κύριος προσορισμός στο Κριαρίτσι τα καλοκαίρια. Είναι μία χαρακτηριστική παραλία της Χαλκιδικής και ανήκει στην κατηγορία των ακτών που έχουν μικρές και μεγάλες αμμούδες (μέσης διαμέτρου άμμο) θυμίζοντας τις ακτές τροπικών νησιών, αυτές που είναι και οι πιο αγαπητές και τις προτιμούν στην Ελλάδα από εκείνες που έχουν βότσαλα και μεγάλες πέτρες κοντά στο νερό και είναι δύσκολο να περπατάει κάποιος πάνω τους ή να απλώσει την πετσέτα και να καθίσει. Η ακτή, από εκεί που αρχίζει το νερό της θάλασσας και όσο προχωράει κάποιος στα βαθιά βαθιάει σχετικά γρήγορα αλλά ομαλά χωρίς απότομες διαβαθμίσεις (αβαθή και μέσου βάθους νερά). Εξαίτιας του μητρικού εδάφους της περιοχής, όσο πλησιάζει κανείς προς την θάλασσα, δεν υπάρχουν καθόλου ίχνη λάσπης (ίλις), βότσαλα και πέτρες και γι' αυτό η παραλία να έχει καθαρά, διαυγή γαλαζοπράσινα νερά, τα οποία υπό ορισμένες συνθήκες παίρνουν και εξωπραγματικές "τρικολόρ" διαβαθμίσεις χρωματισμών μεταξύ τους που συνεχώς αλλάζουν. Σε αυτό συμβάλλει και το γεγονός ότι δεν υπάρχουν φύκια και αχινοί (παρά μόνο αν η θάλασσα όταν έχει βγάλει κύμα φέρνει φύκια και χλωρίδα προς τα έξω) και στον βυθό, αλλά και στην άμμο της παραλίας. Τα καθαρά νερά προσελκύουν ανά περιόδους και σε συνδυασμό με άλλες κατάλληλες συνθήκες δελφίνια και άλλα είδη ψαριών σε κοντινή απόσταση από την στεριά ενώ σπάνια κάνουν την εμφάνισή τους τσούχτρες κατά τα μέσα προς τέλη καλοκαιριού είτε καφέ είτε διαφανές κοπάδια και πλησιάζουν τους λουόμενους στα ρηχά.

18. Τα κάμπινγκ στο Κριαρίτσι σε αρχική φάση πήραν άδειες μέσω ΥΠΕΧΩΔΕ με συνοπτικές διαδικασίες ως λειτουργούντα κάμπινγκ από το παρελθόν. Ο Ε.Ο.Τ αφού νομιμοποιήθηκαν οι εγκαταστάσεις, έδωσε και την άδεια λειτουργίας τους επίσημα ως προϋφιστάμενα του νόμου. Σήμερα λειτουργούν με βάση την Κοινή Υπουργική Απόφαση Δ22/οικ. 37641/1450/2016 - ΦΕΚ 2712/Β/30-8-2016: Καθορισμός όρων και προϋποθέσεων λειτουργίας κατασκηνώσεων που οργανώνονται με ίδια μέσα, με πληρωμή ή χωρίς πληρωμή από φυσικά ή Νομικά Πρόσωπα ή από Δημόσιες Υπηρεσίες ή Οργανισμούς ή Οργανώσεις. Σήμερα για να γίνουν έργα υποδομής μίας νέας οργανωμένης κατασκηνώσης και να ξεκινήσει να λειτουργεί, προϋπόθεση είναι να ακολουθήσει διαδικασίες μέσω ΥΠΕΧΩΔΕ χωροταξικά υποχρεωτικά που προβλέπονται για εγκρίσεις, άδειες κλπ.

19. Οι Παραθεριστικοί Οικοδομικοί Συνεταιρισμοί τότε αφορούσαν τους εξής : Αξιωματικών και Ανθυπασπιστών Ελληνικής Χωροφυλακής Συν. Π. Ε., Διπλωματούχων Μηχανικών και Υπομηχανικών Ν. Κοζάνης Συν. Π. Ε. και Τραπεζικών Υπαλλήλων Β. Ελλάδος Συν. Φ.Ε.Κ. τ..Δ.' 27-9-1993 (Π.Ο.Α.Σ.Σ.Α, <http://www.ποαα-sa.gr/phek>)

20. Απόφαση 20171/2016: Κήρυξη ως αναδασωτέας έκτασης μη δημοσίου δάσους ιδιοκτησίας οικοδομικού Συνεταιρισμού Αξιωματικών Χωροφυλακής, Μηχανικών και Υπομηχανικών Κοζάνης και Τραπεζικών Υπαλλήλων Βορείου Ελλάδος, εμβαδού 5132,13 m² που βρίσκεται στη θέση Κριαρίτσι Δημοτικής Κοινότητας Συκιάς του Δήμου Σιθωνίας Περιφερειακής Ενότητας Χαλκιδικής, (ΦΕΚ 438/Δ/2016), 30-12-2016.

21. Στην περιοχή βόσκουν πρόβατα, κασίκες, χοίροι και υπάρχουν και κότες και μελίσσια λόγω της κτηνοτροφικής δραστηριότητας στην περιοχή.

22. Τα Μάταλα είναι μικρό παραθαλάσσιο χωριό και διάσημη παραλία της νότιας Κρήτης στον νομό Ηρακλείου. Η θέση τους είναι στη δυτική ακτή της επαρχίας Πυργιωτίσσης. Η παραλία των Ματάλων κατοικούνταν από την αρχαιότητα, ενώ έγινε διάσημη ως τόπος παραμονής χίπηδων τις δεκαετίες '60 και '70. Τα Μάταλα ήταν επίγειο της Φαιστού κατά τη μινωική περίοδο και της Γόρτυνας κατά τη ρωμαϊκή. Από τη θάλασσα διακρίνονται ίχνη του αρχαίου οικισμού. Εδώ ναυάγησαν τα πλοία του Μενελάου (Η λισσή αιπεία τε εις άλα πέτρη, Οδύσ. γ 293) και πιστεύεται ότι ήταν το ακρωτήριο Νύσος μεταξύ των όρμων Κομμού- Ματάλων. Στα βενετικά έγγραφα αναφέρεται ο ναός της Παναγίας (La Madonna di Matala), στην είσοδο του οποίου υπάρχει η επιγραφή Πλύνετε την κεφαλήν και καθαρίσατε τους πόδας και έπειτα εισέλθητε εις τον ιερών τούτον οίκον. Στην

απόκρημνη ακτή του χωριού υπάρχουν τεχνητοί σπηλαιώδεις χώροι (και υποβρύχια σπήλαια), λαξευμένοι στο βράχο. Λέγεται ότι ήσαν τάφοι. Μερικοί όμως έχουν δωμάτια, κλίμακες, παράθυρα και προστώα. Έτσι φαίνεται ότι κάποτε χρησιμοποιήθηκαν ως κατοικίες. Οι κλίνες μοιάζουν με τους τάφους των Ετρούσκων. Οι σπηλιές παρέμειναν άδειες για χιλιάδες χρόνια μέχρι τη δεκαετία του '60 που περιπλανώμενοι χίπηδες τις ανακάλυψαν και τις κατοίκησαν για κάποια περίοδο.[1] Ανάμεσα σε αυτούς που πέρασαν από εκεί ήταν η Καναδέζα δημιουργός Τζόνι Μίτσελ, η οποία απαθανάτισε την εμπειρία της στο τραγούδι «Cagey» και ο Δημήτρης Πουλικάκος. Την περίοδο της χούντας με αίτημα του Μητροπολίτη Γορτύνης εκδιώχθηκαν προσωρινά οι τουρίστες από τα σπήλαια. Οι σπηλιές φαίνεται να έκλεισαν οριστικά γύρω στο 1977. (Βικιπαίδειας, Μάταλα, 2020). Το καλοκαίρι του 1977 η κοινωνία του Ηρακλείου παθαίνει σοκ από την είδηση ότι στα Μάταλα λειτουργεί παραλία γυμνιστών. Η εφημερίδα της εποχής "Η Αλήθεια" παρουσιάζει το θέμα ως το μεγαλύτερο σκάνδαλο! (LIFO TEAM, «Γυμνοί στα Μάταλα», www.lifo.gr (2019)) Τα Μάταλα ξαναήρθαν στην επικαιρότητα το 2011 λόγω της έκδοσης ενός γερμανικού βιβλίου, του *Mythos Matala / The Myth of Matala* [Balistier Verlag, Mährlingen 2011] του Arn Strohmeyer. (Φώντας Τρούσας, «Τι πραγματικά συνέβη στα Μάταλα, στην περίφημη χίπικη παραλία της Κρήτης, στις δεκαετίες του '60 και του '70;», www.lifo.gr (2019))

23. Η μεταπολεμική περίοδος δημιούργησε την ανάγκη εξαιτίας μετά-τραυματικής κατάστασης του κόσμου για ψυχολογική αποκατάσταση. Η φύση, που ανέκαθεν είναι σύμμαχος της ψυχολογικής ευδαιμονίας είναι το μέρος που στρέφονταν τα βλέμματα όλων και ιδιαίτερα των μεσαίων τάξεων, που λόγω εργασίας αναζητούν την αναψυχή μακριά από τα αστικοποιημένα περιβάλλοντα που του "θυμίζουν" τον χώρο εργασίας τους και θέλουν να αποδράσουν από αυτόν. Στην μεταπολεμική περίοδο οι Gerard Blitz και Gilbert Triganò ίδρυσαν ένα ημιμόνιμο κατάλυμα παραθερισμού με αντίσκηνα και έφεραν μία επανάσταση στην διαμόρφωση του τουρισμού που βρισκόταν ήδη σε νέα φάση. Το Club Mediterranee αντιλαμβάνονταν την υψηλή ως οργανωμένη γύρω από τις τρεις διαφορετικές "λίμνες": την Μεσόγειο, την Καραϊβική και το Νότιο Σινικό Πέλαγος και συλλαμβάνει ένα τουριστικό πρότυπο που αντλεί το αγοραίο του πλεονέκτημα από τις ανισότητες μεταξύ ανεπτυγμένου και αναπτυσσόμενου κόσμου. (Adrian Lahoud, «Beyond Babylon» («Πέρα από τη Βαβυλώνα»), *Τοπία Τουρισμού: Ανακατασκευάζοντας την Ελλάδα* (Αθήνα, Δομές, 2015), σελ. 286-289)

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΓΙΑ ΔΕΞΑΜΕΝΕΣ

ΝΕΡΟ - ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ ΠΟΣΙΜΟΥ ΝΕΡΟΥ ΣΕ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΓΙΑ ΜΟΝΙΜΗ Η ΕΦΗΜΕΡΗ ΔΙΑΜΟΝΗ

Ο κύκλος του νερού είναι μια φυσική διαδικασία που συνδέει όλα τα ύδατα του πλανήτη. Το νερό της θάλασσας και των υπόλοιπων επιφανειακών υδάτων ζεσταίνεται και εξατμίζεται από την ζέση του ήλιου και σχηματίζει σύννεφα και, όταν αυτά με την σειρά τους είναι κορεσμένα με νερό, αρχίζει να βρέχει και να ξαναρχίζει η ίδια διαδικασία. Το $\frac{1}{3}$ της βροχής που πέφτει στη γη ρέει στους ποταμούς και μετά στη θάλασσα όμως τα άλλα $\frac{2}{3}$ σε κανονικές συνθήκες απορροφούνται από το χώμα. Αυτά τα $\frac{2}{3}$ κυλούν αργά προς τα κάτω σε μια κοιλότητα αποθήκευσης ύδατος, με ρυθμό περίπου 1 μέτρο/έτος. Η κοιλότητα αποθήκευσης ύδατος ονομάζεται επίσης δεξαμενή, ή υδροφόρος ορίζοντας. Το νερό συλλέγεται σε αυτές τις υπόγειες δεξαμενές για εκατοντάδες και χιλιάδες χρόνια. Αυτά είναι τα υπόγεια ύδατα από τα οποία αντλούμε νερό για να το επεξεργαστούμε και να γίνει πόσιμο πολλές φορές. Επίσης το νερό της θάλασσας μπορεί να επεξεργαστεί για να γίνει πόσιμο με την διαδικασία της αφαλάτωσης, δηλαδή την διαδικασία αφαίρεσης του αλατιού από το θαλάσσιο νερό. Δυστυχώς είναι πολύ ακριβή διαδικασία και καταναλώνει τεράστιες ποσότητες ενέργειας αν σκεφτεί κανείς ότι σχεδόν το 65% του νερού που χρησιμοποιούμε αντλείται από τους υδροφόρους ορίζοντες του υπεδάφους.

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ ΠΟΣΙΜΟΥ ΝΕΡΟΥ

Το νερό σε πρώτη φάση συλλέγεται από επιφανειακά (θάλασσα, ποτάμια, λίμνες, ρέματα, βροχή κλπ.) και υπόγεια ύδατα (νερά που απορροφώνται από το έδαφος και αποθηκεύονται σε αυτό μέχρι να βρουν διέξοδο και να αρχίσουν να αναβλύζουν από πηγές). Το νερό το οποίο συλλέγεται σε αυτό το στάδιο είναι ακατέργαστο και περιέχει διάφορα σωματίδια όπως κλαδιά, φύλλα, πέτρες κλπ. καθώς τα παρασέρνει στο πέρασμά του και μικρόβια και μικροοργανισμούς που δεν είναι ορατοί με γυμνό μάτι. Όλα αυτά τα σωματίδια ακαθαρσίας, βακτήρια και μικρόβια θα πρέπει να αφαιρεθούν έτσι ώστε το νερό να γίνει πόσιμο. Υπάρχουν πολλές φάσεις, στάδια και τρόποι για την διαδικασία καθαρισμού.

Τα αποθέματα του γλυκού νερού που υπάρχουν στον πλανήτη μας και που μπορούν να χρησιμοποιηθούν από τους ανθρώπους είναι μόλις το 0,01% των νερών, αλμυρών και γλυκών, του πλανήτη. Αυτά τα λιγοστά αποθέματα γλυκού νερού που υπάρχουν αντί να τα χρησιμοποιούνται με μέτρο για να μην εξαντληθούν, τις περισσότερες φορές σπαταλώνται αλόγιστα, κυρίως για το πότισμα των καλλιεργήσιμων εκτάσεων (άρδευση) με αποτέλεσμα να μειώνεται ακόμη περισσότερο η ποσότητα τους. Επιπλέον, πολλές φορές οι πηγές του γλυκού νερού ρυπαίνονται κυρίως με βιομηχανικά και χημικά απόβλητα, με αποτέλεσμα να μην μπορούν πλέον να χρησιμοποιηθούν τα αποθέματα του νερού. Οι επιστήμονες υποστηρίζουν ότι οι περιοχές του πλανήτη μας στις οποίες τα γλυκά νερά εξαντλούνται συνεχώς οδηγούνται σε ερημοποίηση. Ερημοποίηση σημαίνει ότι τεράστιες εκτάσεις έχουν ήδη μετατραπεί ή θα μετατραπούν στο μέλλον σε απέραντες ερήμους: Η Αφρική και η Ασία έχουν πολύ σοβαρό πρόβλημα ενώ σύντομα θα έχει και η νότια Ευρώπη αν δεν ληφθούν μέτρα. Σημαντικό είναι να επιβάλλονται ποινές σε περιπτώσεις ρύπανσης των φυσικών πόρων από βιομηχανικές και άλλες δραστηριότητες ενώ και η χρήση ανακυκλωμένων νερών π.χ. για το πότισμα καλλιεργειών είναι μια συνδρομητική λύση.

Τις τελευταίες δεκαετίες, λοιπόν, παρατηρείται γενικότερα το πρόβλημα εξάντλησης των φυσικών πόρων (υγρότοποι και δάση, νερό, μεταλλεύματα, ορυκτά, ηλιακή ενέργεια κ.ά) ενώ ταυτόχρονα οι άνθρωποι με τις δραστηριότητες τους ρυπαίνουν και μολύνουν τους φυσικούς πόρους όπως συμβαίνει με το νερό (ποτάμια, λίμνες, θάλασσα) και το έδαφος φυσικά (χημικά και λιπάσματα) οδηγώντας σε ένα μέλλον όπου οι ίδιοι οι φυσικοί πόροι θα είναι επικίνδυνοι για την υγεία και την ζωή των ανθρώπων. Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να επισημανθεί ότι και η οικοδομική δραστηριότητα επιβαρύνει αρκετά το περιβάλλον τα τελευταία χρόνια, με ιδιαίτερο παράδειγμα την ανάπτυξη του των τουριστικών καταλυμάτων στην ύπαιθρο σε ολοένα και αυξανόμενο βαθμό και πολλές φορές χωρίς ευαισθησία προς το τοπίο και το περιβάλλον.

ΔΕΞΑΜΕΝΕΣ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΝΕΡΟΥ - ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΙ ΤΡΟΠΟΙ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ ΜΗ ΣΥΜΒΑΤΙΚΩΝ ΥΔΑΤΙΝΩΝ ΠΟΡΩΝ

Το νερό, όπως προαναφέραμε, είναι ένας πολύτιμος φυσικός πόρος, απαραίτητος για την επιβίωση κάθε οργανισμού στη γη. Τα τελευταία χρόνια, αν σκεφτεί κανείς την ποσότητα του νερού που χρειάζεται να καταναλωθεί για να καλυφθούν οι ανθρώπινες ανάγκες και δραστηριότητες σε συνδυασμό με τις φυσικές δαπάνες συνολικά σε όλο τον πλανήτη, καταλήγει στο συμπέρασμα πως το νερό βρίσκεται εν ανεπάρκεια. Κάθε χρόνο χρησιμοποιείται για την άρδευση των καλλιεργειών περίπου το 70% του γλυκού νερού που καταναλώνει συνολικά ο πληθυσμός της Γης για τις καθημερινές ανάγκες του – στις αναπτυσσόμενες χώρες φτάνει και το 86% – καταλαβαίνουμε πόσο πολύτιμη είναι η χρήση ανακυκλωμένων νερών για την άρδευση και πόσο σωτήρια για την προστασία των υδατικών πόρων. Συγκεκριμένα, η περιοχή της Μεσογείου χαρακτηρίζεται από λειψυδρία. Η σχέση του ελλείμματος μεταξύ της διαθεσιμότητας και ζήτησης του νερού σε συνθήκες αυξανόμενων πιέσεων και των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής φέρνει στο προσκήνιο πλέον, πέρα των συμβατικών συστημάτων ύδρευσης, την εκμετάλλευση μη συμβατικών υδατικών πόρων. Αυτό είναι σήμερα απαραίτητο έτσι ώστε να καλυφθούν δευτερεύουσες δραστηριότητες για τις οποίες δεν χρειάζεται πόσιμο νερό αλλά, εάν χρειάζεται, να καλυφθεί και η ανάγκη για πόσιμο νερό σε μια περιοχή σε κάθε περίπτωση.

Ήδη, από τους αρχαίους πολιτισμούς, είναι γνωστό πως η συλλογή βρόχινου νερού ήταν μια γνωστή πρακτική στο παρελθόν για να εξασφαλίζεται νερό για όλες τις χρήσεις. Από την Εποχή του Χαλκού (2200 – 1200 π.Χ) η τοπική γνώση που διέθεταν κάποιοι πολιτισμοί (Κρήτη, Βόρεια Αίγυπτος, Ιορδανία κ.λ.π) τους επέτρεπε να δημιουργήσουν στέρνες ώστε να συλλέγουν νερό το οποίο εκμεταλλεύονταν για την κάλυψη των αναγκών τους κατά την διάρκεια της ξηράς περιόδου του χρόνου. Μετέπειτα, την Εποχή του Σιδήρου (1200 – 600 π. Χ) όπου ήταν διαθέσιμη η τεχνολογία για τα δεδομένα της εποχής η οποία γνώρισε ανάπτυξη με την ανάπτυξη νέων υλικών, όπως για παράδειγμα του πηλού, και την εφεύρεση νέων μεθόδων έγινε εφικτή η αποθήκευση νερού για μεγαλύτερες περιόδους ξηρασίας. Οι αρχές και οι μέθοδοι συλλογής βρόχινου νερού παρέμειναν βέβαια οι ίδιες οι οποίες απαιτούσαν τρία βασικά μέρη: μία επιφάνεια συλλογής, ένα σύστημα μεταφοράς και ένα κατάλληλο χώρο αποθήκευσης συλλογής του νερού για να είναι διαθέσιμο για την ξηρή περίοδο.

Το εύρος επιλογών των ειδών των δεξαμενών είναι μεγάλο: παραδοσιακές χειροποίητες στέρνες, δεξαμενές από πέτρα, σκυρόδεμα ή μοντέρνες αρθρωτές δεξαμενές. Η επιλογή που γίνεται σήμερα για την καταλληλότερη λύση για την συλλογή και επαναχρησιμοποίηση του νερού εξαρτάται από παράγοντες για παράδειγμα τεχνο-οικονομικούς και χρονικούς περιορισμούς. Ως ζήτημα επίσης για την αρχιτεκτονική, σε επίπεδο κατοικίας ή γειτονιάς, θα πρέπει να λαμβάνεται υπ' όψη και η ένταξη στο τοπίο κάθε φορά αφού σε κάποιες περιπτώσεις μπορεί να αποτελέσει μέρος της σύνθεσης σε ένα έργο.

ΣΥΛΛΟΓΗ ΒΡΟΧΙΝΟΥ ΝΕΡΟΥ

Σε πρώτη φάση είναι σημαντικό να συλλέξουμε και να αποθηκεύσουμε τα επιφανειακά και τα υπόγεια νερά ανάλογα με τις ανάγκες της κάθε περιοχής. Ένας τρόπος συλλογής επιφανειακού νερού είναι η συλλογή και αποθήκευση βρόχινου νερού. Σχεδόν το 1/3 ρέει κατευθείαν σε ποταμούς και στη θάλασσα ενώ τα άλλα 2/3 μένουν στο χώμα. Η συλλογή και αποθήκευση του βρόχινου νερού γίνεται συνήθως για επαναχρησιμοποίηση επιτόπου αντί για να χάνεται καθώς απορρέει. Φυσικά αυτό θα πρέπει να γίνεται αφού ληφθούν υπόψη και οι ανάγκες και οι συνθήκες που επικρατούν σε μία περιοχή ώστε να μην δημιουργήσει πρόβλημα ένας τέτοιος τρόπος στο περιβάλλον του τόπου που το συλλέγουμε. Η συλλογή και αποθήκευση βρόχινου νερού είναι μία πρακτική που εφαρμόζεται από τα αρχαία χρόνια και είναι πλέον κατάλληλη για περιοχές που έχουν μέση ετήσια βροχόπτωση άνω των 400 χιλ. Συγκεκριμένα στη Χαλκιδική, η οποία ανήκει στην ζώνη που έχει ετήσια βροχόπτωση 400 - 600 χιλ., οι περισσότερες βροχοπτώσεις είναι τον Οκτώβριο με μέση μηνιαία βροχόπτωση 51 χιλ. ενώ η μέση ετήσια βροχόπτωση είναι 439 χιλ. (Πηγή : <http://hikersbay.com/climate-conditions/greece/chalkidiki/klimatologikes-synthikes-se-xalkidiki.html?lang=el>)

Σήμερα, με τα σύγχρονα συστήματα βρόχινου νερού μπορούμε να έχουμε με ασφάλεια νερό καλής ποιότητας, αυξάνοντας έτσι την διαθεσιμότητα νερού ενώ ταυτόχρονα μειώνεται η ζήτηση του νερού από το κεντρικό δίκτυο υδροδότησης μέσω της αξιοποίησης του βρόχινου νερού για μη-πόσιμες χρήσεις, όπως τα καζανάκια, η άρδευση κλπ. Επίσης, ελαττώνονται τα πλημμυρικά φαινόμενα και να βελτιώνεται η ποιότητα του υδροφόρου ορίζοντα. Η συλλογή βρόχινου νερού γίνεται είτε από τις οροφές κτιρίων είτε από άλλες επιφάνειες συλλογής νερού και διοχετεύεται μέσω υδρορροών και σωλήνων σε μια δεξαμενή αποθήκευσης. Η δεξαμενή μπορεί να κατασκευαστεί από ένα πλήθος υλικών. Η προτιμητέα θέση για μια δεξαμενή συλλογής είναι κάτω από το έδαφος, προστατευμένη από το φως του ήλιου, καθώς αυτό ελαχιστοποιεί την ανάπτυξη άλγεων στο αποθηκευμένο νερό. Η επιφάνεια συλλογής είναι το πρώτο σημείο επαφής του βρόχινου νερού και στις περισσότερες περιπτώσεις είναι η οροφή μιας κατοικίας ή ενός κτιρίου. Η επιφάνεια της οροφής και το υλικό κατασκευής της επηρεάζουν την αποδοτικότητα του συστήματος συλλογής βρόχινου νερού, καθώς και την ποιότητα του συλλεγόμενου νερού και γι αυτό θα πρέπει η επιφάνεια συλλογής να είναι κατασκευασμένη από μη τοξικά υλικά. Όσο πιο λεία είναι η επιφάνεια, τόσο περισσότερο νερό συλλέγεται. Μερικά από τα υλικά κατασκευής που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την επιφάνεια συλλογής βρόχινου νερού είναι το σκυρόδεμα και τα κεραμίδια (θα πρέπει η οροφή να επενδυθεί με ένα ειδικό σφραγιστικό για να αποφευχθεί η ανάπτυξη βακτηρίων σε πορώδες υλικό), οι μεταλλικές οροφές, ο σχιστόλιθος (η λειότητά του το καθιστά ιδανικό για επιφάνειες συλλογής για πόσιμες χρήσεις) και το ξύλο, η πίσσα, η άσφαλτος, το χαλίκι (σπάνια υλικά οροφής και το νερό που συλλέγεται χρησιμοποιείται μόνο για άρδευση).

Η μεταφορά του νερού της βροχής από την επιφάνεια συλλογής (που συνήθως είναι η οροφή ενός κτιρίου) προς τον χώρο που αποθηκεύεται γίνεται μέσω υδρορροών. Για την κατασκευή των υδρορροών πρέπει να χρησιμοποιούνται χημικώς αδρανή υλικά. Τα πιο κοινά υλικά κατασκευής υδρορροών είναι: PVC, βινύλιο, αλουμίνιο, γαλβανισμένος χάλυβας. Η διάσταση των υδρορροών και η μέθοδος εγκατάστασης εξαρτάται από το σχήμα της επιφάνειας συλλογής.

Το βρόχινο νερό καταλήγει και συλλέγεται σε μια δεξαμενή αποθήκευσης η οποία μπορεί να κατασκευαστεί είτε ως τμήμα ενός κτιρίου είτε ως ανεξάρτητη μονάδα σε απόσταση από το κτίριο. Η δεξαμενή πρέπει να κατασκευαστεί από χημικώς αδρανή υλικά. Για την καλή λειτουργία του συστήματος και την καλή ποιότητα του αποθηκευμένου νερού, το σύστημα αποθήκευσης πρέπει να περιλαμβάνει σταθερό και ασφαλές κάλυμμα, σχάρες ή/και φίλτρα, σωλήνα υπερχείλισης, σύστημα παροχής που δεν ρυπαίνει το νερό, π.χ. βρύση ή αντλία, φρεάτιο επίσκεψης, φρεάτιο άντλησης και αποστράγγιση για διευκόλυνση του καθαρισμού.

Η διαθέσιμη παροχή βρόχινου νερού εξαρτάται από την ετήσια βροχόπτωση, τη διαθέσιμη επιφάνεια συλλογής (π.χ. οροφή) και το συντελεστή απορροής. Ο όγκος του βρόχινου νερού που μπορεί να συλλέγει σε μια δεξαμενή καθώς και η απαιτούμενη διάστασή της μπορούν να υπολογιστούν με την ακόλουθη εξίσωση:

Ετήσια παροχή βρόχινου νερού (λ) = βροχόπτωση (χιλ./έτος) x επιφάνεια (τ.μ.) x συντελεστή απορροής.

Οι τυπικές τιμές του συντελεστή απορροής για συλλογή βρόχινου νερού από οροφές εξαρτώνται από το υλικό της επιφάνειας. Παρακάτω παρατίθενται κάποια παραδείγματα συντελεστών απορροής: Μέταλλο 0.8 - 0.9, Κεραμίδια 0.5, Σκυρόδεμα 0.75 - 0.9, Χαλίκι 0.8 - 0.85.

Η χρήση του βρόχινου νερού σε εξωτερικούς χώρους γίνεται κυρίως για άρδευση τοπίου, καλλιέργειες, πλύσιμο αυτοκινήτου, πυρόσβεση και πυροπροστασία ενώ για την χρήση σε εσωτερικό χώρο σπάνια καταναλώνεται ως πόσιμο νερό και χρησιμοποιείται για ντους, μπανιέρες και καζανάκια.

Οι πιο κοινά χρησιμοποιούμενοι τύποι δεξαμενών αποθήκευσης βρόχινου νερού είναι οι δεξαμενές σκυροδέματος, οι πλαστικές δεξαμενές, οι μεταλλικές δεξαμενές, τα βαρέλια βρόχινου νερού, οι λιμνοδεξαμενές και οι υπόγειες αρθρωτές δεξαμενές.

ΓΚΡΙΖΑ ΝΕΡΑ

Το γκριζο νερό είναι ίσως μία άγνωστη αλλά πολύ σημαντική και αναξιοποίητη στις μέρες μας πηγή νερού. Γκριζο νερό είναι το νερό εκείνο που προέρχεται από ντουζ, τουαλέτες, πλυντήρια κ.λ.π έπειτα από χρήση και συλλέγεται ξεχωριστά από τα λύματα. Η ελαφριά μορφή ρύπων που περιέχει επιτρέπει με ευκολία να επαναχρησιμοποιηθεί για δευτερεύουσες χρήσεις (άρδευση πράσινου, καζανάκια κ.λ.π), έχοντας φυσικά υποβληθεί πρώτα σε μία σχετικά απλή διαδικασία. Αυτό σήμερα είναι κάτι που το επιτρέπουν ευκολότερα οι τεχνολογίες για την επεξεργασία και την αξιοποίηση του γκριζου νερού που έχουν εξελιχθεί σημαντικά τα τελευταία χρόνια προσφέροντας ένα εύρος επιλογών που καλύπτει από μικρά συστήματα για οικιακή χρήση μέχρι έως και εργοστασιακές λύσεις εξυπηρετώντας και τις ανάγκες σε ενδιάμεσες κλίμακες εγκαταστάσεων και καταλυμάτων , όπως οι ξενοδοχειακές μονάδες κλπ.

Η ανακύκλωση γκριζου νερού είναι η πρακτική επαναχρησιμοποίησης λυμάτων που προέρχονται από νιπτήρες, μπανιέρες, ντουζιέρες και πλυντήρια ρούχων ("γκρίζο" νερό) σε κτίρια κατοικιών, εμπορικά ή βιομηχανικά, για δευτερεύουσες χρήσεις σε σπίτια, κοινότητες ή βιομηχανίες. Τα λύματα που προέρχονται από την τουαλέτα χαρακτηρίζονται επίσης και ως "μαύρο" νερό. Η ανακύκλωση γκριζου νερού είναι μια βιώσιμη προσέγγιση στη διαχείριση υδατικών πόρων και μακροπρόθεσμα μπορεί να είναι οικονομικά αποδοτική. Η ανακύκλωση γκριζου νερού συνεισφέρει επιπλέον στην αύξηση της διαθεσιμότητας του νερού σε μια περιοχή μειώνοντας παράλληλα την ζήτηση και κατανάλωση από το κεντρικό δίκτυο ύδρευσης και μειώνει το φορτίο λυμάτων στα συστήματα αποχέτευσης. Με αυτόν τον τρόπο, όταν η ανακύκλωση του νερού επαναχρησιμοποιείται τοπικά σε μια περιοχή, μειώνεται η απαιτούμενη ενέργεια για μεταφορά νερού και λυμάτων και την ανάγκη άντλησης υπόγειων υδάτων.

Η επεξεργασία του γκριζου νερού μπορεί να γίνει με φυσικά, χημικά ή βιολογικά συστήματα. Οι περισσότερες μονάδες επεξεργασίας που θα βρει κανείς στη βιβλιογραφία βασίζονται σε φυσικές διεργασίες (π.χ. καθίζηση και απολύμανση), ενώ οι πιο προηγμένες περιλαμβάνουν χημικές ή βιολογικές διεργασίες. Η πιο προηγμένη τεχνολογία επεξεργασίας γκριζου νερού βασίζεται στη χρήση μεμβρανών και στην επεξεργασία γκριζου νερού με βιολογική διεργασία.

Οι τρεις τρόποι επεξεργασίας γκριζου και μαύρου νερού ακολουθούν και στις τρεις περιπτώσεις περίπου την ίδια σειρά:

- συλλέγονται πρώτα σε δεξαμενές συλλογής γκριζου νερού. Οι σωληνώσεις μαύρου νερού θα πρέπει να είναι χωριστές.
- μετά γίνεται η κύρια διαδικασία επεξεργασίας με χημικές αντιδράσεις
- σε επόμενη φάση, το επεξεργασμένο γκριζο νερό αποθηκεύεται σε εγκαταστάσεις αποθήκευσης όπως δεξαμενές, έτοιμο για επαναχρησιμοποίηση

Το ανακυκλωμένο νερό μπορεί να αποτελέσει πηγή για δευτερεύουσες χρήσεις όπου υπάρχει πιθανότητα ανθρώπινης επαφής, όπως: άρδευση καλλιεργειών, άρδευση τοπίου, αθλητικών εγκαταστάσεων-γηπέδων και χώρων αναψυχής αλλά και για εμπλουτισμό υπόγειων υδάτων.